

IO. ANDR. SCHMIDII
D. P. P.
ABBATIS MARIAEVALLENSIS ET ORDINIS THEOLOGICI SENIORIS

HISTORIA FESTORVM ET DOMINICARVM

DENVO REVISA ATQVE AVCTA.

HELMSTADII

APVD CHR. FRIEDR. WEYGAND

MDCCXXIX.

VIRO
PERILLVSTRI ATQVE EXCELLENTISSIMO DOMINO
DOMINO
VRBANO DIETERICO DE LVEDEKE
SERENISSIMI BRVNSVICENSIVM AC LVNEBVRGENSIVM DVCIS
SVPREMO STATVS MINISTRO
ET CANCELLARIO
SENATVSQVE ECCLESIASTICI
PRAESIDI
HAEREDITARIO IN NIEDERNSIKTE
ET RELIQVA
DOMINO SVO GRATIOSISSIMO

HANC QVALEMCVNQVE FESTORVM ET DOMINICARVM

HISTORIAM

IN GRATI ANIMI TESSERAM

EA QVA PAR EST DEVOTIONE

CVM VOTO OMNIGENAE PROSPERITATIS SACRAM ESSE VOLVIT

IO. ANDR. SCHMIDT, D.P.P.
ET ABBAS MARIAEVALLENSIS.

VIR PERILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIME

MVltorum annorum ſpatium iamdudum eſt praeterlapſum, ex quo ſingularem Tuum erga me fauorem & plane excellens ſtudiorum meorum patrocinium alta mente repoſtum habui & poſthac quoque habebo, quamdiu in debili corpore ſpiritus meos adhuc

reget artus: Tanta enim est beneficiorum in me collatorum copia, vt illa ex libro memoriae meae deleri nequeat, quia si vel vnicum illorum memoriae inscriptum haereret, illud tantae esset efficaciae, vt reliqua omnia renouare & vno intuitu oculis mentis exhibere posset. Tales hucusque fuerunt animi mei occupationes, quae tamen tam angustis limitibus se includi amplius non patiuntur, sed in publicum tandem proruperunt, mihique imperarunt vt externum quoque illarum aliquod signum ac monumentum ponerem, id quod hoc praecipue tempore commode fieri posse putaui, quando hanc qualemcunque historiam

domi-

dominicarum & festorum sub magni nominis Tui tutela publicae luci tradere constitui. Est quidem hoc opusculum tam exiguum vt ad nominis Tui magnitudinem ascendere non possit, illud tamen mihi praestabit officium, vt quovis in loco ac tempore de animo meo, innumeris modis Tibi obstrictissimo, publicum praebeat testimonium. Plura dicere nolo cum potius plura facere mihi competeret. Id vnicum tamen adhuc ea qua par est submissione rogatum volo, vt hos grauissimi morbi mei fructus aequi bonique consulas & aliquando maiores & meliores valetudinis labores expectes, quamprimum diuino numini placuerit il-

Iam mihi vel ex parte vel ex toto restituere. Tu vero vale quam diutissime; vive Deo, viue Serenissimo Principi, eiusque negotia, vt soles, feliciter vrge & fauere perge

PERILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIMI

NOMINIS TVI

Helmst. die xxx. Nouembr.
M DCC XXI.

Cultori perpetuo

I. A. SCHMIDT, D.P.P.

COmpendiis, quibus ſingularum theologiae partium ſciagraphiam delineatam exhibui, nouum ſubiungo, complectens breuem quidem feſtorum & dominicarum hiſtoriam, in qua tamen nihil eorum praetermiſi, quae ad hoc negotium illuſtrandum facere poſſunt. Cum autem compendium tantum conſcribere animo concepiſſem, neceſſaria ſolummodo adduxi, indicatis ſemper genuinis fontibus, ex quibus feſtorum hiſtoriae cupidi plura haurire poſſunt. Non quidem in compendio meo hiſtoriae eccleſiaſticae ea praetermiſi, quae originem feſtorum concernunt, aſt cum in eo omnia ad ſacram hiſtoriam pertinentia breuibus verbis incluſa eſſent recenſenda, non niſi paucis, in publicis lectionibus vlterius explanandis, feſtorum hiſtoriam attingere licuit, quae hiſtoriae pars prae aliis vberiorem illuſtrationem meretur. Nam, ſi di-

cendum quod res eſt, nemo veri theologi nomine dignus iudicandus, qui non hiſtoriam eccleſiaſticam ſummo ardore excolendam eſſe cenſet, nemo ſacro munere, praecipue quod altioris eſt indaginis, rite fungi poterit, niſi cui perſpectum, quo tempore, qua occaſione, hic vel ille dies prae aliis magis feſtus haberi coeperit, cum horum cognitio, tum ad illuſtrationes euangeliorum haud parum contribuat, tum ad diiudicandas controuerſias hiſtoricas plurimum faciat. Illuſtre huius rei exemplum ſuppeditat celebris illa controuerſia de die, quo feſtum paſchatos celebrandum, ante annos haud ita multos de nouo agitata, de qua exactius iudicium ferre licet, quando ea praecognita ſunt, quae primis poſt Chriſtum natum ſeculis hoc de negotio acta fuerunt, circa quae occupatus fui huius hiſtoriae pag. 5. ſqq. & pag. 123. ſqq. Paulo vberius quoque hanc materiam pertractaui in

breui

breui historia emendati computi ecclesiastici & inde fluentis calendarii ante paucos annos euulgata, ad quod etiam schediasma in locis paulo ante citatis prouocare volui. Cum autem hoc, nescio quo fato, sit praetermissum, paucis ea ex isto scripto huc traham, quae in festorum historia non sunt enarrata.

Celebrabant orientales cum Iudaeis pascha, quod appellabatur σταυρώσιμον, quia sacra ipso crucifixionis die faciebant, latinorum pascha ἀναστάσιμον denominabatur, cum in resurrectionis diem paschatos festum collocarent. Motus inde in ecclesia ortos Constantinus M. sequentes ob rationes componere & paschatos festum vno die in vniuerso orbe Christiano celebrandum esse voluit, quod (1) *indignum esset Iudaeorum consuetudinem imitari*; (2) *periculum esset ne duplex pascha vno eodemque anno, altero vero nullum perageretur*; (3) *nefas esset in tam solenni festo regnare dissensionem*; (4) *indecorum esset iisdem*

diebus

diebus alios ieiuniis vacare, alios agitare conuiuia; (5) *reliquae ecclesiae fere omnes in hanc sententiam conspirent.* Determinatum itaque fuit paschatos tempus a concilio Nicaeno, prouocante ad consuetudinem potioris partis ecclesiae a primis temporibus, & respiciente ad canones seculo secundo in synodo Caesareensi, praeside Theophilo Caesareense, conditos, licet rationes, quibus patres huius concilii moti fuerant, non omnes essent vrgentes. Concredita hinc fuit cura indicandi diem paschalem patriarchae Alexandrino, ob Aegyptiorum peritiam in hoc tempora supputandi genere, qui deinde peculiaribus epistolis tempus paschale indicabat, easque, non tantum ad singulas ciuitates & monasteria suae dioeceseos, sed etiam ad Pontificem Romanum mittebat, a quo ad episcopos Galliarum & Hispaniarum ablegabantur. Videntes autem posteris temporibus mathematici cyclos, secundum quos tunc temporis anni

com-

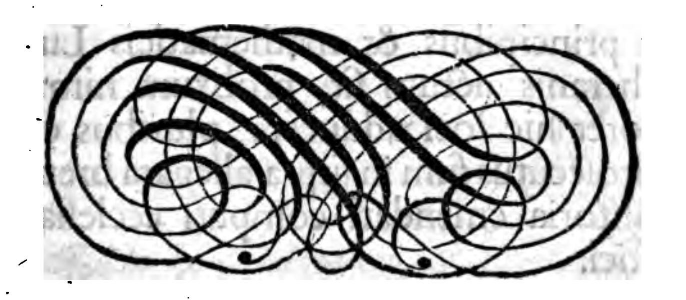
computabantur, minus perfectis esse annumerandos, de eorundem emendatione occupati esse coeperunt, quos inter praecipui fuerunt VICTORINVS vel VICTORIVS AQVITANICVS ab Hilario episcopo Romano seculo quinto ad calendarium emendandum vocatus & DIONYSIVS EXIGVVS *abbas Romanus*. Verum Dionysius non habita ratione minutorum ad integros solummodo dies computationem pleniluniorum &, quod inde fluit, termini paschalis perfecit, vnde successiue nouilunia & plenilunia, neglecto calculo astronomico, a pristinis terminis recedebant. Hinc factum est, vt, cum nec aequinoctium vernum diei XXI. Martii esset alligatum, nec termini paschales, numeris cycli lunaris hucvsque adscripti, plenilunium accurate exhiberent, pascha contra concilii Nicaeni canones non proxima dominica post plenilunium paschale, sed saepe in secundo mense anni ecclesia-

ſtici celebraretur. Agnouerunt hunc errorem ex orientalibus NICEPHORVS GREGORAS *in demonſtratione de emendando tempore paſchatos* & ISAACVS ARGYRVS *in computo*, ex occidentalibus MARIANVS SCOTVS *in computo*, nec non in *emendationibus Dionyſii*, vt & in *cyclo paſchali*, ac IOANNES de SACROBVSTO, vel SACROBOSCO in *computo eccleſiaſtico*. Poſt hos idem negotium vrſit in concilio Conſtantienſi anno MCCCCXIV. PETRVS ab ALLIACO *archiepiſcopus Cameracenſis* & *cardinalis*, qui ſcripſit de *emendatione calendarii*, correctionis modum, propoſuit, & eam concilio ſuaſit. Placuit hic labor Pontifici Ioanni XXIII. & aliis, quare de emendando calendario bulla fuit edita, aſt; rebus in concilio varie mutatis, abſque effectu. Irritus hicce conatus non deterruit NICOLAVM de CVSA *epiſcopum Brixienſem* & *cardinalem*, qui in conci-

lio

lio Basileensi anno MCCCCXXXI. hanc rem denuo agitauit, sed, ob episcoporum de correctionis modo dissensum, sine exoptato successu. Aggressus de nouo hoc negotium Sixtus IV. pontifex vocato IAC. MVLLERO *Regiomontio*, a quo multa sperari potuissent, nisi praematura eius mors emendationem calendarii impediuisset. Non defuerunt post hunc alii eundem laborem suscipientes, quorum tamen conatus intra consilia tantum substiterunt. Conuocato vero concilio Tridentino maiori feruore de emendatione calendarii fuit cogitatum, & in eo huius correctio soli pontifici concredita. Quid autem in hoc negotio, tum a Pio V. tum a Gregorio XIII. tum postea a principibus & mathematicis Lutheranis actum sit, prolixum nimis foret hic loci adducere, pluribus ea prosecutus sum in supra allegata breui historia emendati computi ecclesiastici.

Pedem ergo hic figo, id vnicum tantum monens, me in conſcribendo hoc libello non ſolum eo laborem direxiſſe, vt is hiſtoriae ſtudioſis, ſed & illis prodeſſe poſſit, quibus incumbit ſermones e ſacro ſuggeſtu habere. Adduxi hunc ob finem in conſideratione ſingulorum feſtorum & dominicarum tum homilias, tum alia patrum ſcripta ſelecta, quae, vel ad euangeliorum illuſtrationem aliquid contribuere, vel pias meditationes ſuggererere valent, quo & hac ratione gloria T. O.M. promoueatur, cui pro conſeruata hactenus vita & aliquali, in debili ac grauiſſimo morbo obnoxio corpore, vigore, ſit laus & gloria in aeternum.

A. & Ω.

APPARATVS IN ANNVM ECCLESIASTICVM.

§. I.

Annus ecclesiasticus (*a*) est coordinatio dierum (*b*) & hebdomadum (*c*) facta, aut assumta, ab ecclesia pro publico (*d*) cultus diuini exercitio.

(*a*) Ab anno politico annus iste ecclesiasticus certo integrorum dierum numero, ex solis lunaeque periodis collecto non differt; cum & hic annum solarem & lunarem includat; illum quidem propter festa immobilia, hunc vero propter pascha & alia mobilia festa a paschate dependentia, de quibus mox. *Ecclesiasticus* annus dicitur, quia ab ecclesia receptus & ordinatus est.

(*b*) Dies alias sunt, vel *festi*, quibus operas quotidianas omittimus, & Deo rebusque sacris vacamus; vel *profesti*, quibus vitae humanae necessarias & vtiles operas exercere licet: vel *intercisi*, qui erant communes deorum homi-

rumque, quorum quibusdam horis fas erat, quibusdam fas non erat ius dicere. Nos festorum duntaxat, interdum etiam intercisorum dierum, habebimus rationem.

(c) *Hebdomas* est septem dierum & noctium continua collectio. Dierum illorum nomina ecclesiastica in ecclesia vel *iudaica* sunt *sabbatum, prima, secunda, tertia, quarta, quinta, sexta* sabbati: vel *christiana* sunt *prima, secunda, tertia, quarta, quinta, sexta & septima* feria.

(d) Hic praecipuus certae illius ordinationis dierum in anno ecclesiastico finis esse videtur, vt tum diuinus cultus publice exerceatur ab omnibus, tum etiam personis ecclesiasticis, diuino cultui peculiariter dicatis, certus praescribatur modus, qui anni diebus & temporibus certis accommodatus sit. Etsi enim nobis, qui Christo nomina dedimus, omnes dies sine vllo discrimine sancti & Deo consecrati esse debent, (1) cum Deus omni tempore a nobis coli velit, tamen cum studium pietatis ob carnis infirmitatem, & huius mundi curas subinde interrumpatur, dies festi & sacri recte ecclesiae consensu ab aliis diebus seiuncti ac conuentibus publicis & exercitio religionis destinati sunt, vt illis, sepositis quotidianis laboribus, aliisque negotiis politicis, interno Dei cultui & rebus sacris tractandis, cum gaudio & laetitia tam animi quam corporis vacemus.

§. II.

(1) *Coloss.* cap. II. vers. 16.

§. II. Festa alia sunt generalia, quae generatim ab omnibus celebrantur & vocantur solennitates: (*a*) vel particularia, quae ab aliquibus duntaxat coluntur, &, vel a tota (*b*) aliqua regione siue communione, vel ab vno aliquo loco, (c) vel ab vna aliqua familia (*d*) habentur sacra.

(*a*) Vt dominicus dies, circumcisio domini, epiphania eiusdem, purificatio Mariae, annunciatio Mariae, resurrectio, ascensio domini, pentecostes, trinitatis &c.

(*b*) Et dicuntur communes, vt feriae in memoriam apostolorum constitutae.

(*c*) Et dicuntur propriae alicuius loci, vt feriae quorundam sanctorum & martyrum.

(*d*) Quemadmodum Bugenhagius singulis annis illum diem, quo absoluta erat translatio bibliorum ex fontibus in linguam germanicam solitus fuit celebrare cum tota familia aliisque amicis, & id festum translationis vocauit. (1) Huc etiam spectat dies ille, quo in lucem venit translatio septuaginta interpretum, quem in Pharo insula non tantum Iudaei, sed & alii quotannis sunt venerati. (2) Vt κυπριανά, ist est dies Cypriano a Carthaginensibus dicata. (3)

 §. III.

(1) vid. Melch. Adami in vita Bugenhagii p. 318. Matthes. conc. 13. de vita Lutheri p. 150. D. Mayer de versione germ. Lutheri p. 77. (2) Philo lib. 2. de vita Mosis. (3) Augustin. de gratia N. T. cap. V. Evagr. H. E. Lib. 4. cap. 16. p. 162.

§. III. Festa illa in vniuersum sunt, vel immobilia, (*a*) vel mobilia (*b*) & haec iterum, vel hebdomaria, (*c*) vel anniuersaria. (*d*)

(*a*) Siue fixa & stata, quae licet diuersis hebdomadae feriis incidant, non tamen ad alios subinde mensium dies referuntur, sed iisdem & statis semper diebus occurrunt; atque ita fixam ac certam in calendario sedem habent, cuiusmodi sunt *circumcisio Christi, epiphania eiusdem, reliquaque sanctorum & Martyrum festa omnia.*

(*b*) Quae vtut eadem feria hebdomadae celebrentur, nullam fixam sedem in Calendario habent, sed diuersis annis in diuersos mensium dies cadunt, vt festum paschatos &c.

(*c*) Quae constanter primum cuiusque hebdomadis diem retinent, quamuis in aliis annis in alios mensium dies incidant. Talia sunt *dominicae* per totum annum omnes.

(*d*) Quae quotannis semel occurrunt, eandem semper hebdomadis feriam obseruantes, licet diuersis annis in diuersos mensium dies incidant. Talia sunt *pascha* seu *festum resurrectionis Christi, festum ascensionis*, die quadragesima post Pascha, *festum pentecostes*, quinquagesima die post Pascha, *festum Trinitatis*, die octava post pentecosten celebrandum.

§. IV. Pascha nostrum, a Iudaeorum (*a*) paschate diuerso tempore (*b*) celebrandum

dum, est fundamentum omnium (*c*) festorum mobilium, quae certo interuallo ab illo distant. (*d*)

(*a*) Quod iuxta mandatum Dei (1) immolatione agni paschatis celebrabatur die decima quarta mensis primi Nisan ad vesperam. Is autem erat mensis primus, cuius dies decimus quartus lunae cadebat; vel in diem aequinoctii verni, vel post aequinoctium primo occurrebat. (2) Quo ipso apparet, mobile fuisse Iudaeorum pascha, & nulli certo ac determinato anni diei affixum.

(*b*) Nos enim ex decreto synodi Nicaenae, ne quid cum Iudaeis commercii habeamus, non ipsa decima quarta die mensis primi, sed dominica immediate post celebramus; quamuis olim apud orientales christianos, de quibus infra, res aliter se habuerit. Quod si plenilunium cadat in ipsum diem dominicum festum paschatos ad sequentem dominicam transferimus. Vt igitur verum pascha celebremus, tria sunt necessaria, I dies aequinoctii verni, II plenilunium quod proxime sequitur, III dominica sequens plenilunium, si modo duorum dierum intervallum intercedat.

 (c) Vt-

(1) Exod. XII, 2. sq. Leuit. XXIII, 4. sqq. Num. IX, 2. sq. & XXVIII, 16. sqq. (2) ut constat ex Ioseph. antiq. lib. 3. c. 13. Euseb. H. E. Lib. VII. cap. 23. p. 190. & Lib. VII, cap. 20. p. 266.

(c) Vtpote quod omnia mobilia festa respiciunt & ex eo tanquam radice emanant. Hinc eo recte cognito, non amplius difficile erit reliquas dominicas antecedentes vel etiam sequentes determinare. Ante concilium Nicaenum non sine labore singulis annis a peritis Astronomis inquiri debebat dies verni aequinoctii, & dies plenilunii, vt exinde pascha determinari potuerit. Vt vero rem faciliorem post haec redderent patres Nicaeni omnem curam Alexandrino patriarchae detulerunt, vt astronomis peritis in consilium adhibitis certa constitueretur tabula, qua consignaretur qui annis singulis dies praedictae solennitatis eueniret, eaque cunctis deinde ecclesiis praescriberetur; simul autem illi volebant aequinoctium vernum vigesimo primo Martii diei alligatum. Alexandrinus ergo patriarcha paschalem cyclum decennovalem*, (siue periodum lunarem decem ac nouem annorum, quibus lunationes ad sua principia redire, sed frustra, putabant) ad paschatos festum rite ordinandum confici fecit. Hunc dein cum ceteris patriarchis & episcopis per orientem & occidentem communicabat, qui deinceps anniuersarias epistolas, indices diei paschalis exordiique quadragesimae, ad metropolitanos sedi suae subiectos missitabant, vt in illius festiuitatis celebratione omnes ecclesiae inter se conuenirent. Denunciabatur autem a sacerdotibus populo futurum paschatos festum die epiphaniorum,

rum, qui mos adhuc in ecclesia Mediolanensi viget. (1)

(d) Nimirum festum paschatos excipiunt septem dominicae, si pentecosten includas: pentecosten sequuntur dominicae, quae a festo trinitatis, & numerantur, & denominantur vsque ad domini aduentum: quod spatium *interuallum maius* dici solet. Natalem Christi proxime antecedunt dominicae quatuor ab aduentu dictae. Festum epiphaniorum sequuntur dominicae post epiphania, quarum interdum plures, interdum pauciores sunt, prout paschatos festum citius vel tardius venit. Festum autem paschatos proxime antecedunt nouem dominicae, quae *interualla minora* dici possunt.

§. V. A Iudaeorum quoque sabbato (*a*) recessit ex libertate (*b*) ecclesia christiana, (*c*) & diem dominicum (*d*) prima feria sacrum (*e*) esse voluit.

(*a*) In quo cum esset & morale de sanctificatione certi diei, & ceremoniale, ratione cujus sanctificatio ad certas temporum circumstantias determinata fuit, non illud, sed hoc in N. T. fuit abrogatum.

(*b*) Non tamen ita recessit, quasi in nouo testamento absque ordine; merae debeant esse

(1) Vid. Franc. Bernardinus Ferrarius de antiquo ecclesiasticarum epistolarum genere l. II. c. 3.

se confusiones in conuentibus ecclesiasticis. Paulus enim in huiusmodi circumstantiis libertatem conscientiarum ita asserit, vt tamen velit in ecclesiasticis conuentibus omnia ordine & decenter fieri, vt seruiant aedificationi & sint incitamenta pietatis.

(c) Primo quidem apostoli tolerarunt infirmitatem fidei illorum, qui sine superstitione Mosaicos dies obseruabant; imo exemplo suo ostenderunt in N. T. liberum esse, vel singulis diebus, vel quocunque die commodum videretur ad tractandum verbum & sacramenta, & ad publica siue communia pietatis exercitia conuenire. Cum vero pseudo-apostoli liberas illas obseruationes sabbati Mosaici & aliorum festorum tanquam ex lege & opinione necessitatis ita vrgerent, vt conscientias non obseruantium iudicarent: Apostoli contra opinionem illam in publicum testimonium abrogationis festorum Mosaicorum & libertatis N. T. noluerunt amplius simpliciter diem sabbati retinere, sed primam sabbatorum feriam elegerunt ad frangendum panem & ad audiendum verbum. Non tamen, vel lege aliqua, vel praecepto, opinione necessitatis eius diei celebrationem imposuerunt conscientiis in N. T. sed liberam voluerunt illius obseruationem ordinis gratia. (1) Hinc etiam factum, vt primis seculis sabbatum & diem dominicum christiani ex libertate obseruauerint ceu testantur

(1) Quod de paschate & aliis festis notauit Socrat. H. E. *Lib. V. c. 22. p. 283.* Augustin. p. 118.

tur (1) canones, doctoresque ecclesiastici (2) inter quos etiam est ATHANASIVS (3) doctor ecclesiae Alexandrinae, ex qua hunc morem accepit ecclesia aethiopica, eumque hodie etiam seruat. (4)

(d) Cuius appellatio habetur Apoc. 10. eiusque cultus ab antiquissimis memoratur apologetis IVSTINO M. (5) & TERTVLLIANO (6) aliisque Scriptoribus (7) eundem etiam feriatum voluit concilium laodicenum (8) & postquam sacrorum externorum cura ad imperatores fuit deuoluta, iidem otia hoc die sanciuerunt & Constantinus M. quidem in ciuilibus exceptis rusticorum operis, (9) Leo imp. autem lege lata etiam agricolas otiari iussit. Plures autem dantur causae, ob quas in ecclesia christiana in hunc praecipue diem sacra solennia fuerunt translata: (10) nimirum ne viderentur christiani iudaismo & iudaicis caeremoniis, vel potius superstitionibus

(1) Laodic. can. 16. 49. 51. (2) Gregor. Nyss. aduersus eos, qui castigationes aegre ferunt Socrat. Lib. VI. c. 8. p. 312. (3) In homil. de semente Tom. I. p. 1060. (4) Ludolf. hist. aethiop. Lib. III. c. 1. n. 52. sq. & in comment. ad h. l. p. 275. sq. (5) apol. 2. p. 98. seqq. (6) apolog. c. 16. de idololatria c. 14. (7) Ignat. epist. ad magnesianos p. 57. si liber Melitonis sardensis de die dominico ab Euseb. H. E. 26. pag. 147. laudatus superstes esset, plura de huius diei institutione & religione afferri possent. (8) can. 29. adde ad eundem canonem Balsamon. p. 839. & Zonar. p. 349. (9) Sozom. H. E. Lib. I. cap. 8. p. 213. (10) diss. cypr. 11. p. m. 88.

bus adstricti esse, & simul testarentur abrogationem festorum mosaicorum, libertatemque christianam. Dein vt ex Iustino martyre constat, ex iis quoque capitibus haec mutatio suscepta fuit, quod hoc die Deus mundum creauerit & Christus eodem a mortuis resurrexerit. (1)

(e) Paucis ab initio ritibus sacra huius diei constabant, lectione scilicet sacri textus, concione, precibus, oblatione panis & vini, oblatorum consecratione, communione praesentibus data & absentibus missa, baptizatorum ad communionem receptione atque eleemosynae collectione. (2) Dein vero sequentibus temporibus teste DIONYSIO, qui *Areopagitae* nomen splendide mentitur & Sec. IV. vixisse a quibusdam putatur, (3) ritus fuere multiplicati ita vt tunc iam sacra peragerentur incensione odorum, psalmodia, lectione sacri textus & eiectione catechumenorum poenitentium, occlusione & sedula forium custodia, symbolorum panis & vini propositione, precibus super symbolis consecrandis, salutatione pacis, inuitatione ad communionem, sacra communione, & denique gratiarum actione. Labentibus seculis in immensum sacrorum ritus ita excrevere, vt sub reformationis initium necessum fuerit sacra nostra ad primorum seculorum simplicitatem reducere, & quintuplici exercitio, precibus, hymnis, lectionibus, sacris, con-

(1) Augustin. de verbo apost. serm. 15.
(2) *vid.* Iustin. cit. apol. 2. p. 98. seq. Tertullian. in Apo*logetico*. c. 39. (3) in lib. de hierarch. eccles. c. 2. sqq.

concione & communione abſoluere. Conf. tractatio prolixior B. Hildebrandi de ſacris publicis primitiuae eccleſiae.

§. VI. Praeter dominicos dies & ſolennitates magnas in anno eccleſiaſtico occurrunt ſanctorum memoriae (*a*) & martyrum natalitia, (*b*) iam olim certo tempore, (*c*) loco, (*d*) & modo (*e*) celebrata, etſi vbiuis terrarum non fuerint eadem (*f*).

(*a*) Vox *memoriae* alias ſumitur pro monumento ſepulchrali: (1) interdum pro oratoriis, in quibus reconduntur ſanctorum corpora vel reliquiae: (2) nobis vel vox illa hoc loco de mortuis accipitur, vt *mentio* de viuis, reuocando nobis ſcilicet in memoriam acta & paſſiones ſanctorum, vel vt habent verba epiſtolae ſmyrnenſis (3) in memoriam eorum, qui glorioſo certamine perfuncti ſunt, tum ad poſteros huiusmodi exemplo erudiendos & confirmandos. Quo ipſo etiam recedimus a pontificiis, qui cultum ſanctis tribuendum putant, quorum nos tamen memorias celebramus, cum *apologia A. C.* ſententiam de honoribus ſanctorum ad tria capita reducentes, I vt Deus in ſanctis celebretur II vt dona

(1) Ap. Auguſtinum de cura pro mortuis gerenda. (2) vid. Auguſt. L. X. contra Fauſtum Manichæum c. 21. (3) Euſeb. Lib. IV. cap. 15. H. E.

dona ipsorum amplificentur & sancti ipsi laudentur, qui donis illis fideliter vsi sunt, III vt virtutes ipsorum ad imitationem proponantur. In veteri ecclesia sanctorum & martyrum memoriae obseruabantur, quando nomina eorum, ex dyptichis inter solennes preces ante vsum eucharistiae, minister ecclesiae recitabat ad conseruandam illorum memoriam, aliosque fines.

(*b*) Sunt dies festi, quibus memorias martyrum recolimus. Per natalem autem martyrum veteres non intelligebant anniuersarium natiuitatis diem, sed illum quo isti martyrio coronati mundo valedixerant: (1) Nempe ut ostenderent, eosdem miseriis suis iam exsolutos, mortem cum vita longe meliori commutasse, & ad aeternam ac immortalem transiisse ac vere regeneratos esse. (2)

(*c*) Originem natalitiorum VALESIVS in annotationibus ad Eusebium (3) ab ipsis temporibus apostolorum arcessere vult, dum S. Paulum eo respexisse putat Rom. XII, 13. vbi, cum patribus quibusdam pro voce χρείαις legit μνείαις. sed cum illa lectio reliquorum ecclesiae doctorum careat applausu, nec temere reperiatur versio, quae non vulgatae versioni inhaereat, vtpote quam multi veterum recentiumque interpretum, & ex ipsis pontificii non pauci suo assensu comprobant, *Valesio* subscribere non possumus. Probabilius eorum originem ad secun-

(1) vid. Nicolai papae epist. ad consultat. Bulgaror. cap. 3.
(2) *Vid.* B. Sagittarii tract. peculiaris de natalitiis *Martyr. toto cap.* I. (3) p. m. 73.

ſecundum referimus ſeculum, quo memoria Polycarpi martyris primum a Smyrnenſibus, quorum epiſcopus fuerat, ſolenniter celebrata fuit. (1) (d) Quod annuum fuiſſe colligimus ex TERTVLLIANO (2) & CYPRIANO (3) vbi martyrum paſſiones & dies, anniuerſaria commemoratione celebratas fuiſſe legimus, & quidem eo die, quo fuiſſent coronati. (4) Tempus autem illud anniuerſarium deſumtum eſſe videtur ex moribus gentilium graecorum, quibus teſtante CYRILLO (5) ſolenne fuit, eos, qui in Marathonia pugna ceciderunt, anniuerſariis laudibus ornare. DODWELLVS (6) autem vult, ex imperatorum romanorum natalitiis deducenda eſſe illa chriſtianorum. Quaecunque tandem fuerit horum origo, nobis perinde erit, modo neutram quis dicat ſolam iis dediſſe primordia. Id tamen circa anniuerſarios dies adhuc eſt notandum, quod ſancti plerumque aliis diebus, quam quibus ad coeleſtem patriam migrarunt, culti, ſiue quia perſecutionis tempore minus exquiſita notatio haberi potuerit dierum, quibus paſſi ſunt, ſiue celebriores fuerint translationis reliquiarum eorundem ſanctorum, quam diei natalis feriae, ſiue denique ob alias cauſas nunc nobis ignotas. (7)

(e) Eo

---

(1) Vid. Euſeb. in H. E. L. IV. c. 15. (2) libro de corona militis c. 3. (3) epiſtola 39. p. m. 77. (4) vid. Dodwell. diſſ. XI. Cypr. p. 57. (5) lib. 6. contra Iulianum. (6) L. c. p. m. 88. (7) quod recte notauit Pagi in crit. hiſtor. chron. tom. I. p. 58. ſq.

(*e*) Eo nimirum, vbi martyrum corpora aut eorum reliquiae fuerunt ſepultae. (1) Fuerunt autem nonnunquam martyres ſepulti in priuatis domibus, (2) in areis, (3) praecipue autem in cryptis, (4) de quibus videri poteſt *Roma ſubterranea* ab *Antonio Boſio* coepta & a *Paulo Aringho* conſ[illegible]ta. In his ergo natalitia pro temporis locique conditione fuiſſe primo celebrata nulli dubitamus. Deinde cryptis coemeteria fuere coniuncta, in quibus martyres paulo editiores accipiebant tumulos, tumultuaria opera primum congeſtos, interdum titulo (5) ſiue inſcriptione ſepulchrali ornatos. His tumulis procedente tempore altária (6) ſuperſtruebantur, atque his iterum ligneae domunculae, (7) vt, qui precaturi eo accederent, operti tecto ab iniuriis coeli immunes eſſent, ſuperſtructae ſunt. Ex quibus ſubinde nata ſunt oratoria & tandem templa natalitiis martyrum locum praebentia. (8)

(*f*) Huc ſpectabant varii ritus, quibus martyrum natalitia fuerunt celebrata. Primo quidem dies, quibus martyres exceſſerant, curioſe annotabantur, (9) conſtitutis eum in finem certis notariis. Redeunte ſingulis annis natali

(1) Vt id conſtat ex natalitiis Polycarpi. (2) Athanaſius in vita Antonii. (3) Tertull. libro ad Scapulam add. acta Cypriani. (4) quarum deſcriptionem dedit Hieronym. comm. in Ezech. l. 6. 12. cap. 40. (5) Prudent. periſteph. hymn. 4. de paſſ. Hippol. (6) idem ibid. Hieron. aduerſ. Vigilant. c. 3. Auguſtin. aduerſ. *Fauſtum l. 20. c. 21.* (7) Paulin. natal. 6. Felicis. (8) *Sozom. l. c. l. 5. c. 20.* p. 628. (9) Cypr. l. 3. ep. 6.

tali martyrum, publice is denunciabatur: quadragesima tamen ab his diebus festis vacauit exceptis sabbatis & dominicis. (1) Dein praeuiis peruigiliis (2) in ipsis natalitiis magnus populi confluxus fuit (3) variaque temporis successu fuere suscepta. Tumuli enim martyrum interdum floribus ornati, (4) vino, (5) balsamo ac vnguentis (6) consperſi, reliquiae eorum circumlatae, osculis (7) expositae, lachrimis (8) interdum aspersis. Legebantur praeterea martyrum acta, (9) hymni decantabantur, (10) sermones sacri (11) habebantur, plerumque encomiastici sermones (12) & auditores ad imitationem patientiae ac constantiae accendentes. (13) His subiectae fuerunt certae precum formulae (14) & religiosae animi voluptati iuncta fuit postea corporum cura; hinc nata conuiuia ab initio sobria, (15) sed tandem in deterius abeuntia. (16)

(ʃ) Quamuis enim vnius forte & alterius memo-

---

(1) Conc. Laod. c. 51. (2) Theodoret. H.E. Lib. II. c. 24. (3) Greg. Nyss. or. in die nat. Theod. mart. Hier. ad Lætam de instit. filiæ. (4) Paulin. nat. 3. Felic. (5) idem nat. 6. (6) id. nat. 6. Gregor. M. I. ep. 53. (7) Paula & Eustach. ad Marcellum. (8) Gregor. Nyss. or. 3. Prudent. l. c. hymn. 12. (9) conc. carth. an. 401. can. 50. vel 46. (10) Constant. M. or. ad sanct. coetum c. 12. (11) vid. Chrysost. in argumento ep. ad Rom. (12) Vt videre est ap. Basil. Greg. Naz. & Nyss. Chrysost. August. &c. (13) Greg. Naz. or. 16. 18. Augustin. serm. 47. (14) Epiphan. haer. 75. Cyrill. catech. myst. 5. (15) Constant. M. or. ad Sanct. coetum c. 7. (16) Greg. Naz. or. 6. Augustin. ep. 64.

moria in vniuersa ecclesia fuerit celebrata, tamen notante HIERONYMO (1) non omnium omnino martyrum & sanctorum memoriae vbiuis fuere solennes, sed pro diuersitate ecclesiarum, nunc horum nunc illorum sanctorum dies fuere sacri, vt ex diuersis martyrologiis constare potest.

§. VII. Dies dominicos atque festa olim vigiliae (*a*) antecedebant, (*b*) in quibus noctu variis piis officiis (*c*) ad sequentem diem se praeparabant fideles, licet postea (*d*) ob scandala quaedam, (*e*) nocturna illa sacra in diurnum tempus, (*f*) retento vigiliarum vocabulo, fuerint translata.

(*a*) Et haec vox variis obnoxia est significationibus, I enim denotat officium, quod pro defunctis hodie quoque apud pontificios canitur. II officium nocturnum; quod in vigiliis nocturnis olim decantabatur. III ipsas nocturnas preces, quibus olim christiani vacabant. IV diem profestum, quia noctu vigiliae, vel habentur, vel olim habitae fuerunt. Hoc praecipue significatu posteriore apud nos hodie in vsu est vocabulum istud.

(*b*) Persecutiones nocturnis & antelucanis sacris ansam dederunt, vt videre est ex epist. PLINII

(1) *ad cap. IV. epist. ad Galat.*

Plinii (1) & Tertulliano. (2) Dein mos ille mansit in ecclesia veteri, vt in vigiliis praecedentis diei aliquando vsque ad mediam noctem perseuerarent teste Hieronymo: (3) aliquando media nocte conuenirent, & vsque ad meridiem simul manerent. (4)

(c) Publici enim moris erat, in solennibus praecipue festis, precibus atque hymnis apud Deum excubare, vt infra circa festum natiuitatis monebitur. Reddebantur praeterea hae vigiliae lucernis, lychnis & lampadibus illustriores. (5)

(d) Cum seculis sequentibus superstitio cresceret, peruigiliis, honori praecipue martyrum dicatis, litem mouit *Vigilantius* Barcinonensis ecclesiae in Hispania presbyter, quem tamen Hieronymus tam acerbe refutauit, (6) vt nec grauibus abstinuerit conuitiis, & ob id theologis moderatis minime probatus, vtpote qui ipse ante satis vigiliarum corruptelas intellexerat. Tantum igitur patronum cum vigiliae habuerint, mirum non est longo tempore in ecclesia eas durasse.

(e) In primis seculis enim ex suis sacris nocturnis christianorum sacra iudicarunt, iisque horrenda imputarunt scelera, quibus mascule responderunt apologetae aliique ecclesiae doctores, simulque monstrarunt calumnias istas ex

(1) Ad Traian. L. X. p. 97. (2) libro de corona militis cap 3. & ad vxorem l. 2. c. 4. (3) in c. 25. Matthaei. (4) vid. Basilius in Ps. 114. (5) vid. Euseb. l. 4. de vita Const. c. 22. (6) In libro aduersus ipsum & in epist. ad Riparium.

ſacris chriſtianorum male intellectis ortum habuiſſe. (1) Poſtquam vero ceſſantibus perſecutionibus vigiliae hae filiis tenebrarum occaſionem praeberent nefanda patrare, ſynodus Eliberitana (2) a vigiliis abeſſe voluit. Poſt ſec VII. primordia, ſynodus Antiſiodori collecta easdem inhibuit, tum in domibus propriis, tum in templis. Non tamen vbique abuſus illi fuere abrogati, ſed ſaepe iam ſublati iterum inualuerunt, ut neceſſum habuerint eccleſiae doctores in vigiliarum abuſum inuehere. (3)

(f) Vt euitarentur illa ſcandala, pridie diei cuiusque feſti ieiunandum eſſe voluerunt patres doctoresque eccleſiae, & nihilominus nomen vigiliae retinuerunt. In noſtra certe eccleſia pridie ſolennioris alicuius feſti in quibusdam locis habentur conciones, in aliis vero lectiones certae fiunt cum precibus & hymnis de tempore, dato quoque ſigno per campanas, feſtum aliquod inſtare, indicante.

§. IIX. Huc etiam ſpectant ieiunia (a) quae olim fuere vel priuata, (b) vel publica, (c) cum vero & his temporis ſucceſſu opinio neceſſitatis (d) & meriti (e) acceſſerit, pauca in eccleſia noſtra fuere fer-

(1) vid. Chr. Kortholti paganum obtrectatorem diuerſis in locis. (2) can. 35. (3) vid. Bernhardi ſermo in vigilia Petri & Pauli.

seruata eaque, vel stata, (*f*) vel extraordinaria. (*g*)

(*a*) Ieiunium proprie dictum versatur circa voluntariam cibi abstinentiam, quod tribus potissimum modis iuxta scripturae traditionem exercetur; I. quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapula & ebrietate, quae virtus alias vocatur temperantia, frugalitas, & sobrietas; II. quando non in totum vel a prandio vel a coena abstinemus, sed vel coenantes vel prandentes aliquid detrahimus, siue in quantitate, siue in qualitate, & haec vocatur alias abstinentia; III. quando quis in totum, vel a prandio, vel a coena abstinet, & haec acceptio est huius loci & inuoluit, primo voluntariam abstinentiam cibi per totam diem vsque ad vesperam; dein abdicationem aliarum etiam deliciarum: & tandem afflictionem corporis & animi humiliationem. (1)

(*b*) Cum quis, vt precibus melius vacaret, ieiunium libere suscepit, vt Ioannes. (2)

(*c*) Post apostolorum tempora exercitia illa ieiuniorum semper in ecclesia retenta & vsurpata fuerunt, ante baptismum susceptum, (3) in grauissimis supplicationibus, (4) in causa alicuius ecclesiasticae sollicitudinis, (5)

 ante

(1) Conf. Chemn. E. C. T. de ieiun. part. IV. p. 89. (2) Euseb. l. c. Lib. III. c. 17. 23. (3) Iustin. l. c. p. 93. (4) Irenaeus l. II. c. LVI. (5) Tertull. de ieiun.

ante festum paschatos, (1) in publicis solennibusque precibus (2) & alibi.

(*d*) Postquam consuetudo ieiunandi per tria secula libera fuit, Basilius tamen per commendationes & exhortationes ieiunia obseruari fecit; de veris finibus quidem & effectibus ieiunii multa praeclare secundum scripturam dicit, sed sicuti in huiusmodi declamatoriis materiis fieri solet, longius prouehitur, plura & grandiora ieiunio tribuit, quam vel scriptura sacra tradit, vel eius analogia ferre potest. EPIPHANIVS Cypri episcopus non exhortationibus vt Basilius, sed disertis verbis tanquam legem generalem & constitutionem necessariam, ieiuniorum tempora & delectum ciborum proponit, idque sub nomine traditionis & constitutionis apostolicae. Cui tamen opponi potest AVGVSTINVS. (3) Tandem sequioribus temporibus ecclesia pontificia ex liberis obseruationibus, suis legibus & statutis fecit praecepta, non ordinis tamen & disciplinae gratia, sed opinione necessitatis, vt moraliter peccare iudicetur is, qui statuto illo die vel tempore non ieiunat, etiamsi alio tempore ieiunet. Tradunt nihilominus varias ieiuniorum distinctiones I. enim quaedam vocant *assumta* ieiunia, vt quando quis libere ex propria deuotione sumit sibi tempus aliquod ad ieiunandum. Haec esse vo-

(1) Euseb. l. c. lib. V. c. 24. (2) ad exemplum Danielis *IX, 3. X, 2.* & apostolorum Act. XIII, 3. XIV, 23. *(3) ep. LXXXVI,* ad Casulanum.

voluntaria dicunt, & pertinere ad opera supererogationis; II. quaedam *votiua* dicunt ieiunia, quando scilicet vel ex voto peculiariter emisso aliquis se ad certi alicuius temporis ieiunium, obstringit: & haec dicunt ratione voti necessaria; III. quaedam vocant *iniuncta* ieiunia, quae scilicet a sacerdote in confessione ad satisfactionem iniunguntur, & haec ratione sacramenti poenitentiae & satisfactionis dicunt esse necessaria; IV. quaedam vocant *instituta* siue *indicta*, quae certis temporibus praecepto ecclesiae statuta, & mandata sunt.... Illa ratione praecepti dicunt esse necessaria, vt sunt quadragesima tota, exceptis dominicis, quatuor tempora, vigiliae natiuitatis domini, & assumtionis Mariae, vigiliae apostolorum, excepta vigilia Iohannis euangelistae, Philippi & Iacobi; V. quaedam vocant *consilii*, quae scilicet non omnibus sunt praecepta, sed tamen illis consulta, qui per opera supererogationis ad statum perfectionis contendere volunt: & talia dicuntur esse in aduentu domini, in rogationibus, in vigilia pentecostes & a secunda feria quinquagesimae vsque ad quartam: ita iuxta *summam angelicam*, quarta & sexta feria, ac sabbata omnia sunt ieiunia consilii; VI. quaedam vocant ieiunia *consuetudinaria*, quando scilicet in aliqua regione est ieiunium aliquod consuetum, quod tamen non est praeceptum per ius scriptum, qualia apud ipsos sunt in vigilia omnium sanctorum, Io. Baptistae &

Laurentii; VII. quaedam vocant *extraordinaria* quae pro ratione incidentium caussarum extraordinarie indicuntur, vid. B. Chemnitium. (1)

(*e*) Quasi ieiuniis Deus placetur, poenae peccati auertantur atque depellantur, bona & gratia impetretur: cum tamen haec poenitentiae, huiusque parti praecipuae fidei in Christum & orationi (quarum vel adiunctum est ieiunium, vel parando ad eas animo inseruit) sint tribuenda.

(*f*) Quae tamen etiam in diuersis ecclesiis variant. In his terris quatuor anni tempora, quae vulgo *quatember* dicuntur, obseruari solent. Ex his priora duo a duobus festis mobilibus dominica nempe quadragesimae & pentecostes; posteriora vero duo a duobus festis fixis, exaltatione crucis in septembri & Luciae in decembri pendent: proximus enim qui haec festa sequitur dies Mercurii, inter quatuor anni tempora numeratur. Hinc versiculi triuiales:

Vult crux, Lucia, cineres, charismata dia.
Vt sit in angaria quarta sequens feria.

De *Leone M.* referunt, quod circa annum 460 solennia ieiunia quater in anno publice indixerit & mandauerit, ieiunium scilicet quadragesimae, pentecostes, septimi mensis & decimi. De illorum autem temporum ieiuniis extant multi sermones Leonis. Magna omni tempore horum ieiuniorum fuit diuer-

(1) *Loc. cit. sect.* 3, p. m. 112. sq.

uersitas, antequam apud pontificios res abierat in leges rigidissimas. Apud GRATIANVM (1) traditur antea ter in anno ieiunia celebrata, postea vero facta inde quatuor temporum ieiunia. Eliberitanum concilium (2) statuit singulis mensibus, excepto Iulio & Augusto talia ieiunia celebranda. RABANVS MAVRVS (3) dicit quatuor sabbatis illorum temporum specialia ieiunia fuisse constituta, in mense Martio primo sabbato, in Iunio secundo sabbato, in Septembri tertio sabbato, in Decembri quarto sabbato, feria quarta & sexta legitima ieiunia praecesserunt. Addit autem quod memorabile est causam & originem illorum ieiuniorum fuisse, quod GELASIVS constituerit, illis diebus ordinationes presbyterorum & diaconorum debere fieri ad exemplum apostolorum. (4) Postea hic mos obtinuit, etiam cum non celebrarentur ordinationes. (5)

(g) Quae antea not. (d) sub finem fuere descripta.

IX. Varia haec festorum genera instituit ecclesia, (a) quae ab initio pauca (b) habuit, sed postea magis cumulata (c) vidit, a reformatoribus tamen ad minorem reducenda numerum.

(a) Medii incedimus inter Iudaeos, semi-Iudaeos & illos, qui nullos festos dies celebrandos

(1) dist. 76. (2) c. 23. (3) de institutione clericorum L. 2. c. 24. (4) Act. XIII. seqq. (5) Chemn. l. c. p. 147. sq.

dos esse arbitrantur. Nos enim liberas hucusque festorum recensitorum obseruationes, imo ne diei quidem dominicae obseruationem lege aliqua aut praecepto ab apostolis fuisse positam vidimus; illi vero paedagogiam illam festorum diuinitus institutam, necessario etiam nunc obseruandam contendunt, quia Exodi XXXI. sabbatum dicatur pactum sempiternum signumque perpetuum. Sed duplex est perpetuitas, alia absoluta & sine fine, alia periodica, secundum conditionem rei cui adiungitur: non prior, sed posterior intelligenda est vsque ad Christum, cuius aduentu periodus durationis & obseruationis ceremoniarum V. T. limitata in scripturis fuit, hinc etiam restrictio addita legitur: *Perpetuum erit inter filios Israel.* Isti erant Ebionitae, & alii, quos Paulus grauiter perstrinxit in Colossensibus (1) & Galatis (2). Hi autem qui nullos festos dies celebrandos iudicabant, communiter dicuntur fuisse in Gallia Sec. XII. *Petrobrusiani* & *Henriciani*, tradentes dies festos omnes spectare ad Iudaeorum ceremonias & propterea his sublatis & illos debere cessare. Cum vero nulla eorum supersint scripta, & tantum ab eorum aduersariis haec illis fuerint obiecta, forte vt Waldensibus, cum quibus alias iunguntur, iniuria facta fuit. (3)

(*b*) Ni-

(1) Coloss. II, 16. seq. (2) Gal. IV, 10. (3) vid. Vsserius de christianarum ecclesiarum in occidente successione & statu, c. IIX. & B. F. V. Calixtus noster prolixe *in vltimo* programmate festo paschatos praemisso *§. 36. seqq.*

(*b*) Nimirum diem *dominicam paschâ* & *pentecosten* primis seculis ecclesia duntaxat habuit dies festos. Per pascha autem quidam intellexerunt, non tantum resurrectionis, verum etiam passionis siue crucifixionis memoriam. Similiter olim quoque per pentecosten non quinquagesimum saltem diem, sed totos illos 50. dies post pascha festos habuerunt. (1) Postea vero quinquagesimus duntaxat dies mansit festus, vt aduentus de coelo spiritus sancti anniuersaria solennitate celebraretur. (2) Sub illis quinquaginta diebus continebatur festum ascensionis, cuius dein peculiaris fuit solennitas, postquam illi dies quinquaginta non amplius vbique festi haberentur. Accessit his dies *natalis* Christi, ab antiquissimis quidem non memoratus, sed a BASILIO (2) NAZIANZENO & CHRYSOSTOMO. (3) Neque negari potest inter veteris ecclesiae festa etiam fuisse numerata, pro varietate regionum, martyrum natalitia. (4) Haec tamen festa homines, ob relaxationem a laboribus, in singulis locis, singulos pro arbitratu consuetudine quadam celebrasse scribit SOCRATES. (5)

(*c*) I. Quidem per memorias martyrum; II. per Constantinum M. non tantum festa martyrum praecipientem, sed etiam dedicationes

 tem-

(1) Tertull. lib. de idolol. (2) Aug. ep. 118. hom. in nat. Christi. (3) Orat. de Philogomo. (4) Hieron. ad Gal. IV. (5) Hist. Eccl. l. V c. 22.

templi; (1) insignium liberationem & victoriarum; III. cum seculo praecipue quinto multa sanctorum corpora fuerunt reperta. (3) Quaenam festa sub Carolo M. in occidente obtinuerunt, indicatur in Capitularibus (4) & concilio Moguntino, (5) quae vero in oriente seculo IX. fuerint festa, recensuit PHOTIVS. (6)

§. X. Ad festorum historiam illustrandam faciunt aliquot classium scriptores; I. qui de festis omnibus ex professo scripserunt; (*a*) II. qui de hoc vel illo festo in specie egerunt; (*b*) III. martyrologia & in ea commentatores; (*c*) IV. qui de officiis diuinis (*d*) commentati sunt; V. varii qui de ritibus & antiquitatibus sacris (*e*) scripserunt.

(*a*) In horum classe I. consulendi sunt *centuriatores* Magdeburgenses cuiusuis centuriae cap. VI. Dein MATTHAEVS DRESSERVS de festis diebus christianorum, Iudaeorum & ethnicorum libro, in quo origo, caussa, ritus & vsus eorum exponuntur. (7) RVDOLPHVS HOSPINIANVS de festis diebus christianorum, hoc est de origine, progressu, ceremoniis & ritibus festo-

(1) Euseb. de vit. Const. L. IV. c. 43. (2) Eus. H. E. L. X. c. 9. (3) conf. Hospinianum de origine festorum christianorum cap. IV. p. 22. seqq. vbi per sedecim secula ortum, progressumque festorum deducit. (4) Lib. II. c. XXXV. p. m. 718. (5) Can. 36. Regin. lib. I. c. 377. seq. (6) Nomoc. tit. 7. c. 1. (7) Lips. 1594. 8. & 1607.

festorum dierum apud christianos tractatu. (1) IAC. GRETSERVS S. I. de festis christianorum libris duobus aduersus DANAEVM, DRESSERVM, HOSPINIANVM aliosque. (2) THEOD. THVMMIVS in tractatu historico theologico de festis iudaeorum & christianorum. (3) IOACHIM HILDEBRANDVS in enchiridio de priscae & primitiuae ecclesiae sacris publicis, templis & diebus festis, (4) & libello singulari de diebus festis. (5) GISBERTVS VOETIVS de sabbato & festis. (6) IAC. KOELMANNVS in disputatione de diebus festis in ecclesiis reformatis celebrari solitis; (7) B. GEBH. THEOD. MEIERVS in in sacrorum publicorum & festorum christianorum historia adhuc manuscripta.

(b) Quorum singulorum mentionem loco conueniente faciemus.

(c) Huc spectant martyrologia Romanorum cum CAESARIS BARONII notis, (8) Gallicum ANDREAE DV SAVSSAV, (9) Hispanicum IO. TAMAYO SALAZAR, (10) Germanicum MATTH. FRIDER. BECKII (11) & aliorum plurium.

(d) Vt

(1) Tigurii 1611. & Genev 1674. in folio. (2) Ingolstadii 1612. in 4to. (3) Tubingae 1624. in 4to. (4) Helmstadii 1652. in 4to. (5) ib. 1701. in 4to. (6) Disputationum selectarum part. 3. disp. 93. & seq. de festis & quasi festis extra papatum obseruatis disp. 96. (7) Traiecti ad Rhenum 1693. in 4to. Act. Lips. anno 93. p. 540. sqq. (8) Parisiis 1645. in folio & alibi. (9) Parisiis 1637. in fol. (10) Lugduni 1651. in fol. (11) Augustae Vindelicorum 1687. in 4.

(d) Vt Ordo Romanus, *Isidorus, Alcuinus, Amalarius, Rabanus Maurus*, &c. quos in vnum corpus collegit ediditque MELCHIOR HITTORPIVS. (1) GVILIELMVS DVRANTVS in rationali diuinorum officiorum. (2)

(e) Vt STEPHANVS DVRANDVS de ritibus catholicae ecclesiae libris tribus. (3) BARTHOLOMAEVS GAVANTVS in thesauro sacrorum rituum. (4) GABRIEL ALBASPINAEVS de veteribus ecclesiae ritibus obseruationum libris duobus. (5) DOMINICVS MACER in Hierolexico. (6) IO. CASP. SVICERVS in thesauro ecclesiastico ex patribus graecis. (7) IOSVA ARNDIVS, in Lexico antiquitatum ecclesiasticarum. (8)

ANNVS

---

(1) Parisiis 1610. in fol. (2) Lugduni 1592. 8vo. (3) Parisiis 1631. in 8vo. (4) Lugduni 1664. in 4to. (5) Helmstadii 1672. in 4to. (6) Romae 1677. in folio. (7) Amstelodami 1682. in fol. (8) Gripswald 1669. in 4to.

ANNVS ECCLESIASTICVS.

Cuius initium anno MDCCXIX. fuit die tertio Decembris, finis vero eiusdem die trigesimo anni MDCCXX.

MENSIS DECEMBER.

§. I. Die tertio exordium (*a*) erat anni ecclesiastici in aduentus (*b*) dominica prima; (*c*) quae quando instituta fuerit, satis non constat (*d*) ordinata tamen cum reliquis, vt fideles se praepararent (*e*) ad futurum natiuitatis Christi festum debite celebrandum.

(*a*) Vt enim Hebraei principium anni duplex habuerunt, ecclesiasticum a mense Nisan ex instituto Mosis, politicum a mense Tisri siue septembri ex priorum patriarcharum consuetudine, quorum illud in tempus vernale, hoc in autumnale incidebant, & quidem vt putatur circa vtrumque aequinoctium & nouilunium vtrique aequinoctio proximum ex prima lunae Φάσει aestumatum, sic etiam christiani duplex habent anni initium, & quidem politicum ipsis ianuarii calendis, ecclesiasticum vero in prima dominica aduentus, postquam institutum Mosis, corporis futuri vmbra, cessauit.

(*b*) Dicitur quidem hoc tempus ab aduentu Christi in carnem, non, quod in illo Christus

natus fuerit, ſed quod immediate natiuitatis feſtum praecedat & debitam a Chriſtianis exigat praeparationem. Alias autem faciunt doctores nonnulli aduentum Chriſti, vel duplicem, vnum propter *redimenda delicta*, alterum propter *reprimenda delicta*; vel triplicem, *ad homines, in homines, contra homines*; vel quadruplicem, nimirum *incarnationis, redemtionis, regenerationis* & *extremi iudicii*, ſiue *in carnem, in mentem, in mortem, & in extremum iudicium*. Et ob hunc quadruplicem aduentum fuiſſe etiam quatuor aduentus dominicas inſtitutas putant. (c) Graeci incipiunt aduentum a die 14. Nouembris, die ſcilicet Philippi, quod etiam antiquitus penes latinos obſeruabatur, a die ſcilicet vel vigilia Martini, ideoque S. Martini quadrageſima appellabatur, vt *Baronius* notauit. Hinc in ordine antiquo AMBROSIANO & MOZARABICO, ſex numerabantur dominicae de aduentu, & in ordine *Gelaſiano* quinque. (1) In eccleſia vero hodierna latina haec prima dominica proxime feſtum *Barbarae* praecedit, aut etiam eidem proxima eſt, ita vt, vel tres dies ante, vel tres dies poſt numerentur, a. 27. nempe nouembri in tertium decembris incluſiue. Poteſt illa dominica colligi ex ſola litera dominicali: exiſtente enim litera dominicali B. dominica prima aduentus in 27. nouembris, ex-

(1) *Mabillon* lit. Gall. Lib. II. c. 1. Marteae de rit. monaſt. *Lib. III.* c. *I.* p. 259. ſq.

existente C. in 28. D. in 29. E. in 30. Nouembris siue diem Andreae, F in primum decembrem incidit, vel secundum Clauium in indicis septem articulis fit numeratio, & in radice indicis collocantur 27. in secundo articulo 28. in tertio 29. in summitate 30. post in quinto articulo sub vngue 1. sexto 2. in septimo 3. ac tandem iuxta initiales literas cuiusque dictionis harum septem in versu.

Bella Ciere Dolo, & Ferro Germanicus Audet quae literas dominicales denotant, inchoata numeratione, similiter a radice indicis de die in quem incidit litera dominicalis, pronunciatur. (1) *Prima dominica hodie appellatur quae remotior est a natali domini, quarta vero quae eidem est proxima, antiquitus contra diuerso numerandi ordine proximior prima, remotior quarta vel quinta dicebantur.* Agit autem haec prima dominica in quibusdam ecclesiis latinis de aduentu siue ingressu Messiae in vrbem Hierosolymam, in quibusdam aliis legitur Luc. XXI. de vltimo aduentu. In ecclesia (2) graeca recentiori hodie est dominica Lucae & lectio est de *muliere habente spiritum infirmitatis.*

(d) Gvilielmvs Dvrantvs quidem (3) scribit, sacrum hoc tempus ante natiuitatis Christi festum ab ipsomet apostolorum principe Petro fuisse institutum; sed cum ille sine autoritate loquatur, eadem facilitate hoc asser-

(1) Origan. Ephem. tom. I. p. 86. (2) vid. ap. Mabillon. annal. tom. 4. p. 632. (3) in rationali lib. VI. c. 2.

assertum reiicitur, qua fuit prolatum. Si *Maximus Taurinensis* idem est autor homiliarum & titulorum illis additorum, indicium erit sub initium seculi V. dominicas illas iam in ecclesia obtinuisse, vtpote in quibus episcopus ille homilias de aduentu habuit. Si vero non idem auctor est, nihil inde probari poterit, praecipue cum etiam in illis homiliis agat de solo Christi aduentu ad iudicium. Accedit & illud, quod MABILLONIVS (1) obseruauerit, in homiliis ante septimum seculum editis, nullam de aduentu domini, tanquam de singulari quadam instituta celebritate, homiliam legi.

(a) Id quod ex variis homiletarum homiliis, siue concionibus, missalibus & lectionariis constare potest. Praeterea huc referre licebit antiquiores quosdam in ecclesia hoc tempore, sicut hodie & ecclesia orientalis obseruat, ab esu carnium & lacticiniorum abstinere solitos fuisse licet non ieiunarent. Dicitur a graecis hoc *ieiunium* S. PHILIPPI, (2) quia circa huius festum d. 14. Nov. inchoatur: item *quadragesima secunda* circa tempus natiuitatis Christi, dum ipsos quadraginta dies ante natalem Christi ieiunant. (3) Eodem etiam tempore ecclesia latina obseruat ieiunium, quod *quadragesima B. Martini* salutatur, & continuatur a monachis praecipue, vel a proximo sequente die Mar-

(1) loc. cit. p. 99. (2) Niceph. Constant. synod. can. 20. (3) Christoph. Angel. enchir. c. 5.

Martini ad natalem domini, vel ab adventu domini ad idem festum. (1) Etiam secularibus scimus impositam fuisse legem, vt feria secunda, quarta & sexta ex instituto concilii primi Martisconensis ieiunarent, (2) licet quidam ex deuotione singulari quotidie tandem ieiunauerint. Olim legebatur in aduentu Esaias, quia inquit AMALARICVS (3) nemo propheta apertius locutus est de natiuitate Christi. Apud pontificios hoc temporis spatium peculiari aliqua moestitia, vt loquuntur, celebratur ob memoriam secundi aduentus Christi in die iudicii, & propterea in missa non dicitur: *gloria in excelsis Deo*, nec *Te Deum* in matutino. Ast propter memoriam alterius ac salutiferi aduentus Christi scilicet incarnationis, aliquod laetitiae signum hoc tempore admiscet ecclesia, & ideo non omittitur Halleluia. Hinc tempus hoc illis vocatur partim laetitiae, partim moeroris. Nuptiae toto hoc tempore usque post epiphaniam non celebrantur. Quem morem HOSPINIANVS putat traductum esse e gentilismo in ecclesiam, cum ethnici Lemuriorum tempore nuptias crediderint infaustas. Sed quamuis non negemus christianos in festis multa a iudaeis & gentibus fuisse mutuatos, non tamen necessario sequitur, duos, qui idem eodem tempore faciunt, ex eadem quoque intentione, vel ratione id fecisse.

(1) Nic. de fractura com. in reg. Ben. c. 15. Conc. Salisb. 1281. (2) Can. 9. (3) de ordin. antiphon. cap. 76.

cisse. Concilium Ilerdense, sub Theodorico rege in Hispania, seculo sexto habitum, canone peculiari, qui a GRATIANO citatur, nuptias prohibuit: *non oportet a septuagesima usque ad octavam Paschae, & tribus hebdomadibus ante festiuitatem S. Iohannis Baptistae, & ab aduentu Domini usque ad epiphaniam, nuptias celebrare; quod si factum fuerit, separentur.* Sed huic concilio octo saltem episcopi interfuerunt; & licet particula illa *de nuptiis in aduentu* hodie obseruetur, clausula tamen, quae iniustitia laborat, sublata fuit. Vera autem ratio prohibitionis nuptiarum non aliunde desumi debet, quam ex proposito se debite praeparandi ad natalem domini. Explicationi & illustrationi euangelii huius dominicae inseruire poterunt sequentes ex antiquis doctores ecclesiastici: CHRYSOSTOMVS, (1) AVTOR OPERIS IMPERFECTI IN MATTHAEVM, (2) ORIGENES, (3) HIERONYMVS, (4) ATHANASIVS ALEX. (5) CYRILLVS ALEX. (6) THEOPHYLACTVS, (7) BERNHARDVS. (8) &c.

§. II. Die decimo, secunda aduentus dominica (*a*) est, qua de aduentu ad iudicium (*b*) extremum agitur.

(*a*) Generalia de aduentu ex prima dominica repe-

---

(1) Hom. 97. in Matth. c. 21. (2) hom. 37. in Matth. c. 21. (3) in Matth. cap. 21. tract. 14. (4) in Matth. c. 21. (5) in illud, *profecti in pagum* tom. I. p. 777. (6) in homil. (7) in Matth. cap. 21. (8) serm. 3. de *tripl. aduentu* pag. 7.

peti debent. Praeterea vero & id obseruamus, quod pontificii lectionem euangelicam huius dominicae transferant in primam aduentus dominicam, & lectionem tertiae in secundam. In ecclesia graeca vocatur haec dominica vndecima Lucae, & tum legitur *de vocatis ad nuptias*.

(*b*) Lucae c. 21. v. 25. sq. in ordinatione euangeliorum primae & secundae dominicae pro duplici cordis nostri vitio, pusillanimitate & securitate, duplicem quoque docendi methodum veteres exhibere voluerunt. Nimirum ante octiduum, solabatur ecclesia pusillanimes praedicando gaudium, hodie terret praefractos, indicando iudicium. Ibi audiuimus de laeto Christi aduentu in carnem, hodie audimus de tremendo ipsius reditu in nubibus. Ibi veniet propter homines vt saluet, hic venit contra homines vt iudicet. Illic amouere voluit ecclesiae timiditatem, hodie securitatem. Ibi baculo amoeno tetigit, hodie durum ostendit. Explicationi & illustrationi inseruiunt sequentes doctores ecclesiastici: CHRYSOSTOMVS, (1) AVTOR OPERIS IMPERFECTI (2) AMBROSIVS, (3) THEOPHYLACTVS, (4) &c.

§. III. Diem sextum NICOLAVS (*a*) sacrum habet, (*b*) qui Eleemosyna sua (*c*) clam

(1) Hom. 77. seqq. in Matthaeum, eiusdem sermo in secundum aduentum ad Rom. XIV, 10. (2) in cap. XXIV. Matth. (3) in cap. XXI. Luc. (4) in cap. XXI. Luc.

clam data tantum nomen sibi acquisiuisse dicitur, vt etiam per ora puerorum quotannis volitet.

(a) Episcopus & confessor Myrae metropolis Lyciae sub Constantino anno 343. iuxta Petrum de Natalibus L. I. c. 35. vel anno 358. secundum Maurolycum defunctus. Nomen eius denotat victorem populi, eius res gestas descripserunt Metaphrastes & Leonhardus, Iustinianus Venetus Laurentii patriarchae frater, qui inter alia de Nicolao refert, *quod prius viuere quam Deum venerari, non prius comedere quam ieiunare coeperit*, quarta enim & sexta feria, cum aliis diebus ex vberibus matris crebrius lac sugeret, non nisi semel & quidem sero sub vesperam sugebat, nec vllis lenociniis adduci poterat, vt consuetudinem hanc mutaret. Tantus est Nicolaus apud pontificios, vt illi nullus sanctus similis habeatur, & in die tribulationis post Mariam proxime inuocandus. Nec mirum, cum illi (1) prae aliis octo tribuant priuilegia; I *quod in sua pueritia Deo coepit seruire*; II *quod numquam mortaliter peccauit*; hoc significatum est in hoc, quod baptizandus erectus stetit in pelui, in huius stabilitatis documentum; III *miraculosa electio, exemplo apostolorum*; vox de coelo lapsa est vt eligerent Nicolaum; *fuit electus inuitus*, exemplo Christi qui fugit; IV *innumera miraculorum operatio*; V *quia omnium virtutum charismate reple-*

(1) *Engelgr.* in fest. Nicol. p. m. 284.

repletus obiit, & angeli cum canticis animam eius deduxerunt in coelum; VI *quia post mortem gratiose sepultus, nam de eius tumulo emanat e capite fons olei, e pedibus fons aquae;* in hoc annotatur abundantia gratiae, in illo abundantia misericordiae diui Nicolai; VII. *quia confidenter in coelum assumtus, non enim daemones timuit;* VIII. *quia festum ipsius in ecclesia solenniter celebratur, & nullius ab initio quidem alterius confessoris nisi S. Martini.* Et ille, apud Russos adhuc in maiori veneratione (1) tanquam illorum patronus, qui illum maiori honore, quam Christum prosequuntur, referentes illi omnes victorias placato, & si irascatur adscribunt clades.

(*b*) Quando festum hoc institutum fuerit, non satis constat. Cum Martini confessoris festo ad tempus solum in ecclesia viguisse putant nonnulli. In constitutione *Emanuelis* imperatoris apud THEODORVM BALSAMON (2) haec verba scripta sunt; *sexta dies decembris festum est propter miraculis insignem & unguentorum fragrantia scatentem Nicolaum.*

(*c*) ANTONINVS (3) refert: Nicolaum tribus puellis, quas nouercae paupertas prostituere parabat, dotem tribus noctibus per fenestras furtim immisisse, vt pudori & vna pudicitiae earum in abscondito consuleret. Sed ipse *Iu-*

(1) Vid. scriptor rerum Muscov. p. 137. Daniel Printz, in Muscou. ort. & progress. p. 117. Georg. Fehlau. ad Enchirid. Angeli. p. 121. 122. & 123. (2) in nomocanone Photii tit. VII. can. 1. (3) part. 2. tit. 9. c. 3. §. 2.

finianus ante citatus, magnus alias Nicolai admirator, de hoc facto dubitare videtur. Taceo nunc alia misericordiae opera, quae in eo laudare solent, vt qui tribus innocentibus, iam iam supplicio afficiendis vitam seruauerit (1).

(*d*) Multis in locis in vigilia *Nicolai* parentes liberis suis clam munuscula reponunt, illisque persuadent, Nicolaum cum famulis per fenestram ista immisisse. Qui mos ex priori historia, an fabula, in nota (*c*) citata originem deducit. (2) In ecclesia latina plures sunt qui eum laudarunt. DAMIANVS, (3) CARTHVSIANVS (4) &c.

§. IV. Die octaua in ecclesia pontificia festum Mariae conceptionis (*a*) immaculatae (*b*) celebratur, quod etiam debito fundamento caret. (*c*)

(*a*) Ab initio natiuitatis festum fuit, postea mutatum in conceptionis festum, neque in ecclesia vniuersali tunc fuit, cum circa annum 1145. in Gallia celebrari coeperit, BERNHARDO adhuc contradicente. (5) Volunt autem pontificii iam ante in Anglia hoc festum coepisse celebrari, ob reuelationem aliquam, vel Anselmo Cantuariensi episcopo factam, vel Elfino abbati Anglo in mari periclitanti. (6)

(*b*) Asse-

(1) Vid. Suidas in voce Νικόλαος. (2) vid. libellus de laruis natalitiis p. 36. sqq. (3) tom. 2. p. 288. habetur inter opera Bernhardi. (4) serm. tres de proprio sanctorum fol. 7. sq. (5) in epist. 174. ad canonicos Lugdunenses. (6) Vid. Petr. de Natalibus lib. I. *cap.* 24.

(b) Asserit quidem BELLARMINVS (1) fundamentum huius festi praecipuum non esse conceptionem immaculatam, sed simpliciter conceptionem matris Dei futurae, qualiscunque enim ea fuerit conceptio matris Dei, singulare gaudium affert mundo eius memoria. Sed concilium Basileense 1439. habitum intuitu illius praecipue fundamenti reuocare voluit institutionem de celebranda sancta eius conceptione; *statuimus*, inquiunt, *& ordinamus eandem celebritatem praefata die in omnibus ecclesiis, monasteriis & conuentibus christianae religionis, sub nomine conceptionis, festiuis laudibus colendam esse, cunctisque fidelibus vere poenitentibus & confessis, ea die missarum solenniis centum, primis autem vel secundis vesperis totidem, sermoni vero verbi diuini de ea festiuitate interessentibus 150. dies, concessione perpetuis temporibus duratura de iniunctis sibi poenitentiis, haec sancta synodus largitur.* Anno 1466. Sixtus quartus pontifex edidit decretum, in quo constituit festum illud ab omnibus fidelibus celebrandum esse, additis iisdem indulgentiis, quas consequuntur homines in corporis Christi solennitate. Hanc Sixti constitutionem obseruandam synodus Tridentina quoque sessione quinta decreuit.

(c) Non enim probari potest immaculata illa conceptio expressis sacrae verbis scripturae, non ex eo quod Maria perhibetur ἀγενεα-

(1) lib. 3. de cultu sanctorum cap. 16. pag. 2270.

λέγητος, neque ex ſalutatione angelica, non ex reuelationibus & miraculis, non firmatur eccleſiae conſenſu, potius aliquot Pontificiorum conſenſu deſtituitur. Confutatur praeterea ex ſtipendio peccati, morte aliisque miſeriis, nec non ex eo, quod Maria Deum ſeruatorem ſuum agnoſcit. videatur CHEMNITIVS(1) & venerabilis F. V. CALIXTVS noſter ex profeſſo in hiſtoria immaculatae conceptionis. Cum ergo fundamentum ſit nullum, nec feſtum inſtitui, nec indulgentiae permitti, ſi illud obſeruetur, nec poenae ſtatui poſſunt, ſi non debite celebretur.

§. V. Die decimo ſeptimo eſt aduentus dominica tertia (*a*) qua de aduentu Chriſti ad miniſterium (*b*) agitur, cuius praecurſor erat Iohannes.

(*a*) Supra obſeruatum fuit, aduentum dici partim tempus moeroris, partim laetitiae. Praecipue dominica tertia apud pontificios laetitiam oſtendi ſcribunt illi, qui de officiis egerunt, permittendo ſcilicet diacono & ſubdiacono tunicellis indui & cardinalibus a violaceis coloribus feriari & roſaceis veſtiri. Antiquitus quoque in hac dominica ipſe Pontifex ſolenniter miſſam celebrare ſolebat.

(*b*) Pontificii lectionem euangelicam eam in hac dominica habent, quam in noſtra eccleſia dominica quarta audimus. Apud graecos haec do-

(1) *in exam.* Concil. Trident. pag. 105. ſq.

dominica est duodecima Lucae & legitur *de X. leprosis*. Apud nos, postquam actum fuit de aduentu regio & vltimo iudiciali, hac die agitur de aduentu Christi mystico, quo per verbum in nos venit Christus, ad purgandum corda & habitandum in iis. Et eo collineat huius dominicae euangelium, in quo Iohannes discipulos suos ad Christum mittit, (1) vt illum coram audiant, ex auditu credant & credendo habitaculum Christo praeparent. Explicationi & illustrationi inseruiunt, HIERONYMVS, (2) CHRYSOSTOMVS, (3) AVTOR IMPERFECTI OPERIS, (4) AMBROSIVS, (5) THEOPHYLACTVS, (6) &c.

§. VI. In tertia hebdomade (*a*) aduentus post Luciae festum, (*b*) die decimo quinto, est primum in anno ecclesiastico ieiunium (*c*) quatuor temporum.

(*a*) In cuius sabbato pontificii quidam volunt tantum ordinationes habitas fuisse a S. Petro vsque ad Simplicium papam, qui deinde in Februario ordinauit, vt nimirum Christo nascente ordinandi ab ecclesia gignerentur.

(*b*) Quod est immobile & decimo tertio decembris alligatum. Erat autem Lucia virgo Syracusana, quae cum bona a parentibus relicta pauperibus distribuisset, a proprio sponso accusa-

(1) Matth. XI, 2. sqq. (2) in cap. XI. Matth. (3) hom. 37. sqq. in cap. XI. Matth. (4) hom. 27. in loc. cit. (5) in cap. Lucae. (6) in cap. XI. Matth.

cusata martyrii coronam accepit. Eiusdem acta martyrii carmine cecinit *Sigebertus*, qui & translationes corporis eius peculiari sermone prosecutus, prout ipse profitetur. (1). Item BAPTISTA MANTVANVS Carmelita praeclarus poëta, Luciae agonem heroico carmine decantauit.

(c) De ieiuniis supra in genere quaedam sunt monita: videtur autem huius iam ante Leonem mentionem fecisse Philastrium seculo IV. sed obscure & confuse, vt quatuor temporum ieiuniorum, sic in specie primi quod in natali saluatoris domini suscipiendum erat. Vbi forte per natalem domini intelligit dies natalem antecedentes, vel vt vulgo loquimur, aduentum; cum alias praxi non conueniret. (2)

§. VII. Die vigesimo quarto est dominica aduentus quarta, (a) quia de praeparatione ad Christi aduentum agitur, (b) dum viam parare domino iubemur.

(a) In ecclesia Romana haec dominica *vacans* dicitur, quia celebratio ordinationum, iuxta decreta patrum in sabbato fieri solitarum, tam sero fiebat, vt potius dominicae quam sabbato adscriberetur. Aliis ex eo vacans dicitur, quia in ea papa a stationibus vacabat ob praecedentes ordinationes iam defessus. Alii vacantem dictam fuisse existimant, quia tunc pontifex relictis aliis occupationibus solum largiendis eleemo-

(1) Libro de viris illustr. c. 172. (2) vid. Dalaeus de *ieiuniis lib. IV.* cap. VII. p. m. 761.

eleemoſynis incumbebat. Dicebatur etiam in ritu *Ambroſiano hebdomas de excepto*, (1) quia in eo excluditur omne aliud officium. Prima etiam in anno eccleſiaſtico haec eſt dominica ex dominicis aureis, poſt quatuor tempora ieiuniorum in calendario occurrentibus. Aureae autem putantur dictae, vel quia aureo colore in faſtis fuerunt adnotatae, vel quod ſingularem prae aliis diebus, ad inſtar auri inter metalla, praerogatiuam, vtilitatem & efficaciam habere iudicantur, prout alias de cyclo aureo in computo eccleſiaſtico rationari ſolemus. Liberi tali dominica nati dicuntur, *die güldene Sonnen-Kinder*, vel *die güldene Sontags-Kinder*, addita hac ſuperſtitione [illegible] credulitatis ſpecie, liberos illos omnia ſpectra videre, quae aliorum, aliis diebus natorum, oculos effugere alias putantur. Sed & plures de his dominicis fouentur ſuperſtitiones: aiunt enim nonnulli, eo die cultros ad cotem abſterſos vulnera facere, vel difficulter, vel penitus non curabilia. Maiorem etiam vim tribuunt aquae, quae his dominicis benedicitur, quam quae aliis. Peruulgatus quoque, ſed vanus rumor eſt, ſponſalia iſtis dominicis contracta diuitias deſponſatis & coniugatis ſpondere. Alii credunt, dominica aurea filo manum dextram, aut reſti, quo aliquis patibulo eſt ſuſpenſus, ean-

---

(1) Forſan *pro exceptate*, quod tamen rectius dicitur *de exſpectate* imo etiam tempori conuenienter.

eandem circumligantes, certo sclopetorum ictu scopum propositum se ferire posse; & quae aliae sunt superstitiones. (1)

(b) In ecclesia pontificia ex Lucae tertio idem inculcatur, quod nos ex Iohannis primo facimus. In ecclesia graeca haec dominica vocatur *ante Christi natalem*, & legitur ex euangelio Matthaei. In nostra ecclesia suscipitur tractatio de salutari praeparatione ad festum instans, quam docet Iohannes suo exemplo, verbo & praecepto. (2) Explicationi & illustrationi inseruiunt CHRYSOSTOMVS, (3) AMBROSIVS, (4) AVGVSTINVS (5) THEOPHYLACTVS. (6)

§. VIII. Die vigesimo primo S. Thomae apostoli, (a) qui plurimas per[...]uit nationes (b) religionis causa, & hodie in oriente sequaces, (c) vt volunt, Christianos multos habet, memoria celebratur. (d)

(a) Qui & cognomine *Didymus* dicitur. Notus est illius in Christum egregius amor, (7) quo in mortem ire cum illo paratus erat, sed & eiusdem coecitas intellectus, quae ei cum reliquis apostolis communis fuit, notata habetur. (8) Quemadmodum & ingens illius incredulitas, (9) quam tamen egregia confessione postea emendauit.

(b) Post

---

(1) Vid. disp. de dominicis ominosis p. 24. seq. (2) Ioh. I, 19. sqq. (3) hom. 15. sq. in Iohannis cap. I. (4) in Luc. cap. 3. (5) tract. 4. in Iohan. (6) in Iohann. cap. I. (7) *Ioh. XI, 16.* (8) Ioh. XIV, 5. (9) Ioh. XX, 19.

(*b*) Post Christi ascensionem Thomas dicitur misisse ad principem Edessenorum Abgarum e LXX. discipulis Thaddaeum, huius opera, & curandum, & conuertendum. (1) Ipse abiit ad Parthos, Medos, Persas, Hircanos, Bactrianos, Aethiopes, Indos. (2) In hoc labore, inuidia & insidiis Brachmanum lancea transfossus fuit in Malabare. Putant nonnulli cadauer eius postea fuisse translatum Edessam in Mesopotamiam, quibus tamen christiani orientales contradicunt, & illud in eodem adhuc loco, quo primo fuit, repositum esse volunt. Tribuitur ipsi, sed eodem titulo, quo aliis particula symboli apostolici sequens: *descendit ad infernum, tertia die resurrexit a mortuis*. Sub eius nomine etiam vulgatum fuisse euangelium ex Origenis homiliis in Lucam & Ambrosii in Lucam commentariis, aliisque constat. (3) Inprimis autem hoc euangelio vsi sunt Manichaei; hinc obseruat CYRILLVS Hierosolymitanus in cathechesi sexta, euangelium illud non a Thoma apostolo, sed a Thoma Manetis discipulo profectum fuisse. (4) Huius quoque Thomae actus, Apostolici, siue Apotactici & Encratitae, teste Epiphanio, pro primariis scripturis habuerunt. Sub eius nomine etiam habetur liber de infantia Christi, qui iuxta

LAM-

(1) vid. Euseb. L. I. c. 13. p. 32. L. II. c. 1. pag. 39. (2) vid. id. l. c. L. 3. c. 1. Hieronymus in catalogo de script. in Thoma, Chrysostomus sermone in XII. Apostolos. (3) Eusebius H. E. Lib. III. cap. 25. (4) vid. Ittigius de pseudepigraphis cap. 4. §. II. p. 132. sq.

LAMBECIUM (1) ſub nomine Thomae Iſraelitae in bibliotheca Vindobonenſi graece manu ſcriptus exſtat.

(c) Qui ideo dicuntur *Chriſtani S. Thomae*, quos inuenerunt Portugalli, ſed in eccleſia preſſa degentes, hinc pauperes & templa ſine omni ornatu habentes, ſola crucis figura contenti, ſubſunt patriarchae alicui: omnes ſine diſcrimine ad ſanctam euchariſtiam admittunt: biblia ſacra idiomate Syriaco habent & ſedulo legunt. Monaſteria quoque habent, in quibus religioſi caſte & pie viuunt; ſacerdotes eorum in crucis formam capite tonſi ſunt, videatur CAVE, (2) qui etiam inſcriptiones a Luſitanis inuentas vel venditatas exhibet.

(d) Quando hoc feſtum inſtitutum ſit, non ſatis conſtat. Chriſtiani orientales, ante memorati, plures dies Thomae feſtos habent, & inter illos etiam dominicam *quaſimodogeniti* ſiue in *albis*, in memoriam confeſſionis, & primum diem Iulii, quo & gentiles & chriſtiani ſepulchrum S. Thomae magno numero viſitant, & ex terra illius certiſſimam ſibi promittunt medicinam. (3)

§. IX. Die XXIV. vigiliae (*a*) natalem Chriſti praecedunt, vt nos praeparemus ad illum digne celebrandum, (*b*) non vero vt variis ſuperſtitionibus (*c*) nos polluamus.

(a) De

(1) Bibl. vindob. Tom. VII. p. 20. (2) in antiquit. Apoſtolicis pag. 576. ſqq. (3) Vid. Caue l. c. p. 577. ſqq. add. *Marci* Pauli veneti de regionibus orientalibus *l. 3. cap. 27. p. 147.*

(*a*) De quibus vide ſupra in apparatu §. VII.

(*b*) Id quod in noſtra eccleſia fieri ſolet de die vel precibus, vel cantationibus, vel concionibus more apud veteres vſitato. Vide tales aliquot lectu dignas apud BERNHARDVM. (1) In pontificia vero eccleſia ipſa hac nocte varia inſtituunt officia, quae tamen etiam variant pro diuerſitate eccleſiae. In capella pontificia & in eccleſia S. Marci Venetiis celebrari ſolet miſſa, in hac nocte ante eius medietatis periodum, de qua apud pontificios theologos grauiſſima quaeſtio cur illa inſolito hoc tempore fiat; aliis ex priuilegio Pontificis, aliis ex eiusdem diſpenſatione id fieri docentibus, quod tamen aliis pontificiorum theologis non placet. (2) In eadem nocte *gladius & pileus* benedicuntur, qui deinde alicui ſupremo principi donantur, ad denotandum, quod ſecularis poteſtas & adminiſtratio iuſtitiae gladii, a regum rege recipi debeat, pro cuius recta adminiſtratione indigent regnantes Spiritus ſancti directione, ideoque pileus mittitur, in quo margaritis columba eſt effigiata, quae myſteriorum ſignificationes a *Reginaldo Polo* Cardinali, in quadam epiſtola regi & reginae Angliae miſſa, quibus Iulius Papa tertius gladium & pileum in natiuitatis nocte benedictos miſerat, explicantur, vid. *Hierolexicon* cita-

(1) p. m. 36. ſqq. edit. Paris. (2) Vid. Hierolexic. Dominici Macri p. m. 382.

citatum. (1) Vbi simul legere est, qua ratione, si ipse Dux vel imperator praesens fuerit, haec sacra celebrentur. Alias & in his vigiliis ieiunant, nisi forte inciderint in dominicam, in quo casu etiam cantatur Halleluia ob memoriam resurrectionis.

(c) Quae partim ad fallendos pueros puellasque adhiberi solent, partim ipsos adultos constrictos tenent. Illas inter referimus terribilem *Rupertum*, qui tantum hodie apud pueros valet, quantum olim apud Romanos *Hannibal ante portas*. Cui originem hoc nomen debeat, non satis constat. Quidam illud accersere volunt ex TRITHEMII Chronico Hirsaugiensi, (2) & CRANZII Saxonia. (3) Contigit his ferme temporibus in quadam villa Saxoniae, *Rupertum* quendam sacerdotem parochialis ecclesiae sancti Magni martyris primam in nocte natalis Domini, vt moris est, missam celebrare in sui praesentia populi. Quam cum decantare coepisset, quoniam frigus erat, laicus quidam Ottbertus nomine cum aliis quindecim viris, & feminis tribus in coemeterio ipsius ecclesiae choreas ducens & seculares cantilenas perstrepens, ita sacerdotem impediebant, vt ipse verba eorum intra sacra missarum solennia resonare audire cogeretur inuitus; vnde mandauit vt tacerent. Quo contemto, imprecatus est dicens: *Faciat Deus & sanctus Magnus, vt per*

(1) pag. 349. (2) Tom. I. pag. 157. (3) Lib. IV. *cap.* 33.

vt per totum annum ita vos saltare oporteat. Verba imprecantis mox effectus miserabilis secutus est, dum anno toto sine intermissione, vt coeperant, chorisarunt. Filius presbyteri, nomine Iohannes, volens sororem suam de medio saltantium extrahere, per brachium eam arripuit, quam cum traheret, auulsum de corpore brachium fuit, & ne vna quidem gutta sanguinis exiuit. Illa ergo toto illo anno cum caeteris ducens choreas die noctuque permansit: quod spectaculum nimis terribile fuit. Chorisabant sine intermissione cantantes: non cecidit super eos nix aut pluuia, non frigus laesit eos, nec feruor caloris adussit: nec fames aut sitis saltantes tetigit: neque lassitudo cursum intercepit: vestimenta eorum permanserunt integra, calceamenta non sunt attrita: vt vecordes sine ordine cantabant: interrogati responsum nullum omnino reddentes. primum vsque ad genua, deinde vsque ad femora saltando in terram demersi sunt. Fabrica tecti aliquantulum super eos nutu Dei erigebatur, quae pluuiam arcebat. Anno tandem euoluto sanctus Heribertus archiepiscopus Coloniensis, in cuius parochia locus erat, ad coemeterium legatos misit, & eos a maledicto sacerdotis absoluit, reconciliationem faciens ante altare S. Magni martyris. Filia presbyteri cum aliis duobus statim exanimata est. Continuis caeteri diebus ac noctibus tribus dormiuerunt. Aliqui postea obierunt, & miraculis, vt fertur, coruscarunt,

quia valde poenituerunt. Caeteri poenam suam membrorum tremore prodiderunt. Hoc ita scriptum Othbertus supra dictus ex eis vnus in testimonium posteritati reliquit: in cuius paginae calce sic scriptum erat. *datae sunt nobis litterae a domino Peligrimo beati Heriberti successore, anno Domini MXXIII.* Atque sic nomen illud postea obtinuisse putatur, ad coercendos pueros & puellas. Alii arbitrantur *Rupertum* esse personatum diabolum, cum & is natiuitatis tempore circumquaque mysterium incarnationis, quod huc vsque illi abscondirum fuerat, quaesiuerit, & coniecturatiue perceperit. Antiquioribus ergo temporibus isti personati *Ruperti* soliti fuerunt currere laruati, quibus tamen id prohibitum fuit in iure canonico. (1) Habent praeterea & alias laruas natalitias, dum pueri puellaeque in hac vigilia expectant munera Christi, perhibentes Christum, vel cum curru onusto per fenestras & tegulas clausas ingredi tanquam per tonitru, vel cum angelorum comitatu solenniter domos adire. Personatus ille Christus tunc distribuere solet, prout pueros inuenerit probos, munera varia quibus plerumque virga additur, vt metu castigationis facilius se regi flectique patiantur, &, bonis semper aliquid mali misceri, discant. Taceo nunc alia quae laruis his tribuere solent homines, Christi persona plane indigna, eique minime

(1) c. 12. extrauag. tit. 1.

nime conuenientia. Quomodo haec impingant in singula praecepta decalogi, ostendit autor *de laruis natalitiis*, (1) imo spectra illa & laruae sapiunt gentilismum, praecipue ritus Saturnaliorum. (2) Ad alterum superstitionum caput spectat, quod adulti in media hac nocte, nescio quae omina quaerant de nuptiis futuris, vita & morte, statu & conditione varia, plane abominanda & omni modo censura, non duntaxat ciuili, sed & ecclesiastica coercenda. Reliqua quae de rosa Hierichuntina hac nocte, (quae vllis temporibus idem praestare solet) quamuis arida circa mediam noctem se explicante, quae de pomis Christi hac nocte arbore prorumpentibus, a me quoque olim visis, (3) quae de omni bruto in stabulis tunc stante, quae de aliis quoque dici possunt, siue vera, siue falsa, nunc omitto. (4)

§. X. Festum natiuitatis (a) die XXV. (b) alligatum est, de eo licet certo non constet, quando (c) & a quo (d) in ecclesia, institutum fuerit, debito tamen cultu (e) celebrandum est.

(a) A nostris dicitur *Weynachts-Fest* a voce *Weyhen*

(1) p. m. 81. sqq. Dresserus de festis p. m. 312. sq. (2) Hospinian. de fest. Christianor. p. 170. sq. Dresser. l. c. (3) vid. Weizium in ἑορτογραφίᾳ Part. I. p. 47. (4) vid. Wildvogel. diss. de eo quod iustum est circa natiuitatem 1692. c. 3. & 4. Car. Frid. Pezoldus diss. de sancti, vt vocant, Christi laruis & munusculis Lips. 1690.

hen, id eſt conſecrare, vt ex vocabulo *Kirchweyhe* conſtare poteſt; & id voluerunt veteres, ſanctam eſſe noctem, qua Chriſtus natus fuit, & nos per eius natiuitatem Deo conſecrari. Cur vero noctis non diei mentio fiat; vel ex eo quod Chriſtus nocte natus fuit, vel ex veterum Germanorum conſuetudine deducendum erit, qui temporis ſpatia noctium appellatione, non dierum, expreſſerunt. Longe autem petita videtur illa deriuatio autoris alicuius antiqui, qui, vt priori paragrapho notatum, vult diabolos tempore natiuitatis Chriſti, poſtquam myſterium hoc perceperant, vndique concurriſſe clamantes: *non curamus regem incarnandum*, inde vulgo dici *Weynachten*, quod interpretatur quaſi *Wir achten ſeiner Geburt nicht*. Multominus ferendum, quod nonnulli *Weynachten a vino* vocant; quia olim hoc tempore apud veteres Germanos alius alium vino donauit, vel quod olim crediderunt, omnes fontes, nato in hunc orbem Chriſto, habuiſſe ſaporem vini. A Graecis ſalutabatur hoc feſtum *epiphania* non genere feminino, vt imperiti graecae linguae putarunt, ſed neutro, & quidem numero plurali, in eo enim feſto ἐπιφάνεια, apparitio Chriſti ſiue aduentus eius in terra celebratur. Vtuntur hac voce EVSEBIVS, (1) EPIPHANIVS, (2) & alii patres, illa aduentum domini, vel priorem, vel poſteriorem, deſignantes: idem dies non ſolum *epipha-*

(1) in H. E. L. II. c. 5. (2) lib. III. de haeres. p. 466.

phania sed etiam theophania dictus ab ISIDORO PELVSIOTA, (1) & GREGOR. NAZIANZENO, qui oratione 38. die natali domini dicta, *theophania* semper illum diem aut *genethlia* nominat, & causas earum appellationum explicat, quia tunc nascendo apparuit Christus. Sunt autem hae voces ex gentilismo in christianismum deductae. (2) Nonnulli illum diem *luminarium* appellant, forte propter lumina in vigiliis natiuitatis accendi solita, in memoriam illius magnae lucis illuminantis omnem hominem. (3)

(*b*) De die natali Christi variae fuerunt sententiae, vt adeo mirum non sit, si diuersis quoque temporibus olim ille celebratus fuerit. Aegyptiorum nonnulli crediderunt, Christum natum XXIV. vel XXV. Pharmuthi siue XX. vel XXI. Aprilis, alii vero XXV. Pachon siue die XV. Maii. IOSEPHVS SCALIGER vero contendit natum exeunte Septembri, vel ineunte Octobri, id ex vicissitudine ἐφημερίων colligens. Communis olim in ecclesia orientali graeca fuit sententia Christum natum esse die VI. Ianuarii, prouocans ad antiquam traditionem & ecclesiae Hierosolymitanae praxin. Ecclesia occidentalis vero natum perhibet die XXV. Decembris etiam prouocans ad antiquam traditionem. Exinde longo tempore festum natiuitatis alio tempore, nimirum VI. Ianuarii in oriente celebratum fuit,

 alio

(1) L. III. ep. 110. (2) vid. Casaubonus exerc. 2. n. 11. p. 165. sqq. Suicerus in thesauro ecclesiastico Tom. 1. p. 1196. sqq. (3) Ioh. I, 9.

alio in occidente nimirum xxv. Decembris. Cum autem graeca ecclesia tempore Chrysostomi a suo recesserit more, & xxv. diem Decembris cum Romana sacrum habuerit, non videmus causam veram, cur recedamus a vulgari opinione ecclesiae Romanae. (1) Addo & quod collega meus honoratissimus Io. OLDERMANNVS, graecae linguae professor publicus non absque probabilitate ostenderit, hoc festum respondere festo encaeniorum xxv. Kisley celebrato. (2)

(c) Quod initio ecclesiae statim natalis domini celebratus fuerit, certis scriptorum testimoniis probari nequit, ac fortasse nec seculo secundo, contra quam se res habet in paschatis festo, quem diem semper festum esse habitum a christianis scimus; nempe primitus non tam sollicita fuit ecclesia nosse, quo die natus esset Christus; quam de eo quod sanguine suo redemisset genus humanum, & mortis victor a mortuis resurrexisset. Seculo III. solennem iam fuisse natalem Christi ex historia ecclesiastica NICEPHORI (3) alias ostendere volunt, dum Maximus in vltima persecutione multa millia fidelium, qui in seruatoris natalitio ad sacra conuenerant, Nicomediae in templo succenso concremauit. Cum vero & factum ipsum sit suspectum, & dies non exprimatur, ex hoc loco

(1) vid. Vossius in diss. altera de Christi mense dieque natali. (2) vid. diss. de festo encaeniorum Iudaico origine festi natiuitatis Christi 1715. 4. (3) Lib. *VII. c. 6.*

loco in hanc sententiam concedere nondum possumus. Certe AVGVSTINVS (1) inter festa quae vbiuis fuerunt celebrata, diem natalem referre non videtur, quando scribit: *illa autem, quae non scripta, sed tradita custodimus, quae quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod domini passio, & resurrectio, & ascensio in coelum, & aduentus de coelo Spiritus S. anniuersaria celebrantur solennitate.* Sequenti vero epistola (2) eidem Ianuario respondet ad quaestionem, cur anniuersarius dies celebrandae dominicae passionis non ad eundem redeat diem, sicut dies qua traditur natus saluator? Ex qua, & quaestione, & responsione patet, diem natalem in ecclesia viguisse, simul tamen colligitur ex collatione cum priori epistola, nondum fuisse relatum inter solennitates anniuersarias, quas totus orbis celebrare solebat. Accedit quod tam graeca quam latina ecclesia prouocent indefinite ad superiora tempora & antiquam traditionem, atque adeo tum temporis, tum autoris incertitudinem significent. Certe ex eo tempore, quo dies ille celebratus fuit inter orientem & occidentem nulla fuit conformitas. CHRYSOSTOMVS, enim homilia 31. in natalem domini scribit: *nondum annus est decimus, ex quo hic ipse dies nobis*

(1) ep. 118. ad Ianuar. tom. II. p. 115. (2) 119.

bis innotuit. Nimirum quod xxv. Decembris natalis domini celebrandus ſit, a Roma veteri acceperunt Conſtantinopolitani. (1)

(*d*) Conſtitutiones vulgo apoſtolicae dictae, quae ſub Clementis nomine circumferuntur, ipſos apoſtolos huius feſti autores faciunt, vtpote quorum nomine (2) fratribus Chriſti natalis die xxv. commendatur celebrandus. Sed cum illas genuinas non eſſe aliunde ſciamus, nec in hoc capite illis fidem habere poſſumus. Interea abſurdi nihil id erit, ſi dicamus ab vna alteraque eccleſia particulari feſtum hoc ex deuotione, ſed & libertate fuiſſe ſacrum habitum, donec hic mos ad alias eccleſias ſucceſſiue peruenerit, quibus tamen origo & tempus inſtitutionis non innotuit. NICEPHORVS, in hiſtoria eccleſiaſtica (3) tribuit Iuſtino imperatori, quod natiuitas Chriſti toto orbe ſit honorata. Sed hoc forte intelligendum eſt de quibusdam per leges additis ad maiorem huius feſti celebritatem.

(*e*) Eſt enim dies Chriſti natalis ſecundum Chryſoſtomum feſtum maximum & feſtorum metropolis. In eccleſia Romana TELESPHORVS Papa conſtituit, vt in hac die cantentur tres miſſae, ad oſtendendum, quod Chriſti natiuitas ſaluauit patres trium temporum, ſcilicet patres ante legem, ſub lege, & poſt legem. Quos porro hymnos & lectiones habeant videre eſt apud

(1) vid. Ittigii diſſ. 3. de ritu feſtum natiuitatis Chriſti d. 25. Dec. celebrandi eiusque antiquitate, p. 386. ſqq.
(2) *l. 8. c. 3.* (3) lib. XVII. c. 28.

apud GVILIELMVM DVRANDVM. (1) In nostra ecclesia natiuitas Christi in tempore facta & beneficia ex illa ad nos redundantia considerantur, Deoque grates hymnis & precibus offeruntur. Explicationi & illustrationi inseruire possunt CHRYSOTOMVS, (2) AMBROSIVS, (3) MAXIMVS TAVRINENSIS, (4) PETRVS CHRYSOLOGVS, (5) THEOPHYLACTVS, (6) BERNHARDVS. (7)

§. XI. Dies XXVI. Stephano (*a*) diacono, qui primus pro Christo martyrii coronam (*b*) deportauit, sacer est. (*c*)

(*a*) Qui vnus de septem diaconis ab apostolis ordinatus erat in ministerium viduarum & pauperum, vt habetur act. VI. de quarum prima institutione & officio videndus est ZIEGLERVS. (8) A Graecis & Latinis salutatur archidiaconus & primicerius diaconorum, siue quod ratione ordinis primus in ordinatione & constitutione fuerit, siue ratione & laboris & industriae ab eo susceptae. Erat enim plenus gratia & fortitudine, signa magna in populo faciens. Studuerunt quidem Iudaei triplici modo eum superare, scilicet disputatione, testium productione,

(1) in rationali diuinorum officiorum l. VI. fol. 151. sqq. Gauantus thesaur. sacr. rit. tom. I. p. 209. sq. (2) hom. de nat. Luc. II. (3) in Luc. I. & II. (4) hom. vet. 2. in nat. Domini. (5) serm. 148 sq. (6) in c. II. Luc. (7) Serm. 3. 4. in nat. &c. n. 1. 6. in vigil. (8) de diaconis & diaconissis tractatu singulari c. 3. p. 22. sqq.

ne, & tormentorum illatione, sed in qualibet pugna adiutorium de coelo datum fuit. In prima datus est spiritus sanctus, qui facundiam ministrauit, in secunda vultus angelicus, quo falsos testes confutauit, in tertia Christus visus est adiuuare paratus, quo martyrem confortauit. (1) (*b*) Sanctus Bernhardus in festo innocentum tria statuit martyrum genera, nimirum, vel voluntate & opere, vel sola voluntate, vel solo opere; *Habemus*, inquit, *in S. Stephano martyrii simul, & opus, & voluntatem; habemus solam voluntatem in Iohanne, solum in B. Innocentibus opus.* Stephanus ergo ex primo martyrum ordine non longe post ascensionem domini, lapidibus occisus est. Terminum huius necis ab ascensione domini nimis arctant nonnulli, putantes eius martyrium contigisse tertio nonarum Augusti, quo eius inuentio in ecclesia romana celebratur. Sed huic sententiae aduersantur patres, & inter eos Augustinus in sermonibus hac die dictis. Dein & ratio videtur persuadere, vt martyrium illud paulo vlterius differatur. Nam post ascensionem domini, post spiritum sanctum datum apostolis, perseuerauit aliquamdiu ecclesia in fractione panis; indeque occasione oborti dissidii, actum est de electione diaconorum cum electus est Stephanus, qui perseuerauit aliquod temporis spatium faciens signa & prodigia magna in populo, quae omnia impleri potuisse ab ascensione domini ad tertium

(1) *vid. Petr.* de Natalib. Lib. II. cap. IV. fol. 13. b.

tium nonas Augusti non videtur probabile. (1) Huius corpus tempore Honorii imperatoris reuelatione diuina repertum fuisse referunt martyrologia. LVCIANI libellus de hac reuelatione diuina allegatur a BEDA: (2) item legendi sunt AVGVSTINI de S. Stephano plurimi sermones, cum iis quae de miraculis eius scribit. (3) Exstat etiam Gregorii Nysseni Episcopi sermo de illo. Reliquias protomartyris (vt articulos martyris & terram sanguine madefactam) primus ad oras occidentales detulisse Orosius presbyter Hispanus & ecclesiam Africanam ditasse dicitur. Post irruptionem Vandalorum Gaudiosus episcopus ampullam vitream concreti sanguinis Stephani, inde Neapolin Campaniae vrbem fugiens, secum asportasse dicitur, vbi sanguis inter missarum solennia quotannis die tertio Augusti liquescere fertur. In Galliam etiam reliquias fuisse delatas refert GREGORIVS *Turonensis*. (4) In Ancona Italiae vrbe haberi dicitur vnus de lapidibus, quibus percussus est, & ex eo tempore celebris ibi fuit sancti Stephani memoria. (5) Quo loco occisus lapidibus fuit, ingens basilica ab Eudocia Augusta erecta est, de qua NICEPHORVS in hist. Lib. XIV. c. 50.

(c) Se-

(1) vid. Spanhem. diss. de aera conuersionis Pauli. (2) libro retractationum in acta ad c. 8. (3) l. 22. de ciuitate Dei c. 8. & epist. 103. ad Quintianum. (4) in hist. Lib. I. c. 31. & de gloria martyrum cap. 33. (5) vid. Baronius in martyrologio ad diem tertium Augusti p. 297. sq.

(c) Seculo iam quarto Stephani memoria hoc die celebrata fuit, vt testantur sermones illo tempore habiti. Cur vero hodie in ecclesia passio eius celebretur, (quae communiter accidisse creditur in Augusto, in quem ecclesia Romana transtulit festum inuentionis) DVRANDVS in rationali (1) sequentes adducit rationes; I. quia B. Stephanus fuit protomartyr & martyrium sanctorum sit eorum natale in coelis, merito statim post natalem Domini dies natalis protomartyris celebratur; II. propter dignitatem, dignius namque est festum, quod est de morte, quam aliud; & ideo competentes tanquam dignius statim post natiuitatem collocatum est; III. quia officium passionis eius concordat natali domini, vnde est illud: *heri natus est Christus in terris, vt hodie Stephanus nascetur in coelis*; IV. ne populus in Romana ecclesia diem inuentionis quam diem passionis feruentiori cultu celebraret, prout iam fieri consueuerat. Idem autor alibi (2) quaestioni cur tria festa Stephani, Iohannis & innocentum immediate post festum natiuitatis ordinentur? respondet id factum fuisse; I. vt Christo capiti & sponso omnes sui comites adiungantur, de quibus in cantico, *dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus: candidus*, quantum ad Iohannem Evangelistam, virginem & confessorem; *rubicundus*, quantum ad Stephanum protomartyrem; *electus ex millibus*,

(1) *fol. 251.* (2) fol. 258. b.

tibus, quantum ad magnam turbam innocentum: II. vt ecclesia omnium martyrum genera nota (*b*) recensita adunaret: cum Christi natiuitas causa fuerit illorum. Monet idem, quod in quibusdam ecclesiis, die natalis domini, diaconi vesperis finitis in honorem B. Stephani, qui diaconus fuit, in tripudio conuenienter cantent antiphonam de sancto Stephano, & sacerdos dicit collectam. Euangelium in ecclesia legitur ex Matthaei capite XXIII. versu 34. 39. cuius explicationi & illustrationi inseruiunt CHRYSOSTOMVS, (1) AVTOR OPERIS IMPERFECTI, (2) HIERONYMVS, (3) THEOPHYLACTVS, (4) AVGVSTINVS, (5) FVLGENTIVS (6) &c.

§. XII. Dies XXVII. (*a*) Ioanni (*b*) apostolo atque euangelistae, & scriptis (*c*) & factis, (*d*) & ipsa morte (*e*) claro dicatus est. (*f*)

(*a*) Fertur quidem Iohannes Euangelista in festo Ioannis Baptistae obiisse, sed quia tunc non poterat eius festum fieri, translatum est ad tertiam diem natalis domini, ex ratione in priori thesi allata; vel quia forte illa die rediit de insula Pathmos, vel de quo nunquam cogitauit Ioannes, infulatus est: fuit enim patriarcha Ephe-

(1) hom. 77. in Matth. cap. XXIII. (2) hom. 46. in hunc locum. (3) in Matth. cap. XXIII. (4) in Matth. cap. XXIII. (5) Serm. septem de Sanct. tom. X. (6) Serm. de S. Stephano p. 639. sqq.

Ephesinus, vt loquitur DVRANDVS, (1) qui etiam dicit non esse docendum euangelistam cessisse Baptistae, vtpote quo inter natos mulierum non surrexit maior, cum diuinitus, vt ipse putat, ostensum fuerit, de eorum maioritate non esse disputandum.

(*b*) Qui ex hebraica deriuatione gratiosum apud Deum significat. Frater erat Iacobi, filius Zebedaei piscatoris, vt adeo non videamus cur HIERONYMVS (2) ex generis nobilitate quaedam Ioannis facta deducere velit. EPIPHANIVS suspicatur, alterum ex discipulis Baptistae, qui cum Andrea sectari coeperit Iesum, vel Ioannem, vel fratrem Iacobum fuisse, propterea quod essent hi populares contubernalesque, & facerent eundem quaestum. Si non cognatum, certe familiarem illum fuisse Christo testantur multa. Cum fratre Iacobo a Christo nomen filii tonitrui obtinuit, cum Petro missus ad coenam parandam, in ipsa coena Christo proximus accubuit, & de proditore interrogauit, Christum secutus, etsi in horto fuga sibi consuluerit, vt multi volunt, tamen postea in atrium pontificis penetrauit, & eum nec sub cruce deseruit, vbi matrem Christi accepit commendatam. Petro quoque videtur fuisse coniunctissimus, cum primus fuerit, qui illi resurrectionem Christi retulit, & Petrus vicissim Ioannis futuram conditionem nosse cupiebat. Idem adfuit Petro cum restitutus est sanitati clau-

(1) *fol. 259.* (2) in epithaph. Marcell. tom. I. p. 119.

claudus, & ambo, simul in custodiam dati, diuinitus liberati fuerunt. (1)

(c) Inter quae primo loco scripta videtur apocalypsis, cum in Pathmo adhuc Ioannes degeret, vbi etiam manus qua illam conscripsit, adhuc monstratur a monachis Graecis. (2) De illius autoritate non haeretici duntaxat, sed & patres quidam orthodoxi olim dubitarunt. (3) Maxima tamen pars doctorum primitiuae ecclesiae scriptum illud pro genuino, & a Ioanne profectum statuerunt. Hanc excipit Evangelium in Pathmo, vt nonnulli putant conscriptum, Ephesi vero ad preces episcoporum Asiaticorum alii scriptum vulgatumque arbitrantur, postquam Dei auxilium in ieiunio vniuersali ad tantum laborem exorauerat. (4) Opposuit autem euangelium suum Ioannes Ebioni & Cerintho diuinitatem Christi negantibus, & praeterea sua scriptione priorum euangelistarum labores confirmare voluit. Notante Nazianzeno pauca recenset Christi miracula, plura eius verba. Sublimia cum tractet de Christi diuinitate theologi nomen absolute accepit, a Platonicis tunc magni aestimatus fuit teste EVSEBIO, (5) & postea a Iudaeis quoque eius euangelium in

(1) vid. Caue in antiquit. apost. p. 508. seqq. Camerarius in vita Ioan. p. m. 115. sqq. (2) vid. Bellon. obseru. l. 2. c. 11. p. 205. (3) vid. Euseb in H E. l. VII. c. 20. (4) vid. Irenaeus aduersus haereses lib. III. cap. I. (5) Praeparationis euangelicae Lib. XI. p. 540.

in linguam hebraicam translatum fuisse vult EPIPHANIVS. (1) Communiter quoque ipsi aquila, praeeunte HIERONYMO, Ezechielis visionem (2) respiciente, adiungitur, vel, vt Hieronymi verba habent, in prooemio ad Matthaeum, quia assumtis pennis aquilae, & ad altiora festinans, de verbo Dei disputat, vel vt AMBROSIVS in Lucam vult, quia Christum, vt aquilam resurgentem, Ioannes praeter caeteros descripsit. (3) Scripsit praeterea tres epistolas, vnam catholicam, duas vero breues ad priuatos: de illa nunquam fuit dubitatum, de his vero ad tempus. (4) Eidem quoque falso attributi fuerunt actus teste EVSEBIO, (5) & liber de obitu Mariae, qui manuscriptus habetur in bibliotheca Vindobonensi. (6) Eodem iure in symbolo apostolico formando ipsi tribuunt particulam illam: *creatorem coeli & terrae.*

(*d*) In Asia, quae sorte illi obtigisse dicitur, praedicauit, (7) aliisque regionibus orientalibus, praecipue Parthia, cum olim huius incolis epistola prima Ioannis fuerit inscripta. Sub Domitiano in oleum igneum demersus, sed postquam nihil passus erat, in insulam Pathmos fuit relegatus. Sub Nerua rediit Ephesum, atque ibi

(1) haeres. 30. p. 60. (2) cap. I. v. 10. (3) vid. B. Thomasii dissertatio de insignibus quatuor euangelistarum Lips. an. 1667. habita. (4) vid. Cave l. c. p. 529. sqq. (5) in H. E. lib. III. cap. 25. (6) vid. Ittigius de pseudepigraphis cap. XIV. §. 9. p. 238. (7) vid. *Euseb. H. E.* lib. III. cap. 1.

ibi ecclesiarum inspectionem post mortem Timothei suscepit, in coelibatu persistens, vt antiquiores testantur. (1) Amorem vbiuis spirabat in sacris non duntaxat, sed etiam in factis, teste vel vno illo exemplo apud EVSEBIVM. (2) Haereticis egregie resistebat, & ne quidem in eodem loco cum illis esse volebat. (3)

(e) Vitam suam perduxisse dicitur a Dorotheo ad cxx. annum, quod tamen probabile non videtur, cum admodum iuuenis apostolorum numero insertus fuerit. Alii igitur vitae terminum ponunt vel IIC. vel IC. Sunt qui Ioannem nunquam mortuum fuisse statuunt, vt Hippolytus & Ephrem patriarcha antiochenus ad scripturam & traditiones prouocans, ex quo falso deducta fuit & illa fabula, cui AVGVSTINVS quoque assensum praebere videtur, (4) dormire illum saltem in sepulchro, quod vel ex motu pulueris sepulchralis colligi posse putabant; vel plane in sepulchro euanuisse. Quae opinio prauis hominibus occasionem dedit se fingendi Ioannem, vt refert SVLPITIVS (5) & BEZA (6)

(f) Teste DVRANDO (7) eodem modo in ecclesia Romana faciunt sacerdotes in festo S. Stephani in vesperis in honorem S. Ioannis, (quia

E ipse

(1) vid. Epiphanius haeres. 78. p. 440. (2) H. E. Lib. III. cap. 23. p. 92. (3) vid. Irenaeus aduersus haeres. Lib. III. cap. 3. Euseb. l. c. Lib. III. cap. 28. (4) tractatu 124. in Ioan. (5) in vita Martini. c. 25. (6) innotationibus in Ioannis c. 21. Caue l. c. p. 521. sq. (7) l. c. fol. 260.

ipſe ſacerdos fuit) & pueri in feſto Ioannis in honorem innocentum, vt fecerunt priori die diaconi in honorem Stephani. Huc refertur in eadem eccleſia hauſtus Ioannis, ſiue vinum hoc die benedici ſolitum, *S. Ioannis Seegen.* Morem hunc DRESSERVS, (1) natum ſcribit, ex ethnica conſuetudine: nam Germanos adhuc ethnicos initio Ianuarii ſibi mutuo miſſitaſſe vinum honorarium, vt recordarentur Iani hoc eſt Noachi, vitium ſatoris. Sed verius GRETSERVS (2) hunc morem deducit ex hiſtoria Ioannis, qui pingi ſolet calicem manu tenens, ex quo proſpectat ſerpens, quia vt ISIDORVS teſtatur libro de patribus N. T. bibens lethiferum hauſtum, non ſolum euaſit periculum, ſed eodem proſtratos poculo in vitae reparauit ſtatum. Hinc eſſe illum morem dicit in natali S. Ioannis conſecrandi vinum, ne quid venenatum in eo lateat. Hinc itidem illa apud Germanos locutio Sanct *Ioannis Seegen trinken*; quem hauſtum ſibi mutuo offerunt, quando vltro citroque ſibi valedicunt. In eccleſia legitur euangelium ex Io. I, 14. eiusque explicationi & illuſtrationi praecipue inſeruiunt CHRYSOSTOMVS, (3) AVGVSTINVS, (4) THEOPHYLACTVS. (5)

§. XIII. Vigeſimus octauus dicitur dies innocentum, (*a*) in memoriam infanticidii,

(1) l. c. p. 318. (2) Lib. II. de feſtis c. 4. p. 284. vid. Thomaſii diſſ. de S. Ioan. poculo ſiue hauſtu. (3) hom. 1. ſqq. in Ioan. (4) tract. 1. ſq. in Ioan. (5) in cap. 1. Ioan.

dii, (*b*) quod nato Christo Herodes (*c*) perpetrauit.

(*a*) Rationem cur hic dies prioribus festis sit subiunctus, vidimus supra ex Durando; licet sciamus ecclesiam nunquam fuisse sollicitam de vero passionis die designando. Memoriam horum innocentum Origenis aetate iam celebratam, & Augustini tempore cum octaua cultam, vult quidem BARONIVS, (1) cui tamen non subscripsit IO. BAPTISTA SOLLERIVS S. I. (2) concedens tamen ante tempora Augustini obtinuisse, consentientibus antiquissimis martyrologiis.

(*b*) Quod describitur Matth. cap. II. & in diuersis patrum sermonibus publicis propositum. Vide AVGVSTINVM, (3) CHRYSOLOGVM, (4) BASILEVM SELEVCIAE, (5) BERNHARDVM (6) &c. si ita facti huius memoria reuocatur, id minime improbamus: eum autem morem, quo parentes hoc die pueros virgis caedere solent nullius esse vsus putamus, quia verbum illud non capiunt: prauam vero consuetudinem, quam adultiores quoque eodem tempore obseruant, ne inter homines moratiores quidem tolerandam arbitror.

(*c*) De hoc Herodis facto nihil habet IOSEPHVS in antiquitatibus iudaicis, tum ne legisse sacras noui testamenti litteras videretur, tum vero ne tam immani scelere aduersus inson-

 tes,

(1) Martyrol. tom. ad 28. Decembr. (2) ad Martyr. Vsuardi ad h. d. p. 772. (3) tom. 10. serm. 8. 9. de sanct. (4) serm. 152. (5) orat. 37. (6) in natal. SS. innocent.

tes, & ab omni ſuſpicione criminis alienos principatum commaculaſſe crederetur is, cuius hiſtoriam ad effigiem magni principis, foris admirandi, domi tantum calamitoſi, confingebat, iudice Io. Hardvino, S. I. presbytero. (1)

§. XIV. Interdum inter natiuitatis feſtum & circumciſionis diem intercedit dominica, quae ſalutatur dominica poſt natiuitatem Chriſti. (*a*)

(*a*) In eccleſia latina alias appellatur dominica infra octauam natiuitatis; in graeca vero dicitur dominica poſt natales. In noſtra & romana eccleſia (2) legitur euangelium Luc. II. de parentum Chriſti admiratione & Simeonis Hannaeque concione. In graeca vero eccleſia ex Matth. II. de fuga Chriſti in Aegyptum. Tempus illud a die Chriſti natali ad epiphaniam graecis *δωδεκαήμερον*, vel corruptius *δωδεκάμερον* dicitur, quia tot dies inter has ſolennitates numerantur. Per id tempus omnibus veſci carnibus, feriis quarta & ſexta permittitur ad depellendam Armeniorum haereſin, qui totos illos dies ieiunabant. (3) Explicationi & illuſtrationi euangelii inſeruiunt, Avgvstinvs, (4) Ambrosivs, (5) Theophylactvs, (6) Beda. (7)

ANNVS

(1) in prolus. de nummis Herodiadum p. 37. (2) de officiis in Romana ecclesia vid. Durand. l. c. fol. 153. b. Gauant Tom. II. p. 101. (3) vid. Allatius de dominicis p. 1468. (4) de conſc. euang. l. c. c. I. (5) in *Luc.* c. II. & lib. de incarn. c. VII. (6) in Luc. c. II. (7) *tom.* VII. hom. hyem.

ANNVS MDCCXX.

IANVARIVS.

§. I. Die primo celebratur circumcisionis festum, (*a*) anno ciuili initium (*b*) dans, & gratulationibus (*c*) strenisque (*d*) faustum.

(*a*) Solennes iam olim fuerunt calendae Ianuarii apud Romanos adhuc gentiles. Solennitatem diei etiam obseruarunt christiani sed, vt a moribus gentilium recederent, nomine *octauae natalis domini* eandem celebrarunt, testibus patrum in hoc die homiliis. In quibusdam locis hoc die christiani ieiunarunt, vt detestarentur gentilium vanitates voluptatesque. Cum vero octaua die Christus fuerit circumcisus seculo demum XI. vel XII. dies iste nomine *festi circumcisionis* celebratus fuit. In Maximo Taurinensi quidem titulum homiliae sequentem obseruamus: *in circumcisione domini, siue de calendis Ianuarii:* cum vero in tota homilia mentio nulla fiat circumcisionis, prior illa inscriptio a recentioribus videtur addita. Accedit quod patres & alii doctores huius festi mentionem nullam fecerint, & ne quidem Caroli M. & synodi Moguntinae de festis constitutiones, sed tantum octauae natiuitatis Christi. Primi forte sunt *Iuo* Carnotensis anno 1090 & Bernhardus an. 1140. quorum sermones hodie habemus. Post illa tempora concilium Lugdunense anno 1224. illud in catalogum festorum anniuersario-

rum retulit. Id vnum adhuc addimus, quod olim huic festo iunctum fuerit, *festum hypodiaconorum*, siue *stultorum*, licet alii id referant ad epiphania, vel eius octauas, postea vero statutis ecclesiasticis sublatum, & iudicio facultatis theologicae Parisiensis anno MCCCCXLIV. penitus reiectum. (1)

(*b*) In hoc ponendo nec ipsi christiani inter se conuenerunt. Curia pontificis romani olim tempus conceptionis Christi in initium anni posuit, vt apparet ex decreto Nicolai papae. (2) PETRVS HEVINVS ad decreta parlamenti Britanniae notat, in cancellaria magna romana computationem annorum fieri, non a tempore natiuitatis, sed incarnationis Christi, adeoque non a Ianuario incipere, sed a die XXV. Martii. (3) IOACHIMVS LE GRAND in historia de diuortio Henrici IIX. Angliae regis obseruauit annum diuersimode in curia pontificia numerari solitum, nimirum in breuibus siue rescriptis & epistolis annum a calendis Ianuarii, in bullis vero, siue diplomatibus a calendis Martii computari consueuisse. (4) Alii in festo paschatos initium posuerunt, prout in Gallia olim hic mos viguit. Notante autem ROBERTO QVATREMARIO (5) historici sec XII. non a calendis Ianuarii, sed primo paschatis die annum

(1) Durand. l. c. f. 260. & du Fresne in glossario. (2) in can. 1. distinct. 23. (3) vid. act. erud. anno 1685. mens. Febr. p. 64. (4) vid. acta erud. an. 1689. mense Ianuario p. 32. (5) in Ephemerid. erud. Tom. *IV. p. 71.*

annum inceperunt; & RIBERIVS (1) monet vix centum esse praeterlapsos annos, cum a mense Ianuarii annus sit inchoatus. Cum vero multa incommoda orirentur ex illa computatione, Carolus XI. anno 1564. ad illa euitanda publico edicto constituit, vt annus posthac a primo Ianuarii inciperetur & numeraretur. (2) Cur vero initium anni fuerit in paschate, hanc adducit rationem DV FRESNE, (3) quod ab ipsis ecclesiae fere primordiis ea obtinuisset consuetudo, vt tabella cereo paschali appenderetur, in qua annus currens describeretur, indeque initium eius putarent Franci; iis enim mos iste fuit proprius. Idem tamen simul monet, labentibus tamen seculis obtinuisse hunc morem computandi a paschate: nam sub altera regum Francicorum stirpe, annos a Christi natiuitate ordiuntur scriptores omnes, qui in secundo & tertio historiae Francicae volumine habentur. At sub tertia stirpe Franci annorum exordium a domini incarnatione hoc est a xxv. Martii computarunt, licet quando is mos coeperit non plane liquet. Obtinuit vero postea vt initium anni sumeretur a Christi natiuitate. DIONYSIVS quidem *Exiguus* annos a Christi incarnatione numerandi primus autor fuit; cum vero viderent

 illi,

(1) in ephemerid. erud. Tom. II. p. m. 144. (2) Limn. ad capitul. Caroli V. verbo. *Jahr.* (3) in glossario med. & inf. latinit. T. I. p. 203.

illi, qui Dionysium secuti sunt, hominum vitam, non ab eorum conceptione, sed ab ortu vulgo putari, animaduerterentque praeterea natiuitatem Christi non longe abesse a fine anni Iuliani, & circumcisionem ipsis calendis Ianuarii celebrari, communi fere consensu constituerunt, vt primus annus Christi ab eius natiuitate duceret exordium. Debuisset ergo eodem iure initium anni ab eo termino deduci; cum vero hoc tempore ecclesia occupatur in perpendendo incarnationis mysterio, factum est, vt in proximum primum Ianuarii diem cum Romanis noui anni initium ex libertate ecclesiastica transferrent. (1)

(c) More etiam apud Romanos vsitato, quo sibi persuadebant omina quaedam inesse principiis, Priuatim & publice fieri solent gratulationes, seposita tamen gentilium superstitione. In cathedra ecclesiastica concionator hoc die laeta verba dicit auditoribus suis; quod vti a casuistis non improbatur, sic sibi quiuis cauere debet ab adulandi studio & proposito captandi munera. (2)

(d) Has nonnulli deducunt a Strenua Dea, cum illa viris strenuis conueniant ob virtutem; cuius deriuationis autor est SYMMACHVS. (3) FESTO aliisque *strenae* idem sunt ac *trenae*, quia illis donis, boni ominis gratia oblatis significetur, alterum tertiumque annum paris felicita-

(1) vid. Waltherus in postilla iuridica ad eum diem.
(2) vid. Keslerus in theologia casuum conscientiae c. *37. p. m. 109.* sqq. (3) Lib. X. ep. 28.

citatis esse venturum. Olim mittebantur superioribus in signum amoris atque cultus; sequentibus vero temporibus etiam inter aequales dabantur, imo a superioribus concedebantur inferioribus, quo referuntur panes natalitii. Huc referuntur dona, quae hoc die patrimi siue susceptores suis e baptismate susceptis dare consueuerunt, in multis tamen locis seuere prohibita. (1) Euangelium legitur ex Luc. II, 21. eiusque explicationi & illustrationi inseruiunt AMBROSIVS, (2) THEOPHYLACTVS, (3) BERNHARDVS, (4) PETRVS CHRYSOLOGVS, (5) MAXIMVS TAVRINENSIS, (6) &c.

§. II. Interdum inter circumcisionis & festum epiphanias intercedit dominica quaedam, quae salutatur dominica post circumcisionem domini. *(a)*

(a) Haec dominica non quotannis recurrit, sed quando circumcisionis festum inciderit, vel in Mercurii, Iouis, Veneris aut Saturni diem; secus vero se res habebit, si illud die solis, lunae, (vt hoc anno) vel Martis celebratur. In nostra ecclesia tum legitur euangelium Matth. II, 13. sqq. de fuga Christi in Aegyptum & infanticidio Herodis. Latinis salutatur dominica *infra octauam circumcisionis.* Graecis dicitur

 domi-

(1) vid. Wilduogelii differt. de eo quod iustum est circa nouum annum. (2) in cap. II. Lucae. (3) in Cap. II. Luc. (4) Serm. tres de circumcisione. (5) Serm. 155. sqq. (6) in homil. hyemal. p. 565. sqq.

dominica *ante sancta lumina*, epiphania nempe, & in ea legitur euangelium ex Marci cap. I. Quod si apud illos vnum tantum sabbatum vnaque dominica inter natiuitatis & epiphanias festum intercesserint, sabbato quidem id, quod sabbato post natiuitatem, & dominica, quod dominica ante lumina legendum erat recitatur. (1) Euangelii explicationi inseruiunt CHRYSOTOMVS, (2) AVTOR OPERIS IMPERFECTI, (3) PETRVS CHRYSOLOGVS, (4) THEOPHYLACTVS. (5)

§. III. Die sexto est festum epiphanias, (*a*) quod vti ob varias causas (*b*) institutum dicitur, sic varias quoque accepit denominationes. (*c*)

(*a*) Quomodo vox haec accipiatur, iam supra circa festum natiuitatis ex parte fuit ostensum. In genere illa apud graecos denotat gentiles apparitiones numinis, qua quouis tandem modo Deus aliquis suae praesentiae signum dedisse credebatur. Etiam Graecis patribus in more fuit, hanc vocem vsurpare de manifestationibus Dei in genere, in specie vero de aduentu Christi primo & vltimo, nec non de die sacro, vel natiuitatis, vel baptismi, vel aliorum a Christo factorum nomine. Obtinuisse hoc festum iam seculo quarto docet GREGORII NA-

(1) Allat. l. c. p. 1468. sq. (2) hom. 9. in Matth. c. II. (3) hom. 2 in Matth. c. II. (4) Serm. 150. sq. (5) in c. II. Matth.

NAZIANZENI oratio hoc die habita. Imo si praeterea cogitamus, illo tempore adeo festiuum fuisse illum diem, vt qui publico sacrorum exercitio tum non intererat, a christiana fide haberetur extorris, a probabilitate forte nihil alienum dicemus, quando asseruerimus, iam ante illa tempora celebratum fuisse. Theodosio tam sanctus erat hic dies, vt per septem praecedentes dies totidemque sequentes iudicialem strepitum omnem conticescere iuberet. Ante laudatus GREGORIVS dignitatem huius diei tanti fecit, vt caeteris *festiuitatibus* & natiuitati ipsi Christi, quam aliarum solennitatum metropolin vocauit CHRYSOSTOMVS, praetulerit. Qua ratione autem hae sententiae conciliari debeant, vide apud ALLATIVM. (1)

(*b*) Primo quidem ob natiuitatem Christi, quam hodie accidisse statuebat ecclesia orientalis, vt supra ad xxv. Decembrem monuimus. Secundo ob Christi baptismum, ad quem vsque omnibus fuit incognitus, demonstratus vero in eo per vocem patris & spiritus S. descensum. In Aegypto, teste CASSIANO, (2) & natiuitatis, & baptismi Christi memoriam vna diei festiuitate celebrarunt, secus ac in ecclesia occidentali fieri solebat. HIERONYMO vero placuit diem hunc soli baptismo sacrum facere, cum huic tempori congruat, quando dictum est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi com-*

(1) loc. cit. p. 1471. sqq. (2) Coll. X. c. 2.

complacui, non vero die natali in carne, quo abſconditus eſt & non apparuit. Tertio ob aduentum Magorum, quia in eo per ſtellam eſt ſaluator oſtenſus, quando inuenerunt Magi Chriſtum in praeſepio iacentem & adorauerunt eum. Quarto ob primum in Cana miraculum, quo ſe in homine Deus declarauit. (1) Quinto ob miraculum quinque panum. (2) In latina autem eccleſia praecipue celebratur Magorum aduentus, & reliquae cauſae a multis ne nominantur quidem, vt apparet e ſermonibus octo Leonis Papae in epiphania. (3)

(c) Nimirum dicitur I. *Epiphania*, quae vel apparitionem domini in carne, vel Magis per ſtellam factam indigitant II. *Luminum dies* (4) propter lumina vbique in eo accenſa vel in memoriam eius ſtellae, quae Magis in oriente apparuit, vel potius in memoriam illuminationis gentium; vel vt ALLATIVS putat, (5) quia cereis accenſis vniuerſus ille ritus aquarum baptizandarum abſoluitur, vel ab ipſo baptiſmo Chriſti, quem Graeci φωτισμὸν *illuminationem* vocant. III. THEOPHANIA, (6) vel ob natiuitatem, vel ob baptismum, in quo filius in carne, pater in voce & ſpiritus ſanctus in columba

(1) vid. P. Chryſologus ſerm. 157. (2) vid. Auguſtin. ſerm. 1. in feſto epiphaniae. (3) vid. Caſaub. exerc. 2. ſect. XI. p. 168. ſqq. (4) apud Nazianzenum in orat. 2. (5) l. c. p. 1469. (6) Quod ex Θεοφάνεια ſanctum Thiphanium pontificiorum ſanctorum catalogo adiecerit ſeculorum ruditas B. Scherzer in *Syſt. p. 568.* docuit.

lumba apparuit. IV. BETHPHANIA, quia miraculo, quod in domo nuptiali factum fuerat, qualis esset Christus, apparuit. V. PHAGIPHANIA ob miraculum quinque panum. Hodie vulgo nomine trium regum hoc festum insigniri solet, de his confer CASAVBONVM, (1) vbi plura habentur erudita de magorum nomine & eorum diuersitate apud Persas & Graecos; loco vnde venerint, tempore quando aduenerint, de numero & nominibus, & an reges salutari possint. Qui plura desiderat de his regibus, siue vera, siue falsa, euoluat P. HERMANNI CROMBACCHI S. I. *primitiarum gentium, seu historiae trium regum magorum* tomos tres, encomiasticum, exegeticum, & historicum. (2) Euangelii ex Matth. II, 1. sqq. explicationi inseruiunt CHRYSOTOMVS, (3) AVTOR OPERIS IMPERFECTI, (4) MAXIMVS, (5) P. CHRYSOLOGVS, (6) BERNHARDVS, (7) THEOPHYLACTVS. (8) &c.

§. IV. Die septimo dominica prima est post epiphania, (*a*) in qua de Christo docente (*b*) in templo agitur.

(*a*) Dominicae post epiphania vsque ad septuagesimam, vel ad summum sex, vel ad minimum vna esse possunt. Hoc anno illarum tres duntaxat sunt. Quo propior vel remotior est septua-

(1) in exercit. 2. num. 10. p. 159. sqq. (2) Colon. Agripp. 1654. fol. (3) hom. 6. sq. in c. II. Matth. (4) hom. II. in h. l. (5) hom. sqq. Epiph. (6) serm. 106. sqq. (7) *serm. I.* sqq. epiph. (8) in c. II. Matth.

septuagesima, quae a paschatis mobilitate pendet, eo plures vel pauciores sunt dominicae infra hoc tempus. Appellatur haec dominica prima, apud Graecos dominica *post lumina*, ob rationes in priori paragrapho notatas; a pontificiis vero dominica *infra octauam Epiphanias*, quamuis etiam in octauam incidere possit, & tunc apud ipsos alia lectio est in sabbato, de Christo duodecim annorum, & in dominica alia, de Christo triginta annorum.

(*b*) Vbi notare iuuabit pictores errantes, qui Christo cathedram struunt altiorem, in ea puerum collocant Iesum, eumque docentem, ab ore eius dependentibus & humi sedentibus Rabbinis. Sed haec omnia praeter scripturam, quae non dicit Christum occupasse suggestum, sed sedisse in medio doctorum, audiuisse & interrogasse (1) Euangelii Luc. II. 42. sqq. explicationi inseruiunt AMBROSIVS, (2) THEOPHYLACTVS, (3) BERNHARDVS, (4) &c.

§. V. Die decima quarta est dominica secunda (*a*) post epiphania, in qua agitur de nuptiis (*b*) in Cana celebratis. (*c*)

(*a*) Haec est Graecis dominica decima quinta Lucae, siue *Zacchaei*.

(*b*) Ean-

(1) vid. Dn. Io. Fabricium nostrum in disp. qua histor. sacra contra nonnullorum pictorum errores vindicatur. §. II. (2) in cap. II. Luc. (3) in id. cap. (4) *serm. infra oct. epiph.*

(*b*) Eandem nobiscum lectionem Io. II, 1. sqq. habent pontificii hac dominica, praecipue ad spirituales nuptias respicientes. Hinc ad nuptias celebrandas *Innocentius* Papa III. statuit hac die stationem apud venerabile hospitale spiritus sancti fieri: vbi tanquam in Cana Galilaeae, est zelus transmigrandi de vitiis ad virtutes. Ibidem siquidem positae sunt sex hydriae, id est instituta sunt & exercentur opera misericordiae, quae sunt pascere esurientem, potare sitientem, colligere hospitem, vestire nudum, visitare infirmum, adire incarceratum: & ibi est mater Iesu, quoniam in honorem beatissimae Mariae virginis illius loci est ecclesia dedicata. Inuitatur etiam & filius eius Iesus cum discipulis ad has nuptias, quoniam effigies Christi, quae sudarium seu Veronica appellatur, hac die, ex institutione eiusdem Innocentii, a papa & cardinalibus ad has nubtias pietatis & misericordiae celebrandas illic conuenientibus, ibi solenniter demonstratur, prout habent verba DVRANDI (1)

(*c*) Etiam hic iterum pictorum errores notari poterunt, quod pro vitris substituunt vrceos potabiles, pro vasibus maioribus & spatiosis minora & angusta. (2) Euangelii illustrationi inseruiunt CHRYSOSTOMVS, (3) CYRILLVS ALEX. (4) AVGVSTINVS, (5) THEOPHYLACTVS (6)

§. VI.

(1) in rationali suo ad hanc dominicam fol. 158. (2) vid. D. Fabricius l. c. §. XII. (3) hom. 20. sq. in Io. II. (4) lib. III. in Io. c. 28. (5) tract. 8. sq. in Io. (6) in c. II. Io.

§. VI. Die XXI. est Dominica tertia post Epiphania, (*a*) in qua agitur de leproso & centurionis seruo sanato. (*b*)

(*a*) Haec est Graecis Dominica XVI. Lucae siue Publicani & Pharisaei.

(*b*) Eadem in pontificia ecclesia habetur lectio, & notauit DVRANDVS (1) ad hanc dominicam, quod sicut a die natali vsque ad Epiphania ex officiis apparuit humanitas Christi; sic & in his tribus dominicalibus officiis diuinitas manifestatur eiusdem. Nam in primae dominicae Euangelio dicitur: nesciebatis, quod in his quae patris mei sunt, oportet me esse. In quo Deus manifeste declarat se esse Deum. In secundae vero dominicae euangelio dicitur quod dominus ad nuptias inuitatus aquam conuertit in vinum, quod fuit magnum suae diuinitatis indicium. In tertiae dominicae euangelio dicens dominus volo mundare: benignitatem & partem diuinitatis suae ostendit. Explicationi euangelii inseruire possunt ORIGENES, (2) BEDA, (3) ALBERTVS MAGNVS. (4) &c.

§. VII, Dies XXV. sacer est Pauli (*a*) gentium apostoli (*b*) conuersioni, (*c*) & in re oeconomica inter dies criticos (*d*) refertur.

(*a*) Ab-

(1) l. c. fol. 159. (2) homilia in hoc euangelium. (3) in homil. hyemal. de temp. (4) serm. in praesens *euangelium*.

(a) Abiecto enim Saulis nomine Pauli assumsit nomen, quod nonnulli absurde ex Hebraeo vel graeco deducere volunt, cum sit nomen Romanis familiare. Cur vero nomen hoc assumserit, ab eruditis non eadem affertur ratio. Quidam a conuersione Sergii Pauli in Cypro tunc proconsulis, nomen hoc apostolum sibi indidisse, in memoriam tanti viri subiugati; quod tamen cum modestia apostoli conuenire non videtur, praecipue, cum etiam Paulus appelletur a Luca ante relationem de Sergio conuerso. Alii binominem illum fuisse dicunt, Saulum quidem in Palaestina, Paulum vero inter Graecos & Romanos, sed ex quo Paulus dictus fuit, Saulis nomen adeo sepultum fuit, vt postea nunquam eo appellatus legatur. Alii plures denominationis huius rationes coniungendas esse putant, nimirum I; quia Pauli nomen quam proxime accedit ad nomen Sauli; II. quia ministerium praecipue in coloniis Romanorum habuit; III. quia Saulis nomen erat ominosum commune Apostolo cum rege impio; IV. quia fieri potuit, vt Paulus statura corporis minime procerus esset, hinc & illi conueniens nomen, leui mutatione facta concessum; V. ex praxi; quia in scriptura obseruamus ob peculiarem rationem noua saepe nomina vel vltro esse assumta, vel diuinitus imposita, videatur SPANHEMIVS. (1)

 (b) Cum

(1) de assumto nomine Pauli appendix diss. a. de aera conuersionis Pauli.

(*b*) Cum historia huius Apostoli diligenter ab euangelista Luca perscripta sit ad id tempus, quo Romam primum ille fuit deductus, eam repetere opus non est. Ea quae Lucas in actis habet, Henricus Bullingerus collegit & temporibus distinxit, horum simul & rerum gestarum seriem contexens. His adde IOACHIMVM CAMERARIVM (1) & WILHELMVM CAVE in antiquitatibus apostolicis, vbi vitam Pauli distinctis exhibet capitibus atque periodis; & primo quidem a natiuitate eius ad conuersionem; secundo ab hac ad concilium Hierosolymitanum; tertio ab isto vsque ad abitum Athenis; quarto de actis Corinthi & Ephesi; quinto ab abitu ex Epheso vsque ad accusationem coram Felice; sexto ab isto termino, vsque ad aduentum Romae; septimo de actis vsque ad mortem. Scripsit XIV. epistolas, de quarum stylo Hieronymus multis in locis iniquam tulit censuram; licet in apologia aduersus Iouinianum eius compositionem satis depraedicare nesciat. Ordo inter epistolas non ratione temporis aestumandus est, sed vt Wilhelmo Caue videtur ex dignitate illorum, ad quos epistolae fuerunt scriptae, ita tamen vt illae, quae ad integras ecclesias sunt exaratae praemittantur reliquis, quae ad certas sunt directae personas. Multa praeterea Paulo supponuntur scripta, inter quae

I. erat

(1) *in vita Pauli p. 159. sqq.*

I. erat certum aliquod euangelium, quod tamen Lucae euangelium esse annotauit HIERONYMVS de scriptoribus ecclesiasticis in Lucam; II. acta Pauli & Theclae: antiquiora illa de quibus TERTVLLIANVS videndus est (1) & alia quaedam Pauli acta ab Origene citata; III. epistola ad Laodicenses Hamburgi edita an. 1595. cuius fingendae occasio desumta est ex epistola ad *Colossenses*. (2) Varias de ea sententias vide apud dominum ITTIGIVM; (3) IV. Tertia ad Thessalonicenses; V. epistolae ad Senecam; (4) VI. Apocalypsis, quae & ἀναβατικὸν dicitur, cui occasionem dederunt verba Pauli de raptu suo in tertium coelum. Vsi ea fuerunt Caiani Haeretici, videatur Caue & Ittigius. (5)

(c) Quae legitur actorum capite IX. & XXII. quando autem illa facta fuerit, iterum inter se discrepant autores, placet nobis sententia in citata SPANHEMII disputatione exhibita. (6) Nimirum ex certis suppositis, quae tamen pluribus ab eo fuerunt asserta; I. passionem Christi non ante decimum nonum annum regiminis Tiberii contigisse; II. martyrium Stephani similiter non ante Caii Caligulae principatum, qui annorum fere quatuor, nec nisi aliquot annis ab ascensione Domini accidisse; III. Inter hocce & conuersionem ac baptismum Pauli concipi oportere biennii circiter interual-

 lum;

(1) de baptismo c. XVII. (2) c. IV. 16. (3) l. c. de pseudepigraphis apostolorum p. 136. sqq. (4) vid. Ittigius l. c. (5) l. c. (6) p. 209.

lum; IV. anno a baptismo Pauli tertio currente, adſcendiſſe hunc primum Hieroſolymam, deîn poſt breuem inter Tarſenſes moram & anni vnius praedicationem Antiochenam, eo rediiſſe. V. reditum illum incidere in Claudii quartum, Agrippae vltimum & Pauli conuerſi quartum circiter exactum. Id omnino ſupereſt, vt epocha conuerſionis Paulinae figatur in Caji annum quartum ſiue vltimum, & ſeptimum circiter a paſſione, confer BARONIVM in Martyrologio, (1) vbi duas refutat opiniones de tempore conuerſionis, alteram quae poſt ſeptimum, alteram quae trigeſimo quarto anno poſt Chriſtum natum factam illam eſſe aſſerunt. Feſtum hoc ſeculo demum duodecimo coepiſſe dicit Hoſpinianus, vbi licet Baronius velit de ea ſolennitate iam egiſſe Bedam, & Auguſtinum in eandem ſermones habuiſſe, per aliquod tamen tempus intermiſſum ab Innocentio III. fuiſſe reſtitutum.

(d) Dies critici ſunt ex quibus vulgus, vel de tempeſtatibus, vel de annonae caritate, aliisque nullo tamen nixum fundamento diiudicare ſolet. Quemadmodum ex huius diei ſerenitate colligunt fructuum abundantiam, ex ventis bella, ex nebulis peſtem, ex niue vel pluuia caritatem, iuxta communes illos verſiculos:

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni &c.

Euan-

(1) ad diem 25. Januarii.

Euangelium legitur actorum cap. IX. verſ. 1 - 22. ad cuius illuſtrationem pertinent AVGVSTINVS, (1) CHRYSOSTOMVS, (2) BERNHARDVS, (3) &c.

§. VIII. Quando paſchatos feſtum protrahitur, ante vel etiam poſt feſtum purificationis Mariae quoque celebratur dominica quarta poſt epiphania, in qua lectio euangelica eſt de nauicula Chriſti. (*a*)

(*a*) Eandem nobiscum habent lectionem Pontificii. Durandus iterum ad hanc dominicam obſeruauit, ſecundum ſeriem trium euangeliorum hominem reformari tribus modis; primo enim mundatur ſicut leproſus; ſecundo ſedatur tempeſtas tentationum; tertio fiunt nuptiae in corde ipſius. Primo autem loco poni euangelium de nuptiis, quia dignior eſt ille ſtatus. Obſeruarunt alii in euangeliis, quae circa hoc tempus ſucceſſiue explicantur, Chriſtum opponi gentilium Diis Deabusque; Baccho quidem, dum dominica ſecunda poſt epiphania demonſtrauit, ſe eſſe Dominum qui vinum dat ad laetificandum cor hominis. Æſculapio vel Apollini, dum ſe oſtendit Dominica tertia medicum. Aeolo, dum quarta dominica monſtrauit

 uit

(1) Serm. de ſanct. Paul conuerſ. tom. X. ſerm. 14. de ſanctis. (2) Hom. de diuerſ. N. T. locis ſerm. 49. (3) p. 97. ſqq.

uit se esse ventipotentem. Cereri, dum dominica quinta etiam agriculturae nostrae benedictionem se largiri indicauit. Ad praesentis euangelii explanationem faciunt ORIGENES, (1) AVGVSTINVS, (2) BASILIVS, (3) BEDA, (4) &c.

§. IX. Quod si adhuc serius celebretur pascha, aliquando ante, aliquando post purificationis festum feriamur dominicam quintam post epiphania, in qua agitur de *Zizaniis in agro domini disseminatis.* (*a*)

(*a*) Eandem lectionem habent pontificii communiter, licet DVRANDVS ad hanc dominicam notauerit, in aliis ecclesiis legi illud euangelium: *confitebor tibi pater coeli & terrae* &c. In quo ostenditur, quibus Deus se manifestat, scilicet paruulis & mansuetis. Et illud obseruarunt autores Christum eandem rem, quae in euangelio huius dominicae docetur, alibi saepius inculcasse, nimirum in parabola de piscibus bonis & malis in sagena eadem: vt & in parabola de ouibus & hoedis in eodem grege: in parabola de sapientibus & fatuis virginibus in eodem nuptiarum comitatu: In parabola de bene & male vestitis in iisdem nuptiis. Id quod factum fuisse

(1) Tom. II. homil. 6. p. 286. sq. (2) Serm. 3. ex 17. serm. quos dedit Carthusia parisiensis fol. 317. (3) Orat. 22. (4) *Tom. VII.* homil. hyemal. de temp.

fuiſſe recte indicatur ob eum finem, ne putemus omnes in ecclefia eſſe fideles & ſanctos. Euangelium legitur ex Matthaei capite XIII. verſu 24-30. cuius illuſtrationem ſuſceperunt, AVGVSTINVS, (1) P. CHRYSOLOGVS, (2) BERNHARDVS (3) *Senenſis.*

§. X. Die vigeſimo octauo eſt dominica ſeptuageſima, (*a*) qua euangelium de vinea Chriſti (*b*) praelegitur.

(*a*) Quinque ponuntur ſeptuageſimae a Durando: dominica I. eſt ſeptuageſima annorum ſiue captiuitatis Iudaicae, in qua Iudaei fuerunt captiui in Babylone LXX. annis; II. eſt dierum quae incipit hac dominica & terminatur in ſabbato in albis, vel ſecundum alios in paſchate; III. peregrinationis noſtrae ſiue totum tempus huius vitae, quod ſeptem dierum reuolutione agitur: IV. eſt hebdomadum a ſeptuageſima ad laetare: V. eſt aetatum, ſiue ſeptem aetates, quarum ſex ſunt morientium & ſeptima quieſcentium. Harum ſeptuageſimarum duas eſſe dicit figuratiuas, ſcilicet ſeptuageſimam aetatum, & ſeptuageſimam noſtrae peregrinationis: tres vero figuratas, annorum ſcilicet, dierum, & hebdomadarum. Inſtitutam autem idem dicit hanc dominicam propter tria; I. propter redemtionem ſabbathi, vel ſecun-

(1) Serm. de iudic. extrem. tom X. ſerm. 39. de ſanct. (2) Serm. 96. (3) Serm. de temp. tom. IV. p. 167. ſeq.

ſecundum alios quintae feriae, in qua ſancti patres ſtatuerant ieiunari. II. Propter repraeſentationem, quoniam repraeſentat ſeptuaginta annos babylonicae captiuitatis. III. Propter ſignificationem, quoniam per hoc tempus ſignificatur deuiatio, exilium, & tribulatio totius generis humani ab Adamo vsque ad finem mundi: quod quidem exilium ſub reuolutione ſeptem dierum peragitur, & ſub ſeptem millibus annorum includitur. Beda & Alcuinus ſeptuageſimam dictam putant ab ordine, quo quadrageſimam antecedit, ita vt quinquageſima dicatur, quae proxime antecedit quadrageſimam. Sexageſima vero altera remotior, ſeptuageſima tertio loco ab iſta remota. (1) Tempus quod ſequitur ſeptuageſimam dicitur poenitentiae tempus à Durando, quia viſa via quae ducit in Bethlehem ſuperiorem per ſtellam, id eſt per fidem, poenitet hominem, quod deuiauit ab illa. Dies dominicam hanc ſequentes dicti olim ſunt *dies obſeruabiles*, iuxta illud: dies abſoluti praetereunt, dies obſeruabiles redeunt, tempus adeſt, ſobrie in corde quaeramus dominum. Hinc praeſens anni tempus a nonnullis germanicis dicitur: die gebundene Zeit, vbi omnis diſſoluta vita fugienda. In eccleſia pontificia hoc die omnia altaria in triſtitiae ſignum velantur, halleluia & gloria in excel-

(1) alias vocis denominationes vid. ap. Durandum l. c. *Lib. VI. fol.* 160. b.

excelsis omittuntur, & pro illis dicitur humiliori latina lingua: *Laus tibi domine &c.* quia tempori congruit humilitas ob memoriam peccati originalis, vt ex Alcuino refert GAVANTVS. (1) A septuagesima ad paschatos octauam, ex decreto concilii Ilerdensis in Hispania anno DVII. habiti, nuptias celebrare nefas esse putatum fuit.

(*b*) Eadem in ecclesia pontificia est lectio. In graeca ecclesia haec dominica dicitur *ἀσώτου*, filii prodigi, quod ea parabola de illo legatur, & septimana illa *ἀπόκρεως* a subsequente dominica nomen habet, cum carnis comedendae finem faciant. Etiam hac hebdomade apud Graecos non canitur halleluia, & ex duobus psalterii cathesmatis, quae inter laudes matutinas recitantur, vnum abscindunt, illudque inter vespertinas dicunt. Cathesma I. & proprie est sessio, II. significat certam lectionem, quam praelegere sunt consueti, vel sedentes, vel stantes.

(1) l. c. tom. II. p. m. 105. sqq.

FEBRVARIVS.

§. I. Die secundo est festum purificationis (*a*) Mariae, quod etiam a Graecis hypante, & hypopante (*b*) & vulgo festum candelarum (*c*) dicitur, atque paulo ante medium seculi sexti institutum (*d*) fuisse scribitur.

(*a*) Quae facta fuit more Hebraeorum, quo puerperae secundum legem Moysis quadragesimo a natiuitatis die tenebantur in templo se purgare, quamuis ad Mariam haec lex ob Christum natum non spectaret, nisi ipse etiam ex hoc capite legi obnoxius fieri voluerit.

(*b*) Id est festum occursus. Sic enim MICROLOGVS de ecclesiasticis obseruationibus c. 47. hypante nuncupatur obuiatio, quia venerabiles personae Simeon & Hanna eo die obuiauerunt Domino, dum praesentaretur in templo. Hinc etiam dicitur festum Simeonis & Annae, praesentationis &c.

(*c*) Germanice *Licht Messe*. Missa enim ex veteri vsu sumebatur, pro solenni aliqua festiuitate, vel die festo. Ratio autem denominationis sumitur a more in ecclesia pontificia vsitato, quo hoc die cerei in templum offeruntur, consecrati distribuuntur, & dein fit processio per ecclesias cum cereis illis ardentibus. Portari autem dicit candelas DVRANDVS (1) propter sex causas; primo vt vnusquisque

(1) *ad hoc festum.*

que ſe illuminet & opera ſua lumine patefacta aliis monſtret; ſecundo vt ritum gentilium in melius mutet religio chriſtiana; tertio vt per hoc prudentes virgines imitemur, quarum beata virgo caput, vt in nobis accenſa lampade caſtitatis & bonorum operum cum eis in templum gloriae ad verum ſponſum ingredi poſſimus; quarto quia lumen, quod eſt ad reuelationem gentium, ſicut dicit Simeon, hac die pro nobis eſt praeſentatum; haec ergo proceſſio ſignificat illam Simeonis; quinto ad notandam diuinitatem & humanitatem Chriſti: ſexto ad oſtendendam virginis puritatem, ne quis audiens illius purificationem credere poſſit eam purificatione indiguiſſe. HOSPINIANVS in libro de feſtis chriſtianorum aſſerit hoc feſtum fuiſſe inſtitutum ad imitationem Februorum, quibus romanae mulieres feſtum luminum habebant ex fabula raptae Proſerpinae a Plutone. Qui mollius loquuntur, non tam imitationem quam occaſionem & in melius mutationem a romanis ſacris deſumtam eſſe dicunt.

(d) NICEPHORVS (1) Iuſtinianum imperatorem tum primum ſeruatoris exceptionem toto terrarum orbe feſto die honorare inſtituiſſe, ſicut IVSTINVS de ſancta Chriſti natiuitate fecit. Aliter ſentit CEDRENVS, qui originem eius reiecit in annum nonum ſiue vltimum Iuſtini, cui Iuſtinianus ſucceſſit. Ex

vtro

(1) hiſt. eccl. Lib. XVII. p. m. 1091.

vtroque tamen apparet, festum hoc ab initio institutum fuisse in honorem Christi, & sequentibus demum temporibus abiisse in honorem Mariae. Occasionem scribunt, fuisse, tum terrae motus, tum varia morborum genera, quae hac dedicatione tolli posse putabant. BARONIVS in martyrologio ad hunc diem arbitratur, Gelasium romanum pontificem, qui annis triginta ante Iustiniani tempora romanae ecclesiae praefuit, ad huius diei celebrationem occidentali ecclesiae aperuisse viam, dum Lupercalia mense Februario agi solita, Romae ad ea tempora permanentia, legibus ecclesiasticis abrogauit; prouocat ad manuscriptum pontificis aduersus Andromachum senatorem, ac caeteros romanorum Lupercalium studiosos, quod etiam in annalibus suis exhibuit. A Romana ecclesia vero paulo post orientalem ecclesiam ea occasione recepisse opinatur, absque vllo idoneo fundamento. Euangelium legitur in hoc festo ex Luc. cap. II. versu 22-32. ad cuius illustrationem spectant CHRYSOSTOMVS,(1) GREGORIVS NYSSENVS, (2) CYRILLVS ALEXANDRINVS, (3) BERNHARDVS, (4) &c.

§. II. Rarius etiam celebranda venit dominica sexta (*a*) post epiphania, qua agitur de manifestatione Christi in monte Thabor. (*b*)

(*a*) Haec

(1) Tom. VI. p. 245. sq. (2) Tom. II. p. 876. sqq. (3) Tom. V. *p. 385.* sqq. (4) Serm. de purif. virg. Mariae tom. *IV. p. 141.* sqq.

(*a*) Haec raro occurrit, hinc nec in ecclesia romana aliquid proprii habet praeter orationes aliquas, & reliqua mutuatur a duobus praecedentibus dominicis.

(*b*) Apud pontificios, si haec dominica occurrit, in quibusdam ecclesiis euangelium legitur de parabola, qua regnum coelorum cum grano sinapis comparatur. Euangelium desumtum est ex Matthaei Cap. XVII. versu 1-9. ad cuius illustrationem symbolum suum conferunt, AMBROSIVS, (1) P. CHRYSOLOGVS. (2)

§. III. Die quarto est dominica sexagesima, (*a*) in qua euangelium de parabola seminis legitur. (*b*)

(*a*) Haec instituta fuit in ecclesia romana; primo in redemtionem quintarum feriarum, in quibus ex mandato pontificis Melchiadis nemini ieiunare licebat propter domini coenam & ascensionem, & hinc veteres quinquagesimae addiderunt vnam hebdomadam in ieiunio & illud tempus dixerunt sexagesimam; secundo propter significationem, quia significat tempus viduitatis ecclesiae & illius moerorem propter absentiam sponsi, quia peccatoribus abest per gratiam; tertio inquit DVRANDVS ad hanc dominicam in consolationem illius absentiae sponsi, qui ad coelum raptus est, dantur ecclesiae duae alae, scilicet sex operum misericordiae exercitatio & de-

(1) *Serm. de temp.* tom. V. serm. 19. (2) Serm. 99.

decalogi impletio. Vnde secundum ipsum sexagesima sonat sexies decem, vt per sex, opera misericordiae sex, per decem decalogus intelligatur; Sexagesima enim ex senario & denario constat, vt sicut dominus post opera sex dierum benedixit diei septimae, sic post perfectionem operum decalogi perueniemus ad beatitudinem aeternam.

(b) In ecclesia pontificia eadem est lectio. Apud Graecos dicitur haec dominica ἀπόκρεως, quia vltra hancce dominicam vescendis carnibus operam non dant Graeci, sed vna cum ea illis edendis finem imponunt. Ipsa hebdomas hanc dominicam subsequens iterum denominatur in ecclesia Graeca a sequente dominica, cui tyrophago nomen est. Euangelium legitur ex Lucae capite VIII. versu 4-15. ad quod illustrandum faciunt, AMBROSIVS, (1) GREGORIVS MAGNVS, (2) BEDA, (3) S. BERNHARDVS. (4) &c.

§. VI. Die vndecimo est dominica quinquagesima, (a) quae esto mihi dicitur, (b) in qua euangelium de Christi itinere Hierosolymitano legitur. (c)

(a) Apud scriptores officiorum ecclesiasticorum multiplex ponitur quinquagesima, scilicet

(1) Tom. V. serm. 23. de temp. (2) Tom. III. homil. 15. in euangel. (3) Tom. 7. homil. hyemal. col. 214. sq. (4) ex paruis & variis sermonibus serm. 26. col. 454.

licet dierum, annorum, psalmorum, personarum & denariorum. Quinquagesima dierum triplex est: vna, a dominica hac ad diem paschatos & dicitur poenitentiae & abstinentiae. Secunda a paschate ad pentecosten, atque dicitur laetitiae atque exultationis. Tertia ab octaua paschatos ad sabbatum post pentecosten & dicitur figurae siue gloriae & glorificationis. Quinquagesima psalmorum triplex est, & tres status religionis christianae significat: primus est poenitentiae, secundus iustitiae, tertius laudis vitae aeternae. In quinquagesima annorum erat annus iubilaeus qui erat quinquagesimus. De quinquagesima personarum sermo habetur in Genesi, vbi Abraham quaesiuit de quinquaginta bonis in Sodoma. De quinquagesimo denariorum habetur sermo in euangelio vbi agitur de duobus debitoribus quorum alter debebat quinquaginta denarios. Iidem etiam in voce lusum quaerunt, & quinquagesimam quasi quinquies decem significare volunt tempus remissionis. Quinquagenarius etenim numerus consistit ex quinario & denario in se multiplicatis. Nam qui per opera quinque sensuum corporis per decem legis mandata moderatus fuerit, secure dicere poterit, quod in vltimo die quinquagesimae, scilicet in paschate, cantatur: *resurrexi & adhuc tecum sum &c.* Instituta porro est quinquagesima poenitentiae; I. pro-

pter

pter supplementionem vt videlicet supplerentur dies dominici, qui de ieiunio quadragesimae subtrahuntur. II. Propter significationem, quia significat tempus remissionis. III. Propter repraesentationem, quia praeter tempus remissionis statum beatitudinis repraesentat.

(*b*) Appellationem hanc habet ab introitu, quem ecclesia latina hac dominica cantat: *Esto mihi in protectorem*; vbi petit quatuor: scilicet protectionem illis, qui sunt in aduersis, firmamentum illis, qui sunt in gratia, refugium illis, qui sunt in culpa, durationem illis, qui sunt in prosperis.

(*c*) In ecclesia pontificia eadem habetur lectio. A Graecis appellatur dominica τῆ τυροφάγου a casei esu, & a quibusdam hebdomas ἀποτυρώσιμος vocatur; quemadmodum enim quae praecedit, a dimittenda carne ἀπόκρεως vocatur, ita & haec a dimittendo caseo ἀποτύρωσις appellata fuit. Graeci in ea caseo ac ouis, quando iam praeterita dominica carnibus vescendis finem imponunt, vescuntur. Volunt enim ordine quodam per media ab vno extremo carnibus scilicet ad aliud, pisces nempe & quadragesimalia gradum facere; ne subita illa mutatione ab vno in aliud extremum naturae vires succumbant, quae paulatim meliorum ciborum esu a primis desuescens, moderata haec postrema sine noxa amplectitur, quamuis alii ab Heraclio institutam fuisse autumant voti reo, bello cum Chosroe

Per-

Persarum rege feliciter peracto. (1) Euangelium legitur desumtum ex Lucae capite XVIII. versu 30-43. ad cuius explanationem pertinent CHRYSOSTOMVS, (2) AVGVSTINVS, (3) BASILIVS, (4) BEDA. (5)

§. V. Dies decimus quartus. est dies Cinerum (*a*) quo incineratio fit, hoc est cineres consecrantur, (*b*) & fidelium capitibus in signum luctus & recordationem (*c*) mortis imponuntur.

(*a*) Feriae quartae dominicae quinquagesimae alligatus est hic ritus adhuc hodie in ecclesia latina. Antiquum esse hunc ritum volunt, alii ad Gregorii M. tempora, alii ad priora adhuc istum referentes, imo iam in scriptura sacra (6) praesignatum putant, & praxi poenitentum in primitiua ecclesia conformem, videatur TERTVLLIANVS (7) de poenitentia. Incipiunt latini simul hoc die ieiunium quadragesimae aliter ac Graeci, qui die Lunae illud auspicantur. Et apud hos hebdomas post quinquagesimam dicitur dominica prima quadragesimae, quia apud illos hebdomadis feriae nomen sibi vendicant, non a dominica, quae eas

 prae-

(1) vid Allat. l. c. p. 1422. sqq. (2) tom. VI. serm. 65. (3) tom. X. serm. de temp. fol. 152. (4) orat. 31. (5) homil. hyemal. de temp. col. 216. (6) Iob. cap. II. Esther. c. XIV. Ier. c. V. (7) c. IX. & Hildebrand de sacr. publ. in die cinerum.

praecedit, sed ab ea, quae illas consequitur. (1)

(*b*) Cineres adhibentur ex palmarum & oliuarum ramis anno praecedenti benedictis; cum enim hae ramorum binae species, vna scilicet victoriae, misericordiae pacisque altera symbola sint, hinc admonentur fideles, quod mediante poenitentia, & vitiorum victoria, & diuinae misericordiae reconciliatio acquiratur, vt scribit DOMINICVS MACER in Hierolexico. (2) Hi cineres, more in ecclesia latina consueto consecrantur, dein sacerdos vel sibi ipsi imponit cineres, vel ab alio sacerdote accipit, & dein iidem vicissim aliisque ex clero illos tribuit, atque tandem reliquo populo dicens: *memento homo, quia cinis es & in cinerem reverteris, in nomine P. & F. & Sp. S. Amen.* vid. GAVANTVS, (3) & DVRANDVS ad feriam quartam quinquagesimae. In capella papali quando pontifici superimponitur cinis a celebrante Cardinali, qui coram eo stat supra scabellum & papae sedenti cineres imponit supra caput in modum crucis, secundum quosdam consueta verba adduntur, secundum alios vero non adduntur.

(*c*) Hinc scribit RVPERTVS (4) de diuinis officiis sequentem in modum, vt nostra nobis calamitas ad memoriam reuocetur, & meminerimus quia puluis sumus, quod oblitus est pater no-

(1) Allat. l. c. p. 1425. (2) p. m. 154. (3) l. c. part. I. p. m. 215. seqq. (4) Lib. IV. c. X.

noster Adam, quando proiecit ante Deum coronam suam, & exinde sensit nuditatem suam: idcirco & cinere capita nostra aspergimus & summas partes corporis id est pedes nudamus, hoc habitu confitentes, quia non Dii neque de coelo sumus, sed homines sumus & de terra principium habuimus, & quia per peccatum gloria nostra spoliati & inter hostes constituti, ornatu gratiae Dei indigemus. Qui mos olim Halberstadii obtinuit circa inquirendum aliquem ex ciuibus scelestiorem, qui publice poenitentiam agere debebat vsque ad diem dominicae coenae, quo fuerat a sacerdote absolutus & ob actiones illas Adamus dictus, vt videre est apud AENEAM SYLVIVM siue PIVM II. pontificem Romanum (1) & PETRVM BERTIVM. (2)

§. VI. Die decimo octauo est dominica quadragesimae, (a) siue inuocauit, (b) qua euangelium de tentatione Christi in deserto legitur.

(a) AMALARIVS FORTVNATVS (3) scribit: *nos obseruamus tres quadragesimas, id est, ante pascha domini, circa festiuitatem S. Ioannis, & ante natiuitatem domini.* Graeci vero prisci teste THEODORO BALSAMONE, praeter quadragesimam magnam ante pascha, quatuor alias

 quot-

(1) in Europa sua c. 31. (2) Lib. III. Commentariorum rerum Germanicarum. vid. etiam Homborg. diss. de quadragesima. (3) Lib. IV. officior. ecclesiastic. cap. 37.

quotannis obseruabant quadragesimas; primam ad festum sanctorum Petri & Pauli; secundam in natali Christi; tertiam in transfiguratione eius; quartam denique in assumtione B. virginis. Longo nihilominus vsu obtinuit, vt quadragesima sumatur pro antepaschali ieiunio, siue pro eo quadraginta dierum spatio, quod ante paschalem festiuitatem quotannis ieiunio est sacrum. Originem autem habet haec quadragesima ab antiquissimo propaschali sanctae hebdomadae ieiunio, quod licet ab apostolis non fuerit institutum, apostolico tamen aeuo in vsu esse coepit, quamuis non eodem apud omnes modo obseruatum, vt IRENAEVS eleganter notauit in *epistola ad Victorem episcopum Romanum* apud EVSEBIVM. (1) *Non solum de die,* (paschatos) scribit, *sed etiam de specie ipsius ieiunii controuersia est. Quidam enim existimant unum diem se oportere ieiunare, alii duos, alii etiam plures; alii quadraginta horis diurnis nocturnisque metiuntur diem suum. Atque eiusmodi eorum, qui haec obseruant ieiunia varietas non nunc nostra aetate coepta est, verum etiam longe ante nos apud maiores nostros, qui, vt verisimile est, consuetudinem per simplicitatem quandam, priuatamque libidinem inductam retinentes imposterum propagarunt.* Post tempora concilii Nicaeni in cuius canone quinto mentio quidem fit quadragesimae, sed, quot dierum illa fuerit, non exprimitur, sensim vt

(1) *Hist. Eccl.* Lib. V. cap. 26.

vt plures dies, ſic tandem plures hebdomades ieiunio illi accreuerunt, ſed magna dierum varietate, vt tempore Chryſoſtomi etiam vſitatum fuerit, duas ternasue, aut etiam omnes quadrageſimae ſeptimanas pro voluntate ſua ieiuniis dicare. Eadem varietas adhuc ſeculo quinto durauit teſte SOZOMENO: (1) *illam, ſcribit, quae appellatur quadrageſima, in qua populus ieiunat, alii quidam in ſex hebdomadas dierum computant, ut Illyrii, & qui ad occidentem ſunt, nec non vniuerſa Lybia & Aegyptus cum Palaeſtina. Alii in ſeptem, vt Conſtantinopolitani & nationes circumiacentes vsque ad Phoenices. Alii vero tres ſparſim intra ſex aut ſeptem illas ieiunant. Alii tres paſcha immediate praecedentes continuant.* (2) Quam ſacrum praeterea totum illud quadrageſimae tempus priſcis chriſtianis fuerit vel ex ſequentibus colligi poterit capitibus. Primo totum quadrageſimae curriculum, tanquam ſolenne tempus agendae poenitentiae pro delictis toto anno commiſſis in luctu & ſqualore tranſigebant. Secundo precibus, meditatione rerum diuinarum, & quibuslibet pietatis operibus per quadrageſimam aſſidue vacabant. Tertio quotidie in templis conciones e cathedra ad populum habebantur. Quarto in egenos & pauperes eleemoſynas largiter conferebant. Quinto nulla criminalia iudicia, nullae lites hoc tempore

 in

(1) Hiſt. Eccl. Lib. VII c. 19. (2) vid. Dallaeus de ieiunio & quadrageſima Lib. III. toto.

in foro agebantur. Sexto mariti ab vxoribus ſuis abſtinere tenebantur. Septimo nuptias hoc tempore celebrare vetitum erat. Octauo catechumeni diligenter imbuebantur euangelii doctrina & pietatis exercitiis, vt digni ſuſciperent baptismum. Nono inſtituebantur examina baptizandorum, quae ſcrutinia appellabantur. (1)

(*b*) Ab introitu eccleſiae, qui ex Pſalmo nonageſimo (2) eſt deſumtus, ita ſalutatur. Seriem & connexionem cantionum in praecedentibus dominicis oſtendit DVRANDVS ad hanc quadrageſimam; nimirum principio ſeptuageſimae eccleſia tot vexationibus preſſa deſperans clamuerat: *circumdederunt me gemitus mortis* &c. In principio vero ſexageſimae, quaſi poſita inter deſperationem & ſpem clamauit: *Exſurge, quare obdormis domine?* &c. Imo deprecatiuam mutans in affirmatiuam dixit: *Dux mihi eris & enutries me.* Nunc vero in principio quadrageſimae, oſtendens ſe eſſe exauditam dicit; *Inuocauit me & ego exaudiam eum &c.* A Graecis haec dominica appellatur *κυριακὴ πρώτη τῶν νηστειῶν dominica prima ieiuniorum.* Eam praeterea ſingulari nomine nuncupant *ὀρθοδοξίας*, propterea quod illo die celebrant reſtitutionem ſacrarum imaginum, in quas olim ſaeuierunt imperatores Byzantini. Quoniam vero Graeci ſententiam de cultu ſacrarum

---

(1) vide Homborgii diſſertationem citatam. (2) verſu *15. ſq.*

rum imaginum pro vera & orthodoxa habent, idcirco etiam illi festiuitati nomen orthodoxias imposuerunt. Solennem quoque processionem cum crucibus & imaginibus in memoriam restitutae orthodoxiae instituebant, prout refert ALLATIVS. (1) Euangelium legitur ex Matthaei capite IV. versu 1-11 ad cuius illustrationem referendi sunt AVGVSTINVS, (2) AMBROSIVS, (3) CHRYSOSTOMVS, (4) GREGORIVS MAGNVS, (5) LEO, (6) MAXIMVS, (7) &c.

§. VII. Die vigesimo primo est alterum in anno ecclesiastico ieiunium (a) quatuor temporum, dominicam quadragesimam semper feria quarta excipiens.

(a) Vide quae supra in genere de ieiuniis dicta fuerunt in apparatu, & in specie §. V. mensis decembris. In latina ecclesia feria quarta, sexta & septima huius hebdomadis quadragesimalis ieiunium instituitur. Rationem nobis suppeditat BELLARMINVS, (8) vbi agit de ieiuniis quatuor temporum; *scilicet quemadmodum habemus*, scribit ille, *solenne ieiunium singulis annis, quod est ieiunium quadragesimae, & ieiunium statum singulis heb-*

(1) de domin. graecor. §. 14. sq. (2) tom. X. serm. 64-66. (3) tom. V. serm. 19. de temp. (4) homil. 25. ad popul. Antioch. (5) tom. III. homil. 16. in evangel. (6) Serm. I. de quadragesim. (7) homil. II. de ieiun. quadragef. (8) Lib. II. de bonis operibus cap. 19.

hebdomadibus, quo est ieiunium feriae quartae & sextae, vel feriae sextae & sabbati: sic habemus ieiunium singulis mensibus aliquod. Tres autem dies, qui tribus mensibus respondent, commoditatis gratia in unum mensem coniecerunt. Ita ieiunamus tribus diebus primi mensis, pro mense primo, secundo & tertio. Item tribus diebus mensis quarti, pro mense quarto, quinto & sexto. Tribus quoque diebus mensis septimi, pro mense septimo, octauo & nono. Denique tribus diebus mensis decimi, pro mense decimo, vndecimo & duodecimo. Hactenus ille sed absque idoneo fundamento.

§. VIII. Die vigesimo secundo festum cathedrae (*a*) S. Petri notatur, quasi hoc die ad gentes ire coeperit.

(*a*) Satis antiquum esse hoc festum, multa testantur, vt sermones Augustini hoc die habiti & martyrologium Bedae aliorumque. Dicatum id fuit in genere fundationi ecclesiarum Petri, postea ad ecclesiam Antiochenam fuit restrictum, quia primus Petri egressus ad Antiochenos fuit. Hinc etiam martyrologia antiquissima manuscripta aeque ac edita ad diem vigesimum secundum Februarii, vel hunc titulum habent: *cathedra S. Petri apostoli;* vel istam, *cathedra Antiochena.* Dein ne Romana ecclesia Antiochenae, aut inuideret, aut cederet, Paulus IV. referente BELLARMINO, (1) aliud cathedrae festum seorsim instituit,

(1) *Lib. II. de* Romano pontifice cap. VI.

tuit, & alterum Romanae sedi tribuit, quod die XVIII. Ianuarii celebratur, videatur BARONIVS in *martyrologio*. (1) Superiori seculo Gregorius XIII. ad instantiam Antonii cardinalis Caraffae statuit vt festum cathedrae, tanquam festum de praecepto, obseruaretur.

§. IX. Die vigesimo quinto est dominica secunda quadragesimae, quae & dominica Reminiscere (*a*) appellatur, atque in ea legitur euangelium de muliere Cananaea.

(*a*) Haec dominica dicitur Reminiscere propter introitum petitum ex Psalmo XXV. eiusque versibus 6. 7. vbi ter repetitur *Reminiscere* scilicet: *Reminiscere domine miserationum* &c. *delictorum iuuentutis ne reminiscaris*; *reminiscaris mei secundum magnam misericordiam*. A Graecis dicitur *dominica secunda ieiuniorum*. Est haec dominica inter aureas referenda, quia ieiunium quatuor temporum sequitur, vide supra §. VI. mensis Decembris. Euangelium legitur ex Matthaei capite XV. versu 12-28. cuius illustrationi inseruiunt BEDA, (2) BERNHARDVS SENENSIS. (3) &c.

(1) ad diem XVIII. Ianuar. & XXII. Februar. (2) tom VII. homil. in sabbat. post inuocauit p. 254. sq. (3) Serm. I. de coniug. honestat.

§. X. Idem dies vigesimus quintus etiam Matthiae apostolo, (a) qui euangelium in Iudaea & forte alibi (b) docuit, (c) sacer est. (d)

(a) Hunc patriam habuisse Bethlehemi oppidum quidam perhibent. Fuisse hunc vnum ex septuaginta discipulorum numero scripsit EVSEBIVS. (1) Vbi ille quidem nuspiam extare ait enumerationem horum nominatim, perhiberi tamen in his fuisse Barnabam, & Sosthenem, & Petrum, eodem cum Cepha nomine, & Matthiam hunc, & Thaddaeum, ab apostolo Thoma ad Abgarum missum. In numerum apostolorum lectus fuit sorte quemadmodum in apostolica Lucae historia (2) legitur. De genere supplicii, quod subiit, non omnes tradiderunt idem. In Iudaea quidem dicunt securi fuisse percussum. DOROTHEVS refert eum Sebastopoli obiisse, & ibi prope templum solis fuisse sepultum. Menaea, siue officia, Graecorum volunt cruci illum fuisse affixum, reliquiae eius dicuntur haberi Romae, vel Treuiris, videatur CAMERARIVS, (3) & CAVE. (4)

(b) PETRVS DE NATALIBVS (5) scribit, Matthiam etiam in Macedonia praedicasse euangelium, sed quo fundamento id asserat, non

(1) l. c. Lib. I. (2) cap. I. vers. 26. (3) l. c. in vita Matthiae p. 156. sqq. (4) in antiquit. apostol. in vit. Matth. pag. 609. sqq. (5) in hist. sanctorum lib. III. c. 149.

non video. NICEPHORVS (1) venisse eum in Aethiopiam & Sophronius apud HIERONIMVM in catalogo de scriptoribus ecclesiasticis in alteram quoque Aethiopiam concessisse referunt. Vbi tamen CAVE putat mendum aliquod esse apud vtrumque, & loco Aethiopiae legendum esse Cappadociam, vtpote in qua docuisse probabilius asserunt Graeci.

(*c*) Gelasius in decreto de libris a Romana ecclesia approbatis & improbatis, inter apocrypha refert euangelium Matthiae apostoli. Tale olim fuisse etiam refert EVSEBIVS, (2) ORIGENES (3) in Lucam; AMBROSIVS praefatione in Lucam. (4) Eidem adscriptas fuisse olim traditiones quasdam quibus abusi fuerunt Nicolaitae, Marcionitae & Valentiniani, ex CLEMENTE ALEXANDRINO diuersis in Locis (5) videre est.

(*d*) In ecclesia graeca die nono Augusti Festum Matthiae celebratur, prout ex Menelogiis Graecorum & Manuelis Comneni constitutione constat, in qua festa recensentur. In ecclesia occidentali vero die vigesimo quarto Februarii constitutum est; In praesenti autem anno nempe MDCCXX tanquam intercalari, quia dies vigesimus quartus est intercalaris, ad diem sequentem relatum est hoc festum, in quo legitur euangelium ex Matthaei capite XI. versu 25 - 30.

MAR-

(1) Hist. eccl. Lib. II. c. 4. (2) H. E. Lib. III. c. 25. (3) homil. 10. (4) vid. Ittig. de pseudepigraph. p. 126. sq. Caue l. c. p. 618. (5) Lib. II. p. 380, Lib. III. p. 436. Lib. VII. p. 765.

MARTIVS.

§. I. Die tertio est dominica tertia quadragesimae, quae & Oculi dicitur, atque in ea legitur euangelium de muti daemonii eiectione. (a)

(a) Nomen huius dominicae desumtum est ex Psalmo XXV. versu 15. ex quo olim ecclesia canebat: *Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.* A Graecis vocatur haec *dominica tertia ieiuniorum*, item *adorationis crucis*, quam eo die celebrabant. Quam ob causam a medio ieiuniorum tempore crucis venerationem solenni ritu celebrent Graeci, si quis quaerat, ea ab illis datur responsio, facere scilicet ad crucis & passionum saluatoris recordationem, ne nos ad ieiunii incommoda toleranda defatigemur, sed velocius cursum contendamus ad resurrectionem Christi per crucem ad eam ducentem, vide ALLATIVM. (1) Euangelium legitur ex Lucae capite XI. versu 14-28. ad quod illustrandum faciunt BEDA; (2) RABANVS MAVRVS. (3) &c.

§. II. Die decimo est dominica quarta quadragesimae, quae & Laetare (a) dicitur; aliasque habet appellationes. (b) In ea legitur

(1) de dominicis & hebdom. graecis p. m. 1438. sqq. (2) Tom. VII. in homil. quadragesim. p. 248. sq. (3) *Tom. V. p. 585. sq.*

legitur euangelium de quinque millibus miraculose faturatis.

(a) Scilicet ex Esaiae capite LXVI. versu 10. *Laetare Ierusalem & exultate in ea omnes qui diligitis eam.*

(b) Nimirum I. *dominica de panibus*, *dominica refectionis*, ob miraculum, quod singulis annis repetitur. II. *dominica mortis siue mortuorum*, *der Todten Sonntag.* Hoc enim die lux euangelii affulsit gentilitati olim in Polonia & Silesia baptismum suscipiente & idola eiiciente, rege Wenceslao cum subditis anno CMLXV. quo pacto ex mortis & diaboli regno liberati sunt, in cuius memoriam pueri circumportare in quibusdam locis solent arborem, quod vulgo dicunt, mortem expellere, *den Todt austreiben.* Alibi imaginem de stramine, aut simili materia, faciunt, quam postea in aquam proiiciunt & submergunt ad significandum veterem hominem esse mortificandum & peccatis resistendum, (1) ob eandem etiam rationem in quibusdam locis *dominica nigra* siue *atra* dicitur, quia idola deformia & nigra quasi mortua in mare proiiciebant, vt indicarent idololatriam omnem sublatam esse; III. *dominica de rosa der Rosen Sonntag.* Nam pontifex Romanus rosam auream quotannis consecrat, eam in publicis

(1) vid. Alex. Rosseus in lib. de variis religionibus p. 76. sqq. & Arnoldus in appendice ad Rosseum cap. & Homborg. l. c. §. 46.

blicis processionibus gestat, & postea aliquem principem, siue absentem, siue praesentem tali dono beat; quemadmodum tali Rosa Leo X. anno MDXVIII donauit Fridericum Saxoniae Electorem, vt eum ad persequendum Lutherum excitaret; quod cum minus impetrasset Pontifex Romanus, talis rosa transmissa est Regi Angliae, qui peculiarem contra Lutherum, stylo vehementiori, librum conscripserat. Cur vero hoc tempore aureae rosae consecratio fiat, hanc adfert rationem DVRANDVS ad dominicam istam, ne fidelis populus propter quadragesimalis obseruantiae asperitatem sub continuo labore deficiat, sed hoc ipso die recreationis solatium accipiat; Tria enim repraesentat secundum ipsum hic dies pro tribus proprietatibus rosae, charitatem nimirum in colore, iucunditatem in odore, & satietatem in sapore. Rosa porro in manu pontificis, gaudium Israelitici populi designat, quando per gratiam Christi data est illi de Babylonica captiuitate licentia. Deinde donat illa nobiliorem & potentiorem, qui tunc in curia reperitur, in quo nobilitas & excellentia illius peculiaris populi domini designatur. Demum ille cum multo equitatu & laetitia ingenti ciuitatem cum rosa circumit, figurans gaudium illius populi in ciuitatem Hierusalem reuersi, atque communem totius populi fidelis & ecclesiae laetitiam de promissis. Spiritualiter autem flos iste significatur

gnificat florem istum, qui de se dicit in canticis: *ego flos campi* &c. Triplex praeterea est in hoc flore materia, aurum videlicet, muscus & balsamum, quia triplex est in Christo, vt ille loquitur, substantia, deitas, corpus & anima. Flos ipse aureus est, quia rex regum & dominus dominantium, cuius rubor apparuit in insignibus passionis & odor in gloria resurrectionis. Non omni tempore, sed in hac dominica, quae septima est ab illa, quae septuagesima nuncupatur fit haec consecratio, quia Christus non in qualibet hora, sed in septima tantum aetate ab illis videtur, quos beata requie consolatur. Rursus in vrbe ostenditur & non alibi quam ad basilicam, quae sanctae crucis in Hierusalem appellatur, quae supernae Hierusalem typum obtinet & repraesentat. Hac in die referente eodem christianus Imperator coronatur, vt semper coronam supernae Hierusalem meditetur. IV. A Graecis appellatur *quarta dominica ieiuniorum sanctorum*, item *media ieiuniorum*, vel *medietas*. (1) A Latinis etiam dicitur *mediana*, quemadmodum & *tota hebdomas*. Euangelium explicatur desumtum ex Ioannis capite VI. versu 1-15. ad quod referri poterunt CHRYSOSTOMVS, (2) AMBROSIVS, (3) BEDA, (4) HVGO a S. VICTORE. (5) &c.

§. III.

(1) vid. Allatius l. c. §. 18. (2) Tom. homil. ad popul. Antioch. homil. 18. (3) Tom. V. serm. 43. (4) Tom. VII. homil. quadrag. p. 258. sqq. (5) Tom. II. institut. monast. serm. 44.

§. III. Die decimo septimo est dominica quinta quadragesimae, quae & Iudica (*a*) dicitur, atque in ea legitur euangelium de Christi disputatione cum Iudaeis.

(*a*) Nimirum ex Psalmo XXXV. versu 1. *Iudica domine nocentes mihi, expugna expugnantes me*, quod ecclesia latina canere solebat. Appellatur porro; I. *dominica passionis*; quia in ea passionem domini hymnis & precationibus altius recolere & accuratius meditari ecclesia latina incipiebat; II. *dominica atra*, licet priorem dominicam alii in quibusdam locis etiam ita appellent, sed ex alia ratione quinta dominica nominatur nigra & quidem in latina ecclesia ideo, quia templa & altaria duntaxat nigris indumentis superducebantur. Si enim nostra ecclesia nomen hoc retinere debet, tunc atra dicetur, quia satanas niger ille spiritus horrendos & tremendos illo tempore plerumque molitur casus. Vana autem est hominum superstitio, dum putant necessarium esse, vt hac dominica aliquis vel violenta morte pereat, vel alio modo satanam aduersum experiatur. A Graecis vocatur haec dominica ieiuniorum quinta & quae hanc sequitur hebdomas Palmarum. In ea quotannis ab imperatore & patriarcha, dona, munera, largitiones, erogationes, ab ipsa hebdomade *Baia* dicta, populo olim distribuebantur. (1) Euangelium

(1) vid. Luitprandus Lib. III. c. 5. apud Allat. de domin. *§. XX. p. 1441.*

um legitur ex Ioannis capite VIII. versu 46-59. cuius explicationi inseruiunt AMBROSIVS, (1) CHRYSOSTOMVS, (2) AVGVSTINVS, (3) &c.

§. IV. Die vigesimo quarto est dominica sexta quadragesimae, quae, praeterquam quod dies Palmarum (*a*) dicatur, alias adhuc obtinet denominationes. (*b*) Et in ea legitur euangelium de ingressu Christi Hierosolymitano.

(*a*) Siue *dominica in Palmis*, AMBROSIO *dominica in ramis oliuarum*; a Balsamone *dominica ramifera*, vel *palmifera*; ab aliis *pascha floridum* item *dies florum* denominatur. Appellationes istae deductae sunt a frondibus palmarum & oliuarum, quas populus Christo Hierosolymas ingredienti in via sternebat. Ex quo factum vt sequior aetas hoc die in ecclesia latina ramos palmarum oliuarumque coeperit benedicere easque distribuere populo, qui ramos istos instituta solenni processione per templum & plateas manu gestabat & finita processione in terram proiiciebat clamans: *Osianna filio Dauid*, videatur DVRANDVS ad hanc dominicam. Etiam Graeci hunc diem celebrant magnae pompae apparatu ramis oliuarum palmisque in cruces & alias formas confictis videatur ALLATIVS. (4)

H (*b*) Ab

(1) Tom. V. serm. 44. (2) Tom. de diuersis N. T. locis serm. 60. (3) Tom. IX. fol. 55. sq. (4) l. c. §. XX. p. 1443.

(*b*) Ab antiquis christianis dominica haec vocabatur; I. *Pascha petitum* siue *competentium*, quia cathechumenis baptismum competentibus fidei symbolum tradebatur propter instantem paschalis solennitatis vicinitatem, in qua baptizandi erant; II. *dominica capitilauium* siue *capita lauantium*, quia tum baptizandorum capita, quae vngenda erant, prius lauabantur. Obtinuit hic mos in Africana ecclesia feria quinta hebdomadae maioris, & tandem in synodo Moguntina anno DCCCXIII. abrogatus fuit, ne offendendi occasio aliis daretur, quia arbitrabantur ablutionem illam esse verum baptismum; III. *dominica indulgentiae*, vel quia poenitentes hac hebdomade a peccatis absoluebantur, vel quia sontes & captiui ob instans paschale gaudium e carceribus dimittebantur; IV. *poenosa dominica*, quia tunc vitia nostra debemus exuere, vel quia dominus Deus pro nobis poenas sustinuit. Euangelium legitur ex Matthaei capite XXI. versu 1-9. ad cuius explicationem spectant ATHANASIVS (1) AMBROSIVS, (2) CYRILLVS ALEXANDRINVS, (3) BEDA, (4) S. BERNHARDVS. (5)

§. V. Diei vigesimo quinto festum annunciationis (*a*) Mariae alligatum est in nostra ecclesia, quamuis & olim & hodie non

(1) Tom. I. p 775. sqq. (2) Tom. V. serm. 45. (3) Tom. V. p. 391. sqq. (4) Tom. VII. homil. hyemal. homil. *in dominic.* 1, aduent. (5) Serm. 1. dom. in ram. palm.

non vbiuis eodem tempore (*b*) ſacrum ſit & fuerit.

(*a*) Quod alias etiam feſtum feſtorum & ſolennitas ſolennitatum appellatur. A Graecis dicitur χαριτισμὸς propter ſalutationem angelicam Mariae factam, & ab Armenis aliisque Graecis euangelismus propter annunciationem. De antiquitate huius feſti variant auctores, praecipue cum multae homiliae priſcis patribus fuerint ſuppoſitae, vel inſcriptiones ſaltem ab aliena acceſſerint manu, videatur BARONIVS in martyrologio. (1) Hoc feſtum aeque ac dies dominici a ieiunio olim immune fuerat, vt patet ex canone Trullano LII. Hodierni quoque Graeci hoc feſto ſoluunt ieiunium eſu piſcium, quod etiam faciunt Ruſſi.

(*b*) In Hiſpania conſtitutione ſpeciali ſancitum eſt in concilio Toletano, vt ſolennitas dominicae matris id eſt annunciationis beatae virginis, die decimo quinto calendas Ianuarii celebretur: cum in quadrageſima nihil de ſanctorum ſolennitatibus conueniat celebrari. Hinc etiam nunc in Hiſpania annunciationis feſtiuitas ſolenniter agitur ſub nomine expectationis partus beatae Virginis, teſte *Cardinali* BONA. (2) In Mediolanenſi eccleſia itidem hoc feſtum celebratur dominica ante natalem domini.

 Armeni

(1) ad diem 25. Martii. (2) rerum liturgicarum Lib. I. cap. 21. §. 6.

Armeni quoque quinto menſis Ianuarii veſperi feſtum euangelismi (ſiue annunciationis beatae virginis) celebrant. Armeni enim nullum feſtum in quadrageſima celebrant, ideo hoc feſtum anticipant, quod tamen a Graecis vna cum feſto quadraginta martyrum intra quadrageſimale tempus ſacrum habetur. Id quoque adhuc notandum venit, quoties hoc Feſtum incurrit ſeptimanam paſſionis, aut in ſeptimanam in Albis, tunc celebratur pridie Palmarum vetere conſuetudine. Hodie vero, praecipue in Saxonia, ſi in diem coenae domini, vel paſſionis, vel ſabbati, aut ipſas ferias paſchales inciderit, reducitur in diem palmarum ſecundum conſtitutiones Electorales & Ducales. Euangelium explicatur ex Lucae capite I. verſu 26-38. cuius explicationem concernunt AVGVSTINVS, (1) CHRYSOSTOMVS, (2) BASILIVS MAGNVS, (3) GREGORIVS THAVMATVRGVS, (4) BEDA, (5) &c.

§. VI. Dominicam priorem excipit hebdomas magna, (*a*) in qua, etſi olim omnes dies (*b*) fuerint feriati, praecipue tamen tres poſteriores dies, (*c*) ſcilicet Viridium, (*d*) dies Paraſceues (*e*) & ſabbathum magnum, (*f*) ſemper fuere obſeruati.

(a) Cur

(1) Serm. 1. de annunciat. domin. (2) Tom. VI. ſerm. 35. (3) Tom. 1. homil. 25. (4) Serm. 1. in annunciat. *B. Virg.* (5) Tom. VII. homil. hyemal. p. 189.

(a) Cur magna dicatur eleganter CHRYSOSTOMVS in homilia in magnam hebdomadem explicauit: *in hac enim,* ſcribit, *quae magna dicitur, diuturna illa Diaboli tyrannis diſſoluta eſt, mors extincta eſt, paradiſus recluſus, coelum inacceſſum eſſe deſiit, homines angelis permixti ſunt, Deus ille pacis coeleſtia ſimul & terreſtria pacificauit.* Appellata etiam fuit, *hebdomas authentica, poenoſa, indulgentiae,* germanice ſalutatur *die Kar Woche* a voce Germanica obſoleta *Kar,* quae in conciliis dicitur Carina, & quadraginta dierum ieiunium in pane & aqua ſignificat. (1) Veteres enim chriſtiani in ieiuniis maxime rigidis & ſeueris hebdomadam illam traduxerunt, ſolo pane & aqua ſub noctem ſe reficientes, aliis placet eam ita dici, quaſi haec hebdomas ceteris pretioſior chariorque eſſe debeat, quia Chriſtus pro nobis paſſus fuerit. Nonnulli vocem *Kar,* pro mulcta eaque poenam vel potius ſatisfactionem pro poena denotari malunt, praeferenda tamen eſſe videtur prima ſententia. Denique etiam appellatur *hebdomas paſſionis die Marter Woche,* item *die Creutz Woche.*

(b) Id quod teſtantur homiliae patrum ſingulis diebus magnae hebdomadis habitae nec non conſtitutiones imperatorum, quae volunt, vt ſeptem dies qui praecedunt ſanctum diem paſchatos, & ſeptem qui conſequun-

(1) vid. Homborg. loco citato §. 52. (2) vid. Wilduogel. de quadrageſ.

quuntur, sine strepitu forensi obseruentur, quibus etiam recentiora accedunt principum placita, vt haec hebdomas prae reliquis quadragesimae hebdomadibus negotiis quibusuis iudicialibus vacua sit.

(c) In ecclesia latina his tribus diebus silent campanae, quia tum, vt DVRANDVS scribit, siluerunt apostoli & praedicatores & alii, qui per campanas intelliguntur. Fit tamen signum cum tabula iterum ob varias rationes ab eodem adductas: I. ad significandam Christi humilitatem, quam ligni vsus humilior aeris sono ostendit: II. per signum tabulae terror incutitur: III. per lignum in ligno, malleum scilicet in tabulam suspensum intelligi Christum in crucis ligno pendentem; IV. ideo campanae & non signum tabulae, vel alterius huiusmodi silent, quia licet maiora signa nostra videlicet apostoli, a laude Dei in Christi passione siluerunt, minora tamen signa, vt mulieres non siluerunt, imo secutae sunt ipsum vsque ad crucem. Porro etiam in eadem ecclesia statim vespertino finito officio denudantur altaria vsque in sabbatum: I. propter recessum discipulorum siue apostolorum domini: II. quia Christus fuit denudatus in cruce: III. quia templi velum scissum est. Ibidem quoque altare lauatur, imo in quibusdam locis pauimentum.

(d) Ita dictus ob passum seruatorem nostrum perpetuo virentem. Latinis olim dicebatur

coe-

coena domini, item natalis calicis, id est dies quo natus est calix vitae, siue quo institutum est & quasi vitam coepit venerabile EVCHARISTIAE sacramentum. (1) Hinc etiam hoc die veteres christiani omnes & singuli ad Eucharistiam accedebant. Ex eo quoque factum, vt in nostris quoque eccelesiis doctrina de sacra coena publice proponeretur. Peculiare autem illud fuit in ecclesia Africana, quod post prandium sacram Eucharistiam sumserint, ad exemplum Christi, qui prius cum discipulis suis comederat. Hac porro die, vt supra vidimus, scelerati ab initio quadragesimae ex ecclesia eiecti absoluebantur, & in communionem fidelium recipiebantur. Apud Graecos hac feria catechumeni competentes symbolum fidei, item orationem dominicam, quae memoriae mandabant, publice profiteri debebant. In ecclesia Latina oleum tripartitum hoc die consecratur; nimirum oleum infirmorum, oleum chrismale, & oleum sanctum siue catechumenorum. (2) In eadem etiam obtinet ad exemplum Christi lotio pedum, quem morem etiam hodie seruant Armeni & Abyssini. Solebat etiam hac feria ignis silice excussus in templo benedici, isque asseruari vsque in sabbathum sanctum ad accendendum cereum paschalem. (3) In hac feria

 legitur

(1) vid. Hildebrand. libello de natalitiis veterum cap. 13.
(2) vid. Durand. ad hanc feriam. (3) vid. ordo Romanus de coena domini.

legitur euangelium ex Ioannis capite XIII. versu 1-15. ad quod illustrandum faciunt AVGVSTINVS, (1) CHRYSOSTOMVS, (2) CYRILLVS ALEXANDRINVS, (3) BEDA, (4) BERNHARDVS. (5)

(e) Graecis dicitur haec dies σωτηρία salutaris Germanice *der Kar Freytag* ob rationes supra adductas. Eodem die olim seuerum ieiunium agebatur, vt si quis praeter paruulos, senes & languidos, ante peractas indulgentiae preces illud soluerat, a paschali gaudio depelleretur. Nec in eo sacramentum corporis & sanguinis domini percipiebat, qui diem passionis eius per abstinentiam non honorauerat. Prisci quoque christiani hoc die ab omni genuflexione & deosculatione abstinuerunt, ne in illa Iudaeos illudentes, in hoc vero Iudam proditorem imitari viderentur. (6) In ecclesia vero latina etiam hodierna fit per genuflexionem adoratio crucis, quam descriptam vide apud AMALARIVM. (7) In eadem ecclesia hoc die non consecratur corpus domini, sed adhibetur illud a sacerdote, quod priori die fuerat asseruatum. Rationes huius rei vide apud DVRANDVM ad hanc feriam. Varia quoque superstitione huius diei vulgus laborat, quando oua quae Gallinae hoc die pari-

(1) Tom. X. serm. 127. de temp. (2) Tom. de diuers. N. T. locis serm. 32. (3) Tom. V. p. 370. sqq. (4) Tom. VII. homil. quadrag. homil. vltim. (5) Serm. I. *in* coen. domin. (6) conf. Hildebrand. ritual. orant. *cap. VII. §. 2.* (7) de ecclesiasticis officiis c. 14.

pariunt, *die Kar Freytags Eyer*, magna cura conquirit, & per integrum asseruat annum, peculiarem tribuens illis efficaciam pellendi febres, incendia & alia.

(*f*) Quamuis orientales christiani alias sabbatho nunquam ieiunarent, magnum tamen sabbathum aeque rigide obseruarunt ac priorem feriam. In hac vigilia tum catechumeni electi, tum infantes sacro baptismi fonte abluebantur, & quidem in ecclesia Latina hora nona, id est tertia pomeridiana, quia Christus hora nona exspirasse commemoratur, cuius mortem baptismus imitatur. Sub initium tamen seculi XII. consuetudo illa stato die baptizandi fuit abolita ad euitandum mortis periculum, quod timendum fuerat in illa dilatione. In sancta nocte populus ecclesiam frequentabat, vbi praeter alios cultus diuini actus etiam sancta eucharistia celebrabatur. Quae alia in ecclesia latina fuerint suscepta, refert DVRANDVS ad hanc vigiliam; nimirum I. acoluthi ecclesiae Romanae faciebant agnos de cera noua benedicta, vel de cera cerei paschalis anni praecedentis; II. cereus paschalis benedicebatur; III. Lectiones, quae Christi gloriam & doctrinam significant, idcirco carent titulo, quia cathechumeni nondum sunt ciues Hierusalem & scripturas ignorant & nomina ciuium Hierusalem; IV. fontes baptismales benedicebantur; V. baptismum excipiebat confirmatio.

§. VII. Die trigesimo primo est paschatos (*a*) festum, siue resurrectionis dies, (*b*) de quo etsi in vtraque ecclesia olim magna fuerint certamina, (*c*) eum tamen omnes debita deuotione nunquam non celebrarunt.

(*a*) Quamuis origine hebraea sit vox pascha: veteres tamen in ecclesia doctores nonnulli ex Graecorum πάχειν deducere voluerunt, hebraei, forte sermonis parum gnari. Ex hac autem voce nonnulli deducunt germanorum *pass*, quia transiuit dominus per Ægyptum, item *passiren*, & *passport*, quae tamen commodius forte ex aliis deducuntur vocabulis. Vsurpatur praeterea vox illa de pluribus, quae communiter sequenti indicantur versiculo.

Hebdomas, hora, dies, epulae, preces, azyma, Christus.

Imo & illud notandum, quod olim fuerit pascha annotinum siue annotatiuum, quasi anniuersarium, ita dictum, quia qui in priori paschate baptizati fuerant, in sequenti anno eodem die ad ecclesiam conuenirent, suaeque regenerationis anniuersarium diem oblationibus solenniter celebrarent. (1)

(*b*) Item *pascha resurrectionis*, quia dominus summo huius diei mane surrexit, dicitur *Ostern* siue ab *Ost* id est oriente, quia in oriente siue orto sole surrexit Christus, siue ab ho-

(1) *Durandus* lib. VI. cap. I. n. 38.

ab hoſtia quae eſt Chriſtus, ſiue quaſi dicatur ab *Urſtand* ſiue *Aufferſtehung*. Etſi prolixum eſſet omnium Patrum elogia huius diei recenſere; Chryſoſtomi tamen verba praeterire non poſſumus, quando feſtum hoc apellat *diem regalem*, in quo imperator aſcendit ab inferis; *diem panis*, quia in eo nouimus panem reſurrectionis coeleſtis; *diem lucis*, in quo aufugerunt tenebrae coecitatis.

(c) Quemadmodum hoc feſtum ex ſynagoga Iudaica in eccleſiam chriſtianam fuit traductum; ſic ab initio ab ipſis forte apoſtolis inſtitutum, arbitrio aequitatique relictum erat, quo die illud chriſtiani celebrare vellent. Hinc in Aſia atque aliis orientis eccleſiis nonnulli episcopi inſtitutum Iohannis Apoſtoli ſequebantur & vt infirmos Iudaeos, inter quos viuebant, lucrifacerent, vna cum illis decimo quarto die menſis Niſan, in quamcunque hebdomadis feriam ille dies incidiſſet, feſtum hoc celebrabant. Romae & in eccleſiis occidentalibus episcopi ad Petri & Pauli morem prouocantes, die dominica decimam quartam lunam proxime ſequente illud feſtum obſeruabant. Atque ſic vtraque pars ad praxin apoſtolicam prouocabat, ſcriptum tamen apoſtolicum neutra pars proferre poterat. Ex hac diſcrepantia variae ſecutae ſunt disſenſiones. Polycarpus quidem Romam profectus cùm Aniceto episcopo illius

vrbis ea de re amice contulit, sed nihilominus vtraque ecclesia morem suum retinuit, sacra tamen pace ecclesiastica. Postea autem inter Polycratem Ephesinum episcopum & Victorem Romanum acrius agitata fuerat ista controuersia. Victor enim conquisitis hinc inde ab orientis occidentisque ecclesiis pro paschatis die sententiis, pro autoritate ecclesiis Asiaticis imperare voluit, vt eundem cum ecclesia Romana in celebrando hoc festo seruarent morem, imo eo abiit, vt excommunicationem illis minari conatus fuerit, ab aliis tamen & praecipue Irenaeo ab hoc proposito reuocatus. Successu temporis mos ille Asianorum sensim sensimque exoleuit, ita vt iam ante concilium Nicaenum in quibusdam Asiae prouinciis die dominico pascha fuerit celebratum, & postea in ipsa synodo Constantini prudentia omnis sublata diuersitas, atque decretum, vt festiuitas paschalis vno atque eodem die ab omnibus vbique celebretur, etsi peculiarem ea de re canonem patres non condiderint, cum priscum saltem morem comprobarent. Quam curam praeterea susceperint Patres Nicaeni in paschate post haec rite determinando, supra iam diximus in apparatu §. IV. nota (*b*) & (*c*) subinde tamen haec controuersia passim fuit resuscitata. In Asia quidem erant Quartuordecimarii, siue Quartadecimani, qui contenderunt, nos iure diuino obstringi ad decimam

cimam quartam lunam, ob id a variis conciliis vt haeretici excommunicandi. Eundem morem ſecuti fuerunt Nouatiani, Montaniſtae, nec non Audiani. Neque intra Aſiae terminos controuerſia illa ſubſtitit, ſed in Hiſpania Baetica mos ille viguit, & in Scotia quoque vsque ad annum Chriſti DCCXVI. Reliqui quidem Chriſtiani omnes Nicaenum decretum obſeruarunt, ſed poſt tot ſecula a die conſtituto receſſerunt. Emendatio propterea calendarii ſuſcepta fuit ſuperiori ſeculo a Gregorio XIII. in noſtris eccleſiis, niſi forte paucis exceptis, non introducta. Imo hodie paſſim iterum laborant mathematici in vtroque calendario, vel emendando, vel tollendo & nouo plane eoque accuratiori ſubſtituendo.

(d) Non iam repetimus ea, quae in hebdomade magna fuerunt peracta ad antecedentia huius feſti referenda. Neque de vigiliis huius feſti praecipue ſolennibus, quas lucernae, cerei ac faces diei aequales fecerant, quaedam monebimus, quae ex apparatu potius repetenda. De ipſa feſti ſolennitate monebimus & notamus, quod GREGORIO NAZIANZENO (1) paſcha ſit feſtiuitatum feſtiuitas & celebritatum celebritas, tantum caeteris feſtis omnibus antecellens, quantum ſol ſtellis antecellit. Magna omnino mentis exultatione hunc diem olim celebrarunt, & ad illam indicandam; I. Alleluia,

(1) oratione 42.

leluia, quod per quadragesimae tempus intermissum fuit, publice iterarunt. Excedunt in gaudio paschali pontificiae ecclesiae concionatores, dum risum paschalem, *das Oster-gelaechter*, huic festiuitati addiderunt, inter concionandum ludicras fabulas quam plurimas ad recreandum auditorum animos & risum exitandum proferentes; II. gaudium illud paschale etiam ad captiuos, ob debita ciuilia aliaque minus atrocia crimina hoc die liberatos, deriuabatur; III. apud Graecos & Russos fit salutatio paschalis non tantum inter assumtionem sanctae eucharistiae, sed & in plateis in viis sibi inuicem occurrentes salutant se mutuo, altero dicente: *Christus resurrexit*; altero respondente: *reuera resurrexit*. (1) Hoc ipsum fit (2) vsque ad assumtionem domini; IV. omnes in ecclesia matre eucharistiam hoc die accipiebant, praeter solos poenitentes. Ex matre ecclesia post pascha mittebantur consecrata symbola ad filias, quod tamen Laodiceni patres prohibuerunt; V. antiquitus in paschate solennem aliquam stipem pauperibus erogant in memoriam beneficii a Christo in nos hoc tempore collati; II. annum ecclesiasticum olim ex hac die fuisse inchoatum, supra iam monuimus mensis Ianuarii §. V. nota (*b*) In Romana ecclesia ad maio-

(1) vid. Allat. de dom. l. c. p. 1450. sq. (2) vid. Metroph. *Critopulus* in confess. eccles. orient. cap. 9.

maiorem ſolennitatis ſplendorem epiſcopis vti licebat pallio romano hoc ipſo feſto. Plerique etiam in eadem eccleſia ipſo die paſchatos carnes & oua deferre ſolent ad ſacerdotes, vt benedicantur, ex quibus dein meliorem portionem in remunerationem benedictionis capiebant. Huc etiam referri debent chrismales ſiue paſchales denarii, *Oſter-Groſchen*, quos presbyteri pro chriſmate, quod tempore paſchali ab epiſcopis accipere ſolent, eidem ſoluere tenebantur. Haec tamen conſuetudo tanquam ſimoniaca a pontificibus aliquoties damnata fuit. In Pontificia & Lutherana quoque eccleſia antiqua obtinuit conſuetudo, qua templorum cuſtodes oua paſchalia petere ſolent, quae per conſtitutiones quoque principum noſtrorum illis adiudicata fuerunt. In quibusdam etiam locis moris eſt, vt pueri & puellae a ſusceptoribus ſuis oua petant hoc tempore. Cum vero mos ille in onus abierit, per conſtitutiones publicas ille ſublatus fuit. Euangelium legitur ex Marci capite XVI. verſu 1-8. cuius illuſtratio peti poterit ex AMBROSIO, (1) AVGVSTINO, (2) CHRYSOSTOMO, (3) EPIPHANIO, (4) GREGORIO NAZIANZENO, (5) GREGORIO NYSSENO, (6) &c.

APRI-

(1) Tom. V. ſerm. 54. ſq. (2) Tom. X. homil. Lib. I. homil. 16. (3) l. c. ſerm. 36. ſq. (4) Oper Tom. II. pag. 276. (5) Tom. I. orat. 41. ſq. (6) Tom. II. p. 814. ſeqq.

APRILIS.

§. I. Hebdomas quae hoc festum excipit, (a) olim habuit omnes dies feriatos, (b) qui tamen auctoritate publica ad duos duntaxat pascha sequentes restricti fuerunt, (c).

(a) Dicta haec olim fuit Διακαινήσιμος quia ex sanctissimo resurrectionis Christi triumpho omnia renouantur, instaurantur & in meliorem statum reducuntur. (1) Nec aliam ob causam hebdomas noua appellata fuit. Videatur ALLATIVS. (2) A latinis salutatur hebdomas in Albis ab albo vestitu, quo recens baptizati per hos octo dies vsque ad sabbathum incedebant. Erat autem candida illa vestis arcta, cingulo constricta, ac totum operiebat corpus. Pontifex romanus in vetusti illius ritus memoriam a paschate vsque ad proximam dominicam holoserico albo, quod vocatur alba paschalis, in cultu publico hodienum induitur.

(b) In Graeca & Latina ecclesia testantur id conciliorum canones & Imperatorum constitutiones, ex more veteris ecclesiae christianae, caetera maiora festa (excepto pentecostali) per integros octo dies celebrantis; atque hinc toties octauarum fit mentio. Ex synagoga autem & hic mos in ecclesiam traductus videtur, cum Iudaei ex lege Moysis festa sua maiora per integrum septiduum religiose coluerint.

(c) Sub

(1) Vid. Allatius l. c. §. 23. p. 1455. sq. (2) l. c.

(c) Sub finem seculi XI. decretum fuisse putant, vt Paschatos hoc festum aeque ac pentecostes tribus tantum celebretur diebus. Quem ritum hodie status imperii in prouinciis suis obseruant, vt testantur ordinationes ecclesiastiacae. In feria secunda Paschatos legitur euangelium ex Lucae capite XXIV. versu 13-35. ad cuius illustrationem spectant AVGVSTINVS, (1) GREGORIVS MAGNVS, (2) PETRVS CHRYSOLOGVS, (3) &c. In feria autem tertia paschatos legitur euangelium ex Lucae capite XXIV. versu 36-47. ad cuius illustrationem referendi sunt AVGVSTINVS, (4) BEDA, (5) &c.

§. II. Die septimo est dominica Quasimodogeniti, (a) pascha proxime excipiens, in qua legitur euangelium de Christi apparitione discipulis facta. (b)

(a) Ita latinis communiter appellatur ex loco Petri I. Epist. capite II. versu 2. *Deponite malitiam quasi modo geniti infantes*, quae verba erant loco introitus in ecclesia latina. Aliis dicitur *dominica post Albas*, vel *in Albis* videlicet depositis, quia pridie recens baptizati album deposuerunt vestitum. Augustino vocatur *octaua infantum*, item *clausula paschae*, aliis *clausum paschae*. Graecis olim dicebatur

(1) Tom. X. serm. 140. de temp. (2) Tom. III. homil. 23. in euangelia. (3) serm. 82. (4) Tom. X. serm. 144. de temp. (5) Tom. VII. homil. aestiual. de temp. p. 9. sqq.

tur NOVA DOMINICA, item *antipascha, dominica Thomae*, quia eo die legitur euangelium de Thoma Apostolo digitum suum in fixuram clauorum mandato Dei immittente. Apud hos quoque illud peculiare est notante ALLATIO, (1) quod hebdomas sequens accipiat nomen a praecedente dominica, cum alias a subsequenti denominari soleant. Ab Aethiopibus *dominica apostolorum* nominatur, sine dubio quia Christus apostolis apparuit.

(*b*) In ecclesia pontificia agni consecrati ex cera post sacram synaxin distribuebantur, & hodie pontifex tales, sabbatho in Albis, cardinalibus aliisque distribuit, imo & ad reges & principes mittere solet, vt pro cera accipiat aurum. In hac dominica legitur euangelium ex Ioannis capite XX. versu 19-31. ad cuius illustrationem faciunt AVGVSTINVS, (2) GREGORIVS MAGNVS, (3) GREGORIVS NAZIANZENVS, (4) BERNHARDVS (5) &c.

§. III. Die decimo quarto est dominica misericordias (*a*) domini, in qua legitur euangelium de bono pastore.

(*a*) Quae denominatio petitur ex introitu ecclesiae latinae, desumto e Psalmo XXXIII. versu 5. *Misericordia domini plena est terra:* vel ex Psalmo LXXXIX. versu 1. *Misericordias domini cantabo in aeternum.* Backius, quando in

(1) l. c. §. 24. p. m. 1458. (2) Tom. X. serm. 157. de temp. (3) Tom. III. homil. 26. in euangel. (4) Tom. I. orat. 12. sq. (5) Serm. I. in octau. pasch.

in expositione euangelii ad hanc dominicam misericordias domini Magdeburgensibus exhibitas repetit, sequens posuit eteostichon:

MIserICorDIae bonI & pII pastoris IesV

Siquidem anno MDCXIII incendium funestissimum hac ipsa die in platea petrina illius vrbis exortum, intra trium horarum spacium, non modo CCXIII aedes misere depopulabatur, sed & toti vrbi vehementissime minabatur. Latinis haec dominica est secunda post pascha; Graecis vero est tertia a paschate, siue dominica sanctarum vnguenta ferentium mulierum & Iosephi Iusti. Neque hoc mirum esse debet, cum Graeci etiam ipsam dominicam paschatis in annumeratione ponant; Latini vero a dominica in albis dominicarum numerum sumant. Euangelium in hac dominica explicatur ex Ioannis capite X. versu 11-16. ad cuius illustrationem faciunt AVGVSTINVS, (1) CHRYSOSTOMVS, (2) PETRVS CHRYSOLOGVS, (3) GREGORIVS MAGNVS. (4) &c.

§. IV. Die vigesimo primo est dominica Iubilate, (*a*) in qua legitur Euangelium de Christi modico & Apostolorum tristitia.

(*a*) Iterum desumta est denominatio ex introitu ecclesiae Latinae ex Psalmo LXVI. *Iubilate*

(1) Tom. X. serm. 50. in hoc euangelium. (2) Tom. VI. serm. in memor. martyr. (3) Serm. 40. (4) Tom. III. homil. 14. in euangelium.

bilate Deo omnis terra &c. Scilicet propter Christi, resurrectionem & ascensionem. Latinis est dominica tertia post pascha. Graecis vero est quarta ex ratione priori § data, dicitur etiam ab iisdem dominica paralytici. Feria quarta huius hebdomadis incipit apud ipsos solennitas mesopentecostes, siue media pentecostes & per octo dies celebratur. In hac dominica legitur euangelium ex Ioannis capite XVI. versu 16-23. ad cuius illustrationem pertinent BEDA, (1) aliique.

§. V. Dies vigesimus quintus Marco, (*a*) in ordine Euangelistarum (*b*) secundo, sacer est.

(*a*) Etsi nomen hoc sit Romanum, quod forte in itinere suscepit, Hebraeus tamen ipse putatur esse ex tribu Leui, teste HIERONYMO praefatione in Marcum. Multi quidem doctores eundem voluerunt ex numero LXX. discipulorum esse, sed PAPIAS, apud EVSEBIVM, (2) testatur quod Marcus Christum in diebus carnis nec audiuerit, nec secutus fuerit. Probabilius hinc iudicant alii, eum fuisse a Petro conuersum, & in itineribus comitis & amanuensis imo interpretis loco habitum. Euangelium praedicauit in Italia & postea in Aegypti partibus variis, praecipue autem in Alexandria sedem suam habuit, vbi etiam circa paschatos festum gentilium

(1) *Homil. in praes. euangel.* Tom. VI. homil. aestiual. *de temp.* (2) Hist. eccl. Lib. III. cap. 39.

um furore sublatus fuit. Reliquiae illiu Alexandriae repositae Venetias delatae fuerunt, vbi non duntaxat in illius memoriam templum exstruxerunt splendidum, sed eundem quoque vrbis ac reipublicae patronum elegerunt.

(*b*) Evangelium Romae scripsit ad desideria recens conuersorum christianorum ex concionibus Petri, a quo etiam illud approbatum, & vt in ecclesiis publice legeretur, mandatum nonnulli volunt. (1) Breuis quidem est in Christi recensendis factis, quasdam tamen historias & inter eas lapsum Petri distincte admodum descripsit. Exemplar manuscriptum huius euangelii originale graecum Venetiis asseruari dicitur, vbi etiam hodie, etsi vetustate fere detritum ostenditur. Videatur CORNELIVS a LAPIDE *praefatione in Marcum*. De ordine euangelistarum iam supra diximus ad diem XXVII. Decembris, diuersimode illos locari ab autoribus, vel ad ordinem Ezechielis, vel ad ordinem Apocalypseos. Praeterea in codicibus biblicis Marco interdum praeponitur Lucas, quod forte ideo factum fuit, quia non satis cognitum est vter alterum in scribendo anteuerterit. Tribuitur Marco loco insignis leo, quia, vt HIERONYMVS ad principia euangeliorum respiciens, in eo vox leonis rugientis in eremo auditur; parate viam domino, recte facite semitas eius, vide B. THOMASII

 differ-

(1) vid. Euseb. H. E. L. 2. c. 10.

dissertationem de insignibus quatuor euangelistarum.

§. VI. Die XXVIII. est dominica Cantate, (a) in qua legitur euangelium de Christi abitu ad patrem.

(a) Titulus hic desumtus est ex Psalmo V C. versu I. *Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit,* Latinis est dominica quarta post pascha; Graecis est quinta, quae & Samaritanae dicitur, a qua hebdomas subsequens nomen habet, etsi non nisi die dominico & a feria quinta vsque ad aliam dominicam officia sibi vendicet. Legitur hoc die Euangelium ex Ioannis capite XVI. versu 5-15. cuius illustrationi inseruiunt, AVGVSTINVS, (1) BEDA (2) BERNHARDVS, (3) &c.

MAIVS

(1) Tom. X. serm. 60. de verb. domin. (2) Tom. VII. homil. aestiual. Col. 18. sqq. (3) ex paruis & variis *sermonibus*. serm. 21.

MAIVS.

§. I. Die primo in ecclesia celebratur festum Philippi (*a*) & Iacobi. (*b*)

(*a*) Qui, Bethsaida oriundus Andreae & Petri popularis, omnium primus in Apostolorum numerum receptus fuit, Ioan. capite I. versu 44. & Nathanaeli indicauit, quod Messiam inuenerit, Ioan. capite VI. versu 1. Traditur de eo, quod in Scythicis regionibus euangelii praeco fuerit & ad cognitionem veritatis plurimos converterit doctrina sua. Tandem vero Hierapoli post confutatam falsam Ebionitarum doctrinam, vel valde senex obiit, vel, post serpentem ab incolis diuino cultu honoratum precibus sublatum, magistratus iussu, vel suspensus, vel crucifixus & a Bartholomaeo sepultus fuit. (1) Non autem confundendus est hic Philippus Apostolus cum Philippo diacono, vtpote qui officiis inter se differunt, &, licet vterque vxoratus fuerit, Apostolus tamen duas duntaxat aut tres habuisse dicitur filias, diaconus vero quatuor. Genuinum scriptum ab illo non habemus, cum non omnibus apostolis tantum temporis datum fuerit. A Gnosticis tamen legimus apud EPIPHANIVM, (2) ei tributum fuisse euangelium; & Timotheus presbyter inter XIII. Mani-

(1) vid. Baron. in martyrolog. ad hunc diem. (2) haeres. p. 46.

chaeorum libros refert Philippi euangelium. (1)

(*b*) Quem & paruum siue minorem vocant, & iustum ob existimationem omnium de ipsius sanctitate & virtute. Frater quoque domini is appellatur, quia Iosephi ex vxore prima filius putatur. De actis illius tum ante, tum post apostolatum susceptum euangelica historia ante Christi resurrectionem tacet. Paulus 1. Cor. capite XV. versu 7. refert, Christum a mortuis resuscitatum illi apparuisse. Hunc omnium primum episcopum ab apostolis ob Christi cognationem constitutum fuisse in terris traditur, qui praesideret in ecclesia Christi Hierosolymis, quam gubernasse HIERONYMVS scripsit annis XXX. & ex hoc capite etiam a Paulo ad Galatas capite I. versu 19. capite II. versu 9. & Petro Actorum capite XII. versu 17. aestumatus ac in concilio Hierosolymitano Actorum capite V. versu 13. praeses etiam fuit praesente Petro. De eius cathedra episcopali adhuc superstite, tempore Constantini Magni scribit EVSEBIVS, (2) & de lamina aurea, quam vt sacerdos gestare consueuit, HEGESIPPVS agit apud EVSEBIVM. (3) Tandem cum multi eius concionibus ad fidem Christi conuerterentur,

(1) Conf. Camerarium l. c. in vita Philippi pag. 127. sqq. Wilhelmum Caue in antiquitat. apostolicis p. m. 538. sqq. dominum Ittigium l. c. de pseudepigraphis cap. IV. §. II. sq. p. 123. sq. (2) In H. E. Lib. VII. c. 14. (3) l. c. Lib. II. c. 22.

tur, a ſcribis & Phariſaeis in templi pinnaculum conſtitutus; Chriſtum ſaluatorem mundi eſſe, negare iuſſus fuit; ille vero eundem conſtanti pectore & alta voce profeſſus fuit; quapropter de pinnaculo praecipitatum, lapidibus necare cum ſubito non poſſent, quidam fullonis fuſtem in caput eius impegit, ex quo mortuus eſt. Non tantum chriſtiani, ſed & hoſtes Iudaei agnouerunt necem huius viri fuiſſe inter alia cauſam, quae Deum impelleret ad Hieroſolyman citius ſubuertendam, vide verba IOSEPHI dolentis apud EVSEBIVM. (1) Exſtat epiſtola canonica Iacobi, quae inter eas, quae Apoſtolicae epiſtolae vocantur, prima collocata legitur. Eſt illa plena optimis praeceptis vitae ſanctae & honeſtae, profeſſionemque fidei chriſtianae inprimis docentis. Tribuitur illi etiam proteuangelium, ſiue de natalibus Chriſti, & ipſius matris virginis Mariae ſermo hiſtoricus. Scriptum hoc, etſi in multis concordet cum hiſtoria euangeliſtarum, nihilominus ab omnibus pro apocrypho fuit habitum, vid. D. ITTIGIVS. (2) Euangelium in hoc feſto legitur ex Ioannis capite XIV. verſu 1-14. cuius illuſtrationi inſeruit, AVGVSTINVS, (3)

§. II. Dei quinto eſt dominica Rogationum, (a) in qua legitur euangelium de arte orandi.

 (a) Inde

(1) in H. E. Lib. II. c. 23. conf. Camerar. l. c. in vita Iacobi p. 145. ſqq. (2) l. c. de pſeudepigraphis c. IV. p. 118. ſeqq. (3) Serm. in hoc euang. Tom. X. ſerm. 81.

(4) Inde peti debet denominatio, quia in euangelio huius dominicae natura & qualitas deuotae orationis describitur. Dicitur etiam haec hebdomas *die Creuz-Woche, oder die beth-Woche*, idque ob processiones rogationum, quae hac septimana pontificiis valde frequentes sunt & solennes. Mammertus episcopus Viennensis in Gallia primus instituisse dicitur anno CCCCLXVI. litanias siue rogationes cum triduano ieiunio ante festum ascensionis domini, quibus supplicat ecclesia Deo, vt a morte subita & ab omni infirmitate defendatur. (1) Inductus ad hoc institutum erat ex vastis per Galliam terrae motibus, visisque spectris, lupis & vrsis, qui portas vrbium ingressi & per plateas vagantes homines terrebant. Appellant quoque hanc dominicam vocem iucunditatis, cum precatio christianitatis sit vere vox iucunditatis in auribus diuinitatis. Latinis est dominica quinta post pascha; Graecis sexta, item dominica coeci nati. Legitur euangelium ex Ioannis capite XVI. versu 23-30. cuius illustratio peti poterit ex AVGVSTINO, (2) CHRYSOSTOMO, (3) MAXIMO, (4) P. CHRYSOLOGO, (5) aliisque.

§. III.

(1) vid. Dresserus de fest. p. 86. (2) Tom. X. serm. 5. de verb. domin. secund. Matth. & serm. 28. sq. de verb. domin. secund. Luc. (3) homil. 67. ad popul. Antioch. (4) p. 133. sqq. (5) serm. 39.

§ III. Die nono est festum ascensionis (a), domini, quod tum demum peculiare fuit, ex quo quinquagesima (b) cessauit.

(a) Graeci diem hunc vocarunt ἀναλήψιμον assumtionem vid. SOCRATES, (1) propterea quod in Marco extat ἀνελήφθη assumtus est in coelum. Ante Augustini aeuum speicalis mentio huius festi vix datur. Apud Chrysostomum exstant aliquot homiliae in ascensionem domini nostri. Apud Cappadoces ascensio dicitur ἐπισωζομένη. Solennis eius feriatio mandata est, non solum a Manuele Comneno orientis Imperatore in constitutione eius, quae exstat post Nouellas Iustiniani; sed & Iure Canonico & constitutionibus Imperii.

(b) Omne illud tempus pascha inter & pentecosten quinquagesimae nomine olim venit, & cum addito quidem paschalis, ad differentiam quinquagesimae illius, quae ante quadragesimam est, Graecis dictum fuit illud interuallum Γαλιλαία, (2) ob eam rationem, quia in Galilaea saluator noster omne illud tempus exegit. Omnes hos quinquaginta dies olim laetos festosque agebant christiani quotidie publica frequentantes sacra, teste TERTVLLIANO, (3) & AMBROSIO, (4) relato in canonem octauum distinctionis 76. qui scribit: *Sic enim disponit Dominus*, vt

(1) H. E. Lib. VII. c. 16. (2) vid. Suicerus l. c. Tom. I. p. 723. (3) de Idololatria cap. 14. (4) in serm. 61.

vt sicut eius passione quadragesimae ieiuniis contristaremur, ita eius resurrectione in quinquagesimae feriis laetaremur. Non tamen dies illi in otio fuere transacti, cum id absque egenorum damno & christianae religionis proditione fieri non potuerit. Nullum plane ieiunium, per hoc tempus in prisca ecclesia fuit, quemadmodum etiam in sacris publicis non nisi stantes orauerunt, & a consueta genuflexione abstinuerunt. Euangelium legitur ex Marci capite XVI. versu 14-20. ad cuius explicationem referri possunt AMBROSIVS, (1) ATHANASIVS (2) AVGVSTINVS (3) CHRYSOSTOMVS, (4) P. CHRYSOLOGVS (5) &c.

§. IV. Die duodecimo est dominica Exaudi, (a) in qua legitur euangelium de spiritus sancti aduentu & piorum tribulatione.

(a) Titulus huius dominicae iterum desumitur ex introitu ecclesiae latinae: *Exaudi Domine vocem meam quia clamavi ad te.* Fieri id ex eo iudicat DVRANDVS, quia ablato a se sponso magis deuota ecclesia est. Latinis est *dominica infra octauam ascensionis.* Graecis est *septima a paschate,* & alias etiam salutatur *dominica trecentorum decem & octo Deiferorum patrum*

(1) Serm. in hoc. euangel. Tom. V. serm. 58. (2) Tom. II. orat. I. (3) Serm. 1-9. in fest. ascens. dom. Tom. X. p. 213. seqq. (4) Tom. de diuers. N. T. loc. serm. 98. & Tom. VI. serm. 1. in ascens. dom. (5) Serm. 83.

patrum, qui in synodo Nicaena fuerunt. Euangelium legitur ex Ioannis capite XVI. versu 23-30. ad quod illustrandum symbolum suum contulerunt BEDA, (1) aliique.

§. V. Die decimo nono est festum Pentecostes, (*a*) in quo olim variae solennitates (*b*) fuerunt obseruatae.

(*a*) Graece Πεντηκοστὴ, scilicet ἡμέρα, id est quinquagesimus dies. Germanice dicitur *Pfingsten*, quasi *der funffzigste Tag nach Ostern*, vt nonnulli explicant. Hinc BASILIVS MAGNVS (2) ad illum numerum quoque alludit: *Omnis*, inquit, *Pentecoste est resurrectionis, quam in seculo illo expectamus, admonitio. Unus enim ille & primus dies septies septuplicatus septem sacrae Pentecostes hebdomades efficit. A primo enim incipiens in eundem desinit per similes, qui in medio reuoluuntur quinquagesies. Quare & aeuum similitudine imitatur, tanquam in motu circulari ab iisdem signis incipiens & in eadem desinens.* Celebratur hoc festum, & in synagoga, & in ecclesia, sed alio fine atque alia vtrobique celebrandi ratione. Iudaei sacrum habent hunc diem in memoriam legis in monte Sinai traditae. Christiani vero in memoriam Spiritus Sancti a Christo missi; illi offerre tenebantur panes de nouo frumento; hi Deum laudant & Spiritus Sancti dona in nos collata. Antiquam esse huius

(1) Tom. VII. homil. aestiual. de temp. p. 32. sqq. (2) de Spirit. S. cap. 27.

ius festi celebrationem ex historia ecclesiastica constare potest. In concilio enim Eliberino, quod Nicaeno fere coaeuum est, canone XLIII. statuitur: *Prauam institutionem emendare placuit iuxta autoritatem scripturae, vt cuncti diem pentecostes celebremus, quod, qui non fecerit, quasi nouam heresin induxisse notetur.* Si canon hic ad institutionem huius festi respicit, non videtur illa tam clare probari posse ex scriptura. Si vero normam celebrationis ex illo die, quo Spiritus Sanctus apostolis missus, aestumare vult, melius forte ille procedet. Imperatores VALENTINIANVS, THEODOSIVS & ARCADIVS in codice nullam huius festi mentionem fecerunt, cum tamen dies pentecostales iam religiosi fuerint habiti. Id quod Godofredus ideo factum fuisse putat, quia tunc illi dies nondum exemti fuerunt diebus iuridicis, licet postea hi dies in festorum catalogum sint relati. Non tamen tanta olim solennitas huius festi ac paschalis & natalis domini; vtpote quae festa per integros octo dies fuere sacra; Pentecostes vero festum caruit octaua & ab initio vnico die celebratum fuit, dein omnia illa per tres integros dies solenniter agitari coeperunt, quod etiam hodie per constitutiones ecclesiasticas principum fieri solet.

(*b*) Quanta olim huius festi solennitas fuerit, vel ex eo colligi poterit, quod primo ex con-

cilii Agathensis can. LXIII. (1) nulli ciuium licuerit illud celebrare in villa, nisi quam infirmitas tenuisse probauerit. Secundo quod his diebus commemoratio apostolicae passionis fuerit celebrata, & propterea ab Imperatoribus spectacula prohibita scimus; tertio & in his diebus fideles orabant stantes, & genua non flectebant secundum concilii Nicaeni decretum; quarto baptismus neophytorum olim hoc tempore suscipiebatur, tum ad hoc, vt post pascha nati, vel necessitate impediti, baptizarentur; tum quod Petrus hoc die tria millia hominum baptizauit; tum quia baptismi regeneratio propria est Spiritus Sancti operatio, vt DVRANDVS scribit; quinto hoc in festo omnes olim communicare tenebantur. Sexto etiam ordines maiores, vt sunt episcopatus, archidiaconatus, archipresbyteratus &c. hoc festo conferebantur. Legitur in hoc festo euangelium desumtum ex Ioannis capite XIV. versu 23-31. ad cuius explicationem pertinent AMBROSIVS, (2) AVGVSTINVS, (3) CHRYSOSTOMVS, (4) GREGORIVS MAGNVS, (5) GREGORIVS NAZIANZENVS, (6) MAXIMVS. (7)

§. VI.

(1) Conf. Wilduogel. disput. de eo quod iustum circa festum pentecostes. (2) Tom. V. serm. 59. sq. (3) Serm. 6. in hoc euang. Tom. X. serm. 57. de verb. domin secund. Ioan. serm. 57. sq. & serm. I. pentecost. sq. (4) l. c. serm. 39. (5) Tom. III. homil. 30. (6) Tom. I. orat. 44. (7) homil. 1. in solennit. pentecost.

§. VII. Die XXII. eſt ieiunium quatuor temporum aeſtiuum, (*a*) feriae quartae (*b*) in hebdomade pentecoſtes ſemper alligatum.

(*a*) Ita appellatur canone VI. diſtinctione 76. Rationem huius ieiunii tempore hoc inſtituti reddit Leo Pontifex canone V. diſtinctione 76. *Igitur*, inquiens, *poſt ſanctae laetitiae dies, quos in honorem domini a mortuis reſurgentis, ac deinde in coelo aſcendentis exegimus, poſtque Spiritus Sancti donum, ſalubriter & neceſſario conſuetudo eſt ordinata ieiunii, vt ſi quid forte inter ipſa feſtiuitatum gaudia negligens libertas & licentia inordinata praeſumſit, hoc religioſae abſtinentiae cenſura caſtiget.* In concilio quoque Moguntinenſi primo ſtatutum fuit, vt hoc ieiunium absque genuum flexione cum Halleluia & Gloria in excelſis Deo & ritibus ſolennibus fiat, vide canonem II. citata diſtinctione, ob quod ipſum pontificiis hoc ieiunium pentecoſtale laetitiae & exultationis vocatur, quod tamen ieiunii cum natura convenire non videtur.

(*b*) In qua olim etiam annua ſynodus epiſcoporum celebrata fuit, vt pietatis inter ſe dogmata in disquiſitionem vocarent, & in eccleſiis incidentes contradictiones dirimerent, vt videre eſt ex canone apoſtolorum 27. quem Iuſtinianus etiam ab initio ſecutus fuerat in nouella 123. c. 10. poſtea autem in nouella 137. c. 4. morem hunc mutauit: *Sancti Apo-*

ſtoli,

stoli, inquit & *patres definierunt*, *bis in vnoquoque anno fieri debere synodos sanctissimorum sacerdotum in vnaquaque prouincia*, *& emergentes causas excuti*, *& competentem accipere correctionem*; *hoc est vnam quidem in quarta feria septimanae sanctae pentecostes*, *alteram vero Octobris mense. Nos autem inuenientes quod ex huiusmodi negligentia multi diuersis peccatis impliciti sunt*, *iubemus omnibus modis*, *vnam synodum fieri singulis prouinciis*, *mense vel Iunio*, *vel Septembri. &c.*

§. VII. Die XXVI. est festum S. S. & adorandae Trinitatis, (*a*) in quo legitur (*b*) euangelium de colloquio Christi cum Nicodemo.

(*a*) Ex quo festum Pentecostes inter solennia festa relatum fuit, hic dies nomine octauae pentecostes sacer fuit, postea etiam S. S. Trinitati consecrandus. Cur hoc festum institutum fuerit, DVRANDVS (1) ad hoc festum sequentes adducit rationes I. Postquam celebrata est festiuitas Patris in natiuitate, & celebratum est festum Filii in paschate & Spiritus Sancti in missione ipsius, merito in octaua pentecostes fit festum eorum simul, festum scilicet Trinitatis, vt ostendatur, quod tres personae sint vnus Deus. II. Quia ad inuocationem S. S. Trinitatis datus in baptismo Spiritus Sanctus. III. Vt osten-

K dat

(1) l. c.

dat ecclesia filiis suis illum, a quo sunt omnia bona, cuius habet imaginem, & cuius debet habere similitudinem, videlicet Dei & sanctae Trinitatis, quam semper laudare debemus. Quis vero primus hoc festum sanctae Trinitati consecrauerit, non constat. Gregorio quarto circa annum Christi DCCCXXXIV institutionem tribuit DVRANDVS ad festum omnium sanctorum, vtpote qui praecepit, vt dies festi celebrarentur, non solum in honorem apostolorum & martyrum, sed etiam Trinitatis & angelorum. Dubitatur vero an huius festi origo tam antiqua sit, cum per prima octo secula expresse huius festi mentio non inueniatur, & hinc etiam euangelium huius festi non de Trinitatis sed regenerationis mysterio agit, forte propter informandos, neophytos, qui festo pentecostes baptizati fuerunt. DALLAEVS (1) post annum MLXXXV institutum illud scribit, non ad memoriam extincti Arianismi, sed ad mysterii honorem. In ecclesia Graeca hac dominica celebratur festum omnium sanctorum, videatur ALLATIVS. (2)

(b) In ecclesia Graeca post pentecosten sequuntur hebdomades & dominicae, quae Matthaei, quod in illis euangelium Matthaei per sectiones inter officia legatur, dicuntur, & hinc erit prima Matthaei. Apud Latinos est prima post pentecosten & lectiones etiam vari-

(1) de obiecto religiosi cultus l. 2. c. 17. p. 278. seqq. (2) de dominicis §. 31. p. 1463.

variant. In quibusdam ecclesiis legitur institutio baptismi Matth. XXVIII. In nostra autem ecclesia legitur euangelium ex Ioannis capite III. versu 1-15. Ad praesens autem festum spectant ea, quae occurrunt apud AVGVSTINVM, (1) CHRYSOSTOMVM, (2) BERNHARDVM (3) & alios.

§. VIII. Die XXX. apud pontificios celebratur festum corporis Christi (*a*) ea pompa & laetitia, qua fieri potest maxima.

(*a*) Fateri debent ipsi pontificii hoc festum non habere testimonium vel scripturae, vel traditionis apostolicae, vel verae antiquitatis in primitiua ecclesia, hoc ipso, dum patres Tridentini dicunt, hunc morem inductum esse in ecclesiam Dei. Vrbanus IV. circa annum Christi MCCLX festum hoc primus instituit, & quidem si Perronio credimus, post extinctam Berengarianam haeresin, & receptam in Lateranensi sub Innocentio III. vniuersalissimo concilio ab omnibus totius orbis christianis transsubstantiationem. Sed Perronii haec asserta bullae Vrbani, in qua illa silentio premuntur, & longe alia proferuntur, plane aduersa sunt. Ipse enim Vrbanus post varias sui instituti rationes adductas scribit: *Intelleximus autem olim dum*

 in

(1) Serm. de S. S. trinit. Tom. X. serm. I. de verb. apost. & tom. X. serm. de temp. 189. sqq. (2) Tom. VI. p. 189. sqq. (3) Ex paru. & variis sermonib. serm. I. & [illegible]

in minori essemus officio constituti, quod fuerat quibusdam catholicis diuinitus reuelatum, festum huiusmodi generaliter in ecclesia celebrandum. Respicit autem Pontifex reuelationes ventilatas a. Iuliana Isabella & Eua Leodicensibus mulierculis. Illa coelesti visu monita dicebatur, ecclesiam, quae hoc festo caret, insigni defectu laborare, lunaeque esse instar splendentis quidem, sed tamen fractae, ista diuinitus volebat esse edocta, hanc festiuitatem ad confirmandam ecclesiae nutitantis fidem periclitanti mundo patefieri debere. Huius monito canonici S. Martini solennitatem hanc nouam primi celebrandam susceperunt. (1) Constitutio tamen illa Vrbani non fuit accepta ab omnibus, sed post annos quinquaginta Clemens V. anno MCCCXI. in Viennensi concilio constitutionem illam praecepit ab omnibus seruari. In nostra ecclesia festum hoc abrogatum fuit ob sequentes rationes. Quia I. confirmat mutilationem eucharistiae; II. sacramentum ex vsu diuinitus instituto transfert in aliam actionem & diuersum vsum, qui non habet testimonium verbi Dei; III. volunt Christum ibi adorandum esse, cum tamen nullum extet verbum, quod Christus in tali vsu extra coenam adesse velit; IV. praetextus de memoria Christi celebranda est persuasio pugnans contra institutionem; V. abducuntur homines a crebriori & vero coe-

nae

(1) *vid.* Dall. de obi. relig. cult. lib. II. cap. 17. p. 286. sqq.

nae dominicae vſu, cum perſuadentur cultum huius feſti ſine periculo, multo magis eſſe meritorium; VI. quae Chriſto tribuuntur, quod ipſe nobis beneficia & merita mortis ſuae per euchariſtiam applicet, illa adiudicantur huic feſto, quod ſeruari vult Vrbanus in remiſſionem peccantium; VII. pontifices largas indulgentias promittunt illis, qui hoc feſto ſolennem reuerentiam exhibent pani euchariſtiae, exempli gratia tum ſpectatori, tum communicanti, illo die permittuntur indulgentiae CCCC. dierum. Videatur CHEMNITIVS. (I)

(I) in exam. Conc. Trident. part. V. p. m. 85. ſeqq.

IVNIVS.

§. I. Die ſecunda est dominica prima (*a*) poſt feſtum trinitatis, in qua legitur euangelium de damnato epulone & ſaluato mendicante Lazaro.

(*a*) In eccleſia Latina eſt dominica ſecunda poſt pentecoſten & in ea legitur euangelium de coena magna. In eccleſia Graeca haec dominica eſt ſecunda Matthaei, ob rationem ſupra ad feſtum Trinitatis datam. Euangelium eſt deſumtum ex Lucae capite XVI. verſu 19-31. ad cuius explicationem referri poſſunt AVGVSTINVS, (1) GREGORIVS MAGNVS, (2) BEDA. (3)

§. II. Die nono eſt dominica ſecunda (*a*) poſt trinitatis feſtum, in qua legitur euangelium de coena magna.

(*a*) In eccleſia latina eſt dominica tertia poſt pentecoſten, & in ea legitur euangelium de oue & drachma perdita. In eccleſia Graeca haec dominica eſt tertia Matthaei. Euangelium legitur ex Lucae capite XIV. verſu 16-24. ad quod illuſtrandum faciunt AVGVSTINVS, (4) GREGORIVS MAGNVS, (5) BEDA. (6) &c.

§. III.

(1) Tom. X. ſerm. 33. de verb. domin. ſecund. Luc. (2) Tom. III. homil. 36. in euangel. (3) Tom. VII. homil. aeſtiual. de temp. p. 47. ſqq. (4) Tom. X. ſerm. 33. in verb. domin. ſecund. Luc. (5) Tom. III. homil. aeſtiual. de temp. pag. 47. ſqq.

§. III. Die decimo sexto est dominica tertia (*a*) post Trinitatis festum, in qua legitur de oue & drachma perdita. (*b*)

(*a*) In ecclesia Latina est dominica quinta post pentecosten, & in ea legitur in locis quibusdam euangelium de operibus charitatis, in aliis vero de piscatura Petri. In ecclesia Graeca haec dominica est IV. Matthae, in qua legitur de centurione.

(*b*) Obseruant nonnulli, quod a festo pentecostes ad hanc vsque dominicam ecclesia innuere videatur misericordia domini plenam esse terram. Misericordiae enim diuinae est, quod S. S. Trinitas mansionem facit apud nos Ioan. XIV. in feria I. pentecostes. Misericordiae diuinae est, quod Deus vnigenitum filium suum misit in mundum &c. Ioh III. in feria II. Pentecostes. Misericordiae diuinae est, quod coelestis ille ianitor Spiritus Sanctus aditum ad verum illud ecclesiae ouile nobis patefecit Ioan. X. in feria III. pentecostes: Misericordiae diuinae est, quod omnes pii Lazari ex hac lachrymarum valle in Abrahae sinum ab angelis portantur,. Luc. XVI in dominica prima post Trinitatis. Misericordiae diuinae est, quod ad coenam magnam nos miseri peccatores tam serio inuitamur, Luc. XVI. dominica secunda post Trinitatis. Misericordiae diuinae est, quod Deus perditam ouem drachmam & filium tam anxie quaerit & suscepit Luc. XV.

&c. Ex quo capite eiusque versibus 1-10. desumtum est euangelium, ad cuius explicationem faciunt GREGORIVS MAGNVS, (1) PETRVS CHRYSOLOGVS, (2) BEDA. (3)

§. IV. Die vigesimo tertio est dominica quarta (*a*) post Trinitatis, in qua legitur euangelium de operibus charitatis.

(*a*) In ecclesia latina est dominica quinta post pentecosten, & in ea legitur euangelium de iustitia pharisaica. In ecclesia Graeca haec dominica quinta Matthaei est, & in illa legitur de duobus obsessis. Euangelium in nostra ecclesia explicatur ex Lucae capite VI. versu 36-42.

§. V. Die vigesimo quarto Ioannis Baptistae (*a*) festum, vel seculo quinto, vel sexto in ecclesia iam obtinuisse (*b*) nonnulli volunt.

(*a*) Patre Zacharia & matre Elisabetha natus forte in Iunio secundum quorundam calculum, (4) ita vt mensis conceptionis Septembris fuerit. Nazaraeus erat; non votiuus, sed natiuus, non temporarius, sed perpetuus: abstinuit enim a vino, nouacula, a cadaueris & funeris contactu, aliisque. In eremis,

(1) Tom. III. homil. 34. in euangel. (2) Serm. 168. sq. (3) Tom. VII. homil. aestiual. de temp. p. 49. sq. (4) *vid. Caue* antiq. apostol. p. 126. sqq.

mis degit, id est vitam ruri degit, non in vrbe, agrestiorem educationem ruri subiit, non academicam, aut aulicam Hierosolymis, ita vt frustra pontificii eremitam faciant, quales inter ipsos dantur, videatur CASAVBONVS, (1) LIGHTFOOT. (2) Vestitus eius non erat mollis, neque etiam cruda & impexa cameli pellis, sed ex panno qui ex camelinis pilis contextus erat; videatur CASAVBONVS. (3) Cibus qualis illius fuerit, varie exponitur. Ebionaei Ioannis ἀκρίδας in ἐγκρίδας mutarunt, nimirum in dulciaria. ISIDORVS PELVSIOTA intelligit summitates extremas herbarum, foliorum & arborum. THEOPHYLACTVS de quibusdam refert, qui dixerunt fuisse herbas quas melagrian dicunt. Alludunt autem ad mel μέλι ἄγριον & ita ex horum sententia idem forent locustae & mel, quod euangelistis contrariatur. CHRISTIANVS DRVTHMARVS putat, fuisse vel auiculas paruulas cum rubris tibiis, vel pisces marinos. Centuriatores illos in squillas & cancros maiores mutant. Alii teste THEOPHYLACTO statuerunt fuisse poma syluestria. His sententiis praeferenda ista videtur, quae locustas proprie sic dictas intelligit. Dictae autem illae fuerunt ἀκρίδες quia summitates herbarum atque plantarum comedunt & perdunt. Propterea autem haec sententia eligitur, quia *primo* ab ordinaria

(1) Exercit. XIII. §. 8. p. 221. (2) in Luc. cap. I. p. 727.
(3) l. c. p. 219.

naria vocum significatione non recedendum est. *Secundo* quia certum locustarum genus per legem diuinam concessum. (1) Hinc Talmudici multis disputant, quibus notis dignoscantur mundae locustae ab immundis. *Tertio* quia locustarum vsu & esu variae nationes victitarunt. (2) De melle similiter variant autores, alii enim cum Beda putant fuisse folia arborum lata & rotunda, lactei coloris & melliti saporis, quae per naturam fragilia confricari & edi potuerunt. Alii intellectum voluerunt humorem ex cannis sacchariferis. SVIDAS autumat, fuisse rorem coelestem, quem manna dicunt, & DRVTHMARVS idem cum manna Israelitarum facit, quae tamen omnia historiae & veritati sacrae minus conuenire videntur. Potius fuisse putatur mel agreste in herbis, fruticibus, arboribus, latebris terrae sparsum & ab apibus syluestribus collectum. Inter praecipuas officii partes fuit, quod *primo* Messiam digito monstrare & dicere potuerit: *hic est*; *secundo*, quod legationem pharisaicam modestissime remiserit; *tertio* Herodis adulterium aequissime reprehenderit. Mortem illi haec reprehensio attraxit. HIERONYMVS saepe ostendit, sua aetate corpus Ioannis Baptistae situm fuisse Samariae, siue Sebastae, a quo autem illud translatum fuerit

(1) Leuit. cap. XI. 22. (2) vid. B. Stollbergii disp. de amictu & victu Ioannis & Casaubon. l. c. §. VII. pag. 219. sq.

erit, ipſe non ſcribit. (1) THEODORETVS refert, ſepulchrum Ioannis, quod Sebaſtae erat Iuliani aeuo a paganis apertum, oſſa exuſta & cineres in aerem ſparſos fuisſe. EVSEBIVS addit, ſuperueniſſe quosdam Hierosolymitanos, qui clam inde aliquid ſurripuerunt & Alexandriam ſuſtulerunt, quod poſtea Athanaſius muro incluſiſſe dicitur. SOZOMENVS ſcribit, caput Ioannis prodigioſe inuentum a Theodoſio imperatore Conſtantinopolin fuiſſe delatum. Reliquiae eius diuerſis in locis ſaepe eaedem apud pontificios oſtenduntur.

(b) Quod partim ex MAXIMI TVRONENSIS homilia hoc die habita; partim ex concilio Agathenſi patet, quod pro reſtitutione diſciplinae eccleſiaſticae anno DVI. celebratum fuit, & Ioannis feſtum inter maximas feſtiuitates connumerauit. Dolendum vero, quod in multis locis feſti huius ſuperſtitioſa magis, quam religioſa obtineat ſolennitas. Hinc ignis Ioanneus, hinc alia, inter quae etiam relata volumus domicilium, in quo Ioannis nomen eſt, fulmine non tangi. Item euangelio huius feſti explorari poſſe fures. Euangelium in hac feſtiuitate legitur ex Lucae capite I. verſu 57-80. ad cuius illuſtrationem faciunt AMBROSIVS, (2) AVGVSTINVS, (3) CHRYSOSTOMVS, (4) PETRVS CHRYSOLOGVS. (5)

§. VI.

(1) vid. Caſaubon. excercit. XV. §. 2. p. 303. (2) Tom. V. ſerm. 7. 8. 9. de ſanct. (3) Tom. X. ſerm. 20-23. de ſanct. (4) Tom. VI. ſerm. 36. 55. ſq. (5) Serm. 86-92.

§. VI. Die vigesimo nono festiuitates Petri (*a*) & Pauli, (*b*) quasi eodem die martyrium subierint, coniunguntur.

(*a*) Qui ante Simon dictus a Christo cognomen habuit *Cephae*, quod infert significationem rupis, quae Graecis est πέτρα & πέτρος. Hic accersente Iesu per aquas ad ipsum accessit. Idem est adhibitus spectator & testis mutatae formae Iesu in monte Thabore & vocis diuinae. Idem stateram de ore piscis eximere iussus. Hic prae caeteris apostolis omnibus respondens eximia oratione professus est: *Iesum esse Christum filium Dei aeterni.* Sed idem ille tantus vir; & obiurgatur increpando a Christo vehementer, & praedicitur ei defectio se negando. Euenit etiam id, quod praedixerat Christus, vt negando ter Petrus a se descisceret, & respectu tamen benigno Christi ad se ob factum illud acerbissimo dolore afficeretur. Conuersus ad bonam mentem & constantiam, & fuit a Christo singulari amore comprehensus, & post familiares sermones mandatum peculiare accepit pascendarum christianarum ouium, demonstratumque, quo genere mortis celebraturus esset gloriose nomen domini. Post Christi ascensionem, quas habuerit conciones, & quae ab eo facta fuerint, apostolica Lucae historia exponit. Fuisse Petrum vxoratum testatur epist. I. Cor. IX, 5. & eundem a CLEMENTE ALEXANDRINO annu-

nu-

numeratum ſcimus illis, qui vxorem liberosque habuerunt. Curriculum ſuum habuiſſe in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia & Bithynia, ipſe indicare quodammodo videtur compellatione epiſtolae ſuae. An Romam venerit, autores in vtramque partem ventilare ſolent. Ante aliquot annos FRIDERICVS SPANHEMIVS diſſertationem de temere credita Petri in vrbem Romam profectione edidit. In ea negatur Petrum Romae fuiſſe, I. ex ſilentio Lucae; II. a ſilentio Pauli in ſua ad Romanos epiſtola; III. a circumſtantiis aliis epiſtolae ad Romanos, quas inter etiam eſt illa, quod Petrus inter operarios non fuerit relatus, neque tempus concordare poterit; IV. ex circumſtantiis in epiſtola ad Galatas, ex qua conſtat, Petro commiſſum fuiſſe apoſtolatum circumciſionis, quem neglexiſſet, ſi Romam contendiſſet, vbi tunc plerique fuere Graeci & gentiles; V. ex abſentia Petri cum Paulus Roma diuerſas epiſtolas daret; VI. ex epiſtola Clementis Romani ad Corinthios, in qua nulla mentio profectionis Petrinae Romam; VII. a ſilentio Romanae hiſtoriae ſcriptorum; VIII ab inductione, cum Petrus nec ſub Tiberio nec ſub Caio Romae fuit, neque ſub Claudio. His rationibus ſubiicit examen primorum teſtium, & totius traditionis ſequentes adducit occaſiones I. ex loco Petri in I. Ep. V. verſu 13. male intellecto; II. ex traditione de Simone Mago;

III.

III. ex episcopatu Petri Romano. Wilhelmus Cave (1) Petri Romam profectionem contra Spanhemium vindicat; I adducendo testimonia veterum idem asserentium, Papiae, Irenaei, Dionysii Corinthiaci, Clementis Alexandrini, Tertulliani, Caji, Origenis; II. reiiciendo rationes Spanhemii a silentio paucorum autorum desumtas, quibus opponi possint tot testimonia alia factum affirmantium, & simul vindicando autores veteres ab exceptionibus Spanhemianis; III. ostendendo eruditos saepe ex zelo & pro bona causa non adhibere media legitima; IV. admonendo ne dubitationes non necessariae, circa rem tot testimoniis firmatam successu temporis omnem historiae veritatem tollant. Fuit praeterea ante haec tempora Antiochiae, vbi ecclesiam fundasse eique primus episcopus praesedisse dicitur Evsebio. (2) Tandem Romae a Nerone ad mortem condemnatus, cruci fuit affixus inuerso ad terram capite, & postea prope viam triumphalem sepultus, & denique in Vaticanum delatus iudicatur. Scripta illius sunt duae epistolae canonicis annumeratae libris. Prima ex illis quo tempore scripta sit, satis certum non est; quemadmodum de loco, qui Babylon esse dicitur, eruditi quoque conuenire non possunt. Summa

(1) in antiquitatibus apostolicis pecul. capite p. m. 326. *seqq.* (2) in Chron. ad ann. Chri. 43.

ma huius epistolae est ad fidem & vitam sanctam pios omnes & singulos oportere adspirare. Secunda olim ab ecclesia praecipue Syriaca non recipiebatur & hodienum priuatim duntaxat legitur; sed in reliquis ecclesiis de ea non dubitatur. Summa huius epistolae, quam morti vicinus scripsit, est, monere & munire pios aduersus omnis generis hostes ecclesiae atque impostores. Plura vero alia scripta Petro fuere olim supposita; I. Euangelium eius nomine scriptum teste ORIGENE, (1) & HIERONYMO, (2) sed inter apocrypha iam illud fuisse relatum, scribit EVSEBIVS, (3) ITTIGIVS, (4) II. Acta apostolica, quae etiam nullam habuere autoritatem, videatur EVSEBIVS. (5) III. Epistolam eius ad Clementem aethiopico idiomate donatam, orientales penes se habere iactitant. Epistolam Petri ad Iacobum inter Clementis Romani opera COTELERIVS vulgauit. IV. Apocalypsis teste EVSEBIO (6) relata inter libros apocryphos, qui contradictione non caruerunt. Extant huius apocalypseos eclogae, in quibus nonnulla referuntur de foetuum abortiuorum angelis, nec non de lacte mulierum & vermibus inde natis, Petro plane indigna. Testatur tamen SOZOMENVS (7) in ecclesiis quibusdam

(1) Tom. II. Comment. in euang. Matth. (2) in catalogo scriptorum ecclesiasticorum c. 1. (3) H. E. L. III. cap. 25. Lib. VI. c. 14. (4) l. c. Cap. IV. §. 9. p. 122. sq. (5) l. c. Lib. III. c. 3. conf. Ittig. l. c. cap. V. §. 3. (6) l. c. Lib. VI. cap. 14. (7) in Hist. Eccl. Lib. II. cap. 19.

dam Palaestinae semel quotannis die Parasceues legi solitam. (1) V. Liber doctrinae Petri ab ORIGENE in *praefatione ad librum περὶ ἀρχῶν* citatus & reiectus. (2) VI. Praedicatio Petri HIERONYMO & EVSEBIO (3) memorata & hodie inter pseudoapostolicas praedicationes relata. (4)

(b) Cuius vitam, fata, scripta & alia supra iam recensuimus ad vigesimum quintum diem mensis Ianuarii. Iunguntur autem in hoc festo, partim quia in eadem die martyrium subiisse putantur, partim quia in catalogis episcoporum Romanorum coniunguntur, vt olim iam fecit EPIPHANIVS, (5) & alias pares hi duo statuuntur a pontificiis quibusdam, quia ecclesiam Romanam Petri & Pauli ecclesiam, & patrimonium ecclesiae Romanae patrimonium Petri & Pauli appellauerunt ipsi pontifices. Sedem ipsam Romanam esse Petri & Pauli sedem, ipsamque autoritatem pontificiam esse ipsammet Petri & Pauli autoritatem agnouerunt; imo in bullis paparum & imaginibus quibusdam iunctim imagines horum apostolorum olim expressae exhibentur, Paulo dextra datur, quam honoratiorem communiter iudicamus. Circa vltimum hoc mire se torquent pontificii. Alii enim putant id errore factum & sculptorum ignorantia; alii a Graecis

(1) vid. Ittig. l. c. cap. III §. 1. sqq. (2) vid. Ittig. l. c. cap. IX. §. 7. (3) loc. cit. (4) vid. Ittig. l. c. cap. X. §. 4. sqq. (5) haeres. 27.

Graecis pictoribus profectum in Paulum propensioribus, nonnulli quod digniores ad laeuam collocentur; sic etiam viri in locis sacris minus digni ad dextram, Turcarum hodierno more, videntur. Subtiliores, quod Paulus ita Petri latus tegat & claudat, quemadmodum quos laterones vocant. Plures factum Petri modestia & humilitate dextram in ecclesia sua Paulo deferentis, vt solent domi magnates deferre inferioribus. Alii expressum sic officium dextrationis, quo dextram Petri sustentabat Paulus, vt pontificis deinceps reges & imperatores in signum obsequii. ALLATIVS, (1) id ex catholicarum basilicarum dispositione ortum, a Graecis Romam illata, id deriuat, quibus quod dextrum est, latinis sit sinistrum, vbi prolixus est in reiiciendo hoc momento, postquam in capite quarto iam distinxerat inter apostolatum & primatum, hunc soli Petro tributum vult a Christo, illum vero pluribus.

§. VII. Die trigesimo est dominica quinta (a) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de piscatura Petri.

(a) In ecclesia latina est dominica sexta post festum trinitatis, & in ea legitur euangelium de quatuor millibus a Christo saturatis.

L In

(1) Lib. I. de ecclesiae occidentalis & orientalis perpetua consensione cap. 6.

In ecclesia Graeca haec dominica est sexta Matthaei, & in ea legitur de paralytico. In nostra ecclesia legitur euangelium ex Lucae capite V. versu 1-11. quod illustrat AVGVSTINVS. (1)

IVLIUS

(1) Tom. X. serm. 4. de verb. dom.

IVLIVS.

§. I. Diei secundo est festum visitationis Mariae, (*a*) tanquam immobile, alligatum.

(*a*) Quod ab Vrbano VI. anno MCCCLXXXIX. eo tempore quo Clemens VII. antipapa erat, institutum primum fuit ex voto, vt, quemadmodum beata virgo visitatione cognatam Elisabetham consolari dignata est, sic fideles ab eadem virgine consolationem vniuersalis ecclesiae implorarent. Postea confirmatum fuit a Bonifacio IX. Vrbani successore & in concilio Basileensi anno MCCCCLXXXII. stabilitum ad supplicandum litandumque Mariae, vt Turcas christianis infestos pessundaret, quemadmodum ipsa montes Iudaeae calcasset in isto ad cognatam suam itinere, sunt verba HERMANNI WITTEKINDI in *computo ecclesiastico.* Hactenus hoc festum in protestantium ecclesiis nonnullis fuit retentum in honorem Messiae, non Mariae, qui vt sol exoriens illuminauit praecursorem Ioannem, Elisabetham & ipsam Mariam. DOMINICVS MACER in *hierolexico,* (1) putat festum hoc antiquius esse in Syriaco rituali, & apud illos in mense Decembri paullo ante natiuitatem Domini celebrari, in quo etiam die in honorem Deiparae ad templum Constantinopolitanum, in Blachernis appellatum, festum agunt Graeci.

(1) p. m. 661.

§. II. Die ſeptimo eſt dominica ſexta (*a*) poſt feſtum trinitatis, in qua legitur euangelium de iuſtitia phariſaica.

(*a*) In eccleſia latina eſt dominica ſeptima poſt Pentecoſten, in ea legitur euangelium de cauendis pſeudoprophetis; ſecundum Rupertum Tuitienſem vero legitur illud de quatuor millibus a Chriſto ſaturatis. In eccleſia Graeca haec eſt dominica ſeptima Matthaei, & in ea legitur de duobus coecis. In noſtra eccleſia legitur euangelium ex Matthaei capite V. verſu 20-26. quod explicat AVGVSTINVS. (1)

§. III. Die decimo quarto eſt dominica ſeptima (*a*) poſt feſtum trinitatis, in qua legitur euangelium de quatuor millibus a Chriſto ſaturatis.

(*a*) In eccleſia latina eſt dominica octaua poſt pentecoſten, in ea legitur euangelium de iniuſto diſpenſatore; ſecundum Rupertum Tuitienſem vero de vitandis pſeudoprophetis. In eccleſia Graeca eſt dominica octaua Matthaei, & in ea legitur de quinque panibus & duobus piſcibus. In noſtra eccleſia legitur euangelium ex Marci capite VIII. verſu 1-9. quod illuſtrant AVGVSTINVS, (2) & BEDA. (3)

§. IV.

(1) Tom. V. ſerm. 4. de verb. domin. (2) Tom. X. ſerm. de temp. pag. 20. (3) Tom. VIII. homil. aeſtiual. de *temp.* p. 55. ſqq.

§. IV. Die vigesimo primo est dominica octaua (*a*) post festum trinitatis, in qua legitur de cauendis pseudoprophetis.

(*a*) In ecclesia latina est dominica nona post pentecosten. In ea legitur euangelium de excidio Hierosolymitano & reformatione templi; secundum Rupertum Tuitiensem vero de iniusto dispensatore. In ecclesia Graeca est dominica nona Matthaei & in ea legitur de ambulatione Christi in mari. In nostra ecclesia legitur euangelium ex Matthaei capite VII. versu 15-23. quod explicant CHRYSOSTOMVS, (1) BEDA, (2) aliique.

§. V. Die vigesimo quinto festum apostolo Iacobo, (*a*) eique maiori, sacrum in ecclesia celebrari solet.

(*a*) Qui frater fuit Ioannis, Zebedaei filius. Hic vna cum fratre & patre quaestum suum piscando excercens, vocatus a Christo ad apostolicum munus, statim relicto patre secutus est ille & frater Christum, eundem esse hunc Iacobum existimatur, quem vna cum Petro & Ioanne ad singulares & eximias actiones adhibuit Iesus & in montem Thabor adduxit, & post coenam vltimam in hortum secedens, in quo proditus fuit & comprehensus, secum habuit. Cognomen autem his fratribus fecerat Christus, signifi-

(1) Tom. VI. p. 473. sqq. (2) l. c. p. 57. sqq.

significans sobolem tonitru, vt Boanergei vocarentur. In assignanda causa huius impositi nominis variant autores. Quidam illud exinde deducunt, quia fuit cum domino in monte Thabor, vbi vox tonans audita fuerat; alii ad constantem fidei professionem & praedicationem verbi diuini, quod cum tonitru alias comparatur, referunt; alii, ad ipsa mysteria, ab illis aliquando proponenda, id trahunt. Forte Christus respexit simul hac nominis impositione ad illorum ingenium feruidum & vindictae admodum cupidum. Quid post ascensionem Christi susceperit, neque ex sacra scriptura, neque ex antiquitate satis certo colligi potest. SOPHRONIVS apud HIERONYMVM vult eum Iudaeis dispersis praedicasse. Hispani autem scriptores contendumt eum in Hispaniam, Britanniam & Hyberniam vsque abiisse, & tandem reuersum fuisse in Iudaeam. Sed cum haec saltem ex scriptoribus medii aeui habeantur, & antiquiores ea de re taceant, iudicandum potius erit, Iacobum intra Iudaeae fines substitisse. Ab Herode rege gladio est interfectus, tanquam inter apostolos protomartyr, vna cum illo qui nomen Iacobi detulit, eumque in iudicium vocauit, sed postea constantia Iacobi commotus se quoque christianum esse confessus fuit. Perhibent etiam ossa ipsius in Hispaniae maritimam regionem deportata esse, quae Galloeciae nomen habuit, nunc vrbem

Com-

Compostellam & regionem Galliciam ac Finem terrae vocant, quo e longinquis locis & a diuersis nationibus superstitiosis peregrinationibus ventum aliquando studiosius fuit, quam his temporibus. Neque istius itineris votum potuisse vlli facile remitti creditum est BARONIO ad annum DCCCXVI. num 72. qui locus magnum est theatrum miraculorum. (1)

§. VI. Die vigesimo octauo est dominica nona (*a*) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de iniusto dispensatore.

(*a*) In ecclesia latina est dominica decima post pentecosten, & in ea legitur euangelium de pharisaeo & publicano; secundum Rupertum Tuitiensem vero de excidio Hierosolymitano. In ecclesia Graeca est dominica decima Matthaei & legitur de lunatico. In nostra ecclesia explicatur euangelium ex Lucae capite XVI. versu 1-9. quod explicant AMBROSIVS, (2) AVGVSTINVS, (3) BEDA, (4) BERNHARDVS. (5)

(1) vid. Camerarius in histor. apostolor. p. 112. sqq. & Caue in antiquit. apostol. p. 490. sqq. (2) Tom. V. serm. de temp. p. 87. sqq. (3) Tom. X. serm. 35. de verb. domin. (4) l. c. p. 59. sq. (5) Tom. I. p. 237. sqq.

AVGVSTVS.

§. I. Die quarto eſt dominica decima (a) poſt feſtum trinitatis, in qua legitur euangelium de excidio Hieroſolymitano & reformatione templi.

(a) In eccleſia latina eſt dominica vndecima poſt pentecoſten, & in ea legitur euangelium de ſurdo & muto; ſecundum Rupertum Tuitienſem vero de phariſaeo & publicano. In eccleſia Graeca eſt dominica vndecima Matthaei in qua legitur parabola de rege. In noſtra eccleſia explanatur euangelium ex Lucae capite XIX. verſu 41-48. ad cuius explicationem faciunt GREGORIVS MAGNVS, (1) BEDA, (2) aliique.

§. II. Die vndecimo eſt dominica vndecima poſt feſtum trinitatis (a) in qua legitur euangelium de phariſaeo & publicano.

(a) In eccleſia latina eſt dominica duodecima poſt pentecoſten, & in ea legitur euangelium de ſumma legis & Samaritano, ſecundum Rupertum Tuitienſem vero de ſurdo & muto. In eccleſia Graeca eſt dominica duodecima Matthaei de diuite Chriſtum interrogante. In noſtra eccleſia legitur euangelium ex Lucae capite XVIII. verſu 9-14. cuius illuſtrationi inſeruiunt CHRYSOSTOMVS, (3) BEDA, (4) BERNHARDVS. (5)

§. III.

(1) Tom. III. homil. 39. in euangel. (2) l. c. p. 61. ſq. (3) ſerm. in hoc. euang. Tom. III. p. 369. ſq. (4) l. c. p. 63. ſq. (5) p. 390. ſq.

§. III. Die decimo quinto festum Mariae ascensionis (a) apud pontificios solenniter celebratur.

(a) Assumtionis terminus alias dormitioni, siue morti aequipollet; in Maria vero aliquid amplius inuoluit, scilicet non anima tantum, sed etiam corpore fuisse assumtam, id est in coelum sublatam, in ecclesia Romana peruulgata habet opinio. Aliqui statuunt animam praecessisse, corpus per apostolos ex mandato Dei in vallem Iosaphat deportatum ibique esse sepultum. Alii quidem hoc concedunt, id tamen addunt, Christum tantisper relicta dextra patris descendisse de coelo, & tertio die, triduanas vigilias ad sepulchrum agentibus apostolis, venisse ad monumentum atque suscitatum corpus matris suae secum in coelum euexisse. Sunt tamen quidam alii in hoc asserendo cautiores nimirum VSVARDVS & ADO in *martyrologiis* suis. (1)

§. IV. Die decimo octauo est dominica duodecima (a) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de surdo & muto.

(a) In ecclesia latina est dominica decima tertia post pentecosten, & in ea legitur euangelium de decem leprosis; secundum Rupertum Tuitiensem vero de Samaritano. In ecclesia Graeca est dominica decima tertia Matthaei & legitur parabola de vinea. In

 nostra

(1) Ad 18. Cal. Septembr.

nostra ecclesia legitur euangelium ex Marci capite VII. versu 31-37 quod illustrat Beda, (1)

§. V. Die vigesimo quarto festum Bartholomaeo (a) apostolo sacrum celebratur, cui tanquam immobile alligatum est.

(a) Quem putant nonnulli eundem esse cum Nathanaele, cum, quemadmodum Ioannes nullam facit mentionem Bartholomaei, sic reliqui euangelistae Nathanaelem non memorant, quamuis Bartholomaeus ex apostolorum numero fuerit; & semper cum Philippo coniungatur, eidem etiam Ioannis capite XXI. Christus post resurrectionem cum aliis quibusdam apostolis apparuisse dicitur. Bartholomaeus autem dicitur, quod forte erat, vel filius Tholmai alicuius, vel discipulus, quod Hebraeis admodum familiare fuit. Si ergo cum Nathanaele noster idem est, a Philippo ad Christum fuit deductus. (2) Propagandae doctrinae causa ad Indiam citeriorem abiit atque ibi christianis reliquisse Matthaei euangelium hebraicum nonnulli tradunt. Hierapoli in Phrygia illum quoque fuisse supra in vita Philippi vidimus, vbi cruci quidem affixus, sed a populo, qui subito commotus fuerat, iterum dimissus fuit. Tandem Albanopoli in

(1) l. c. p. 65. sq. (2) Ioan. cap. I. 48.

in Armenia minori idololatriae fortiter resistens cruci denuo affixus, postquam prius, vt nonnulli ferunt, excoriatus, diem obiit supremum. Ossa eius ab initio Daras in finibus Persiae, dein Liparis in insulis Aeolicis, porro Beneuentum in Italia & tandem Romam fuisse translata, tradunt. Memoratur quoque ab HIERONYMO in *prolegomenis commentarii in Matthaeum* inter alia euangelium aliquod Bartholomaeo tributum.

§. VI. Die vigesimo quinto est dominica decima tertia (*a*) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de summa legis & Samaritano.

(*a*) In ecclesia Latina est dominica decima quarta post pentecosten, & in ea legitur euangelium de interdicto vanae sollicitudinis, siue de duobus dominis; secundum Rupertum Tuitiensem vero de decem leprosis. In ecclesia Graeca est dominica decima quarta Matthaei & legitur de vocatis ad nuptias. In nostra ecclesia explicatur euangelium ex Lucae capite X. versu 23-37. ad quod illustrandum faciunt AVGVSTINVS, (1) BEDA. (2) &c.

SE-

(1) Tom. X. homilior. Lib. L. homil. 38. (2) l. c. pag. 67. sqq.

SEPTEMBRIS.

§. I. Die primo est dominica decima quarta (*a*) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de decem leprosis.

(*a*) In ecclesia latina est dominica decima quinta post pentecosten, in qua legitur euangelium de viduae in Nain filio resuscitato; secundum Rupertum Tuitiensem vero de duobus dominis. In ecclesia Graeca est dominica decima quinta Matthaei & in ea legitur de scriba Christum interrogante. In nostra ecclesia legitur euangelium ex Lucae capite XVII. versu 11-19. ad quod illustrandum faciunt LEO, (1) BEDA. (2)

§. II. Die octauo est dominica decima quinta post festum trinitatis, (*a*) in qua euangelium de duobus dominis legitur.

(*a*) In ecclesia Latina est dominica decima sexta post pentecosten, in qua legitur euangelium de hydropico die sabbati curato; secundum Rupertum Tuitiensem vero de viduae in Nain resuscitato filio. In ecclesia Graeca est dominica ante exaltationem. Euangelium in nostra ecclesia petitur ex Matthaei capite VI. versu 24-34. quod illustrari poterit ex AMBROSIO, (3) PETRO CHRYSOLOGO, (4) BEDA (5) &c.

§. III.

(1) Serm. in octau. apost. Petr. & Paul. p. 230. sq. (2) l. c. p. 70. sq. (3) Tom. V. serm. dom. serm. 65. (4) *Serm.* 163 (5) l. c. col. 172.

§. III. Die decimo quarto in ecclesia pontificia festum exaltationis (a) sanctae crucis celebratur.

(a) Multus est GRETSERVS, tum *libro primo de cruce*, (1) tum *libro primo de festis*, (2) contra Hospinianum, festum exaltationis sanctae crucis celebratum esse die decimo quarto Septembris sub Constantino M. nisus autoritate ANDREAE HIEROSOLYMITANI *oratione in exaltationem sanctae crucis* scribentis; crucem ad publicam venerationem & adorationem proponi consueuisse & quidem iussu Constantini M. & Helenae. Idem affirmare dicit NICEPHORVM, (3) & adstipulari quoque Graecorum menologia, calendaria & rituales libros. Exemplis aliis quoque contra Hospinianum ostendit, iam ante annum DCXC. festum illud in vsu fuisse. Sed videtur Gretserus confundere inuentionem crucis eique annexam dedicationem cum exaltatione.

§. IV. Die decimo quinto est dominica decima sexta, (a) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de viduae in Nain resuscitato filio.

(a) In ecclesia Latina est dominica decima septima post pentecosten, in qua legitur euangelium de summa legis & euangelii; secundum Rupertum Tuitiensem vero de hydro-

(1) cap. 65. (2) cap. 33. (3) l. c. in hist. eccl. Lib. V. *cap. 29.*

hydropico die sabbathi sanato. In ecclesia Graeca est dominica post exaltationem. Est & haec dominica inter aureas referenda, quia ieiunium quatuor temporum sequitur, vide supra §. VI. mensis Decembris. In ecclesia Romana dominicis vacantibus annumeratur, vt eodem loco monuimus. (1) In nostra ecclesia illustratur evangelium ex Lucae capite VII. versu 11-17. cui rei inseruit BEDA. (2)

§. V. Die decimo octauo est ieiunium quatuor temporum autumnale, (a) feriae quartae post exaltationis festum semper alligatum.

(a) Quod *micrologus de ecclesiasticis obseruationibus*, (3) iuxta statuta Leonis, Gelasii & reliquorum in septimo mense celebrandum esse scribit, cum nec suppositio, vacantis dominicae, nec statuta patrum alicui septimanae tam specialiter vt reliqua ieiunia ipsi videantur hoc adsignasse. Confer ea quae supra in genere de ieiuniis quatuor temporum fuerunt dicta.

§. VI. Diei vigesimo primo alias festum Matthaei (a) apostoli, euangelistae in ordine primi, (b) alligatum est.

(a) Qui patre Alphaeo natus vel in Capernaum, vt plerique volunt, vel in Nazaret, vt scribit

(1) vid. microlog. l. c. cap. 29. (2) l. c. p. 72. sqq. (3) c. 26.

ſcribit Arabicus autor in vita Matthaei. Vero ſimile eſt Capernaumi eum habuiſſe tabernam quaeſtus ſui [erat enim publicanus] & ibi inde eſſe auocatum a Chriſto, quem nulla interpoſita mora ſecutus fuit. Poſt Chriſti aſcenſionem octo minimum annis euangelium praedicauit in Iudaea; dein dicitur abiiſſe ad Parthos & Æthiopes Aſiaticos, apud quos etiam in vrbe Naddaber martyrium ſubiit. Fabulas quas NICEPHORVS de Matthaeo noſtro refert vide in eius hiſtoria eccleſiaſtica. (1) Laudantur praecipue in hoc apoſtolo mundi contemtus, quem nec Iulianus apoſtata, nec Porphyrius credere voluerunt, temperantia & humilitas. Euangelium ſcripſit, vel ad inſtantiam Iudaeorum recens ad Chriſtum conuerſorum; vel, vt EPIPHANIVS, (2) vult, ad mandatum apoſtolorum & quidem lingua hebraica adſtipulante omni antiquitate. An vero ipſe, vel Ioannes, vel Iacobus minor in linguam graecam transtulerit, non ſatis conſtat. Nobis ſufficit verſionem ab ipſis apoſtolis fuiſſe probatam, ab eccleſia primitiua pro authentica agnitam & canoni inſertam. Hebraico euangelio, poſtquam Graeca verſio recepta fuerat, vſi ſunt Nazaraei, qui illud variis additamentis auxerunt, quemadmodum Ebionitae multa de eodem detraxerunt hypotheſibus ſuis aduerſa. Quae a Tilio & Munſtero ſunt edita

exem-

(1) Lib. II. cap. 41. (2) heres. 51.

exemplaria non respondent ratione styli primis illis atque purioribus temporibus. Tribuitur autem eidem liturgia quaedam, quam tamen ipsi cordatiores pontificii reiiciunt (1) & liber de natiuitate Mariae, qui inter Hieronymi opera edi solet, conferatur CAMERARIVS, (2) & CAVE. (3)

(*b*) De ordine euangelistarum iam supra diximus ad diem vigesimum septimum Decembris. Secundum ordinem Ezechielis ab Augustino postponitur Marco; iuxta ordinem vero apocalypseos ab Hieronymo & Irenaeo tertio loco inter euangelistas collocatur. Tribuitur Matthaeo, loco insignis, homo, quia, vt HIERONYMVS vult, ad principia euangeliorum respiciens, quasi de homine exorsus est scribere, conferatur THOMASIVS in disputatione de insignibus euangelistarum.

§. VII. Die vigesimo secundo est dominica decima septima, (*a*) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de hydropico die sabbati curato.

(*a*) In ecclesia Latina est dominica decima octaua post pentecosten, in qua legitur euangelium de sanato paralytico; secundum Rupertum Tuitiensem vero de pharisaeis in cathedra Moysis sedentibus. In ecclesia Graeca est dominica prima Lucae. Nostra eccle-

(1) vid. Ittig. l. c. cap. XIII. p. 230. sq. (2) l. c. p. 134. seqq. (3) l. c. p. 554. sqq. conf. Ittig. l. c. cap. XIV. §. 6. p. 236.

ecclesia occupata est circa explanationem euangelii petiti ex Lucae capite XIV. versu 1-11. quo spectat BEDA. (1)

§. VIII. Die vigesimo nono est dominica decima octaua (*a*) post festum trinitatis, in qua legitur euangelium de summa legis & euangelii.

(*a*) In ecclesia Latina est dominica decima nona post pentecosten, in qua legitur euangelium de nuptiis Christi cum ecclesia; secundum Rupertum Tuitiensem vero de sanato paralytico. In ecclesia Graeca est dominica secunda Lucae. In nostra ecclesia legitur euangelium ex Matthaei capite XXII. versu 1-8. cuius illustratio peti poterit ex BEDA. (2)

§. IX. Eodem die vigesimo nono est festum Michaeli (*a*) archangelo, non creato, sed increato dedicatum.

(*a*) Origo huius festi adscribitur Felici papae Romano, qui illud circa annum Christi CCCCL. vel CCCCXXXVIII. instituisse creditur, propterea quod Michael archangelus se non tantum in Apuliae monte Gargano, sed etiam Romae manifestasse putatur. Ex eo tempore tum in ecclesia orientali ritus feriationis permansit, & a Manuele Comneno imperatore institutus legitur in constitutione

 Graeca

(1) l. c. pag. 74. sq. (2) l. c. p. 76. sq.

Graeca post nouellas Iustinianeas adiecta, (1) tum in occidentali ecclesia fuit obseruatus, & per decretum concilii Lugdunensis praeceptus, vide canonem primum de consecratione, distinctione tertia. Neque postea neglectus in sanctione imperii Romano-Germanici. Quicquid autem ecclesia nostra retinuit de hoc festo, id omne non Michaeli creato, sed increato delatum voluit. Galli Michaelem regni sui protectorem constituunt, & hinc Ludouicus XI. peculiarem eius honori instituit ordinem anno MCCCCLXIX. & torquem equitibus huius ordinis dedit gestandam, constantem conchis per funiculum cohaerentibus, appensa imagine sancti Michaelis satanam coelo exturbantis, addito lemmate: *Immensi tremor oceani.* Hodie tamen hic ordo in Gallia non amplius aestimatur. Sic etiam imperatores occidentales vexillum quoddam in honorem Michaelis confici curarunt, quod magna vi hostes pellere credebant.

OCTO-

(1) cap. II.

OCTOBRIS.

§. I. Die sexto est dominica decima nona post festum trinitatis, (a) in qua legitur euangelium de sanato paralytico.

(a) In ecclesia Latina est dominica vigesima post pentecosten, in qua legitur euangelium de sanato reguli filio; secundum Rupertum Tuitiensem vero de nuptiis. In ecclesia Graeca est dominica tertia Lucae. In nostra ecclesia explicatur euangelium ex Matthaei capite IX. versu 1 - 8. id quod illustrant CHRYSOSTOMVS, (1) PETRVS CHRYSOLOGVS, (2) BEDA. (3)

§. II. Die decimo tertio est dominica vigesima post festum trinitatis, (a) in qua legitur euangelium de nuptiis Christi cum ecclesia.

(a) In ecclesia Latina est dominica vigesima prima post pentecosten, in qua legitur euangelium de magno & ingrato debitore; secundum Rupertum Tuitiensem vero de sanato reguli filio. In ecclesia Graeca est dominica quarta Lucae. In nostra ecclesia explanatur euangelium ex Matthaei capite XXII. versu 1 - 14. quod illustrant AVGVSTINVS, (4) & GREGORIVS MAGNVS. (5)

(1) Serm. de diuers. N. T. locis serm. 64. (2) Serm. 50. (3) l. c. p. 77. sqq. (4) Tom. X. serm. de temp. serm. 247. (5) Tom. III. homil. 38. in euangel.

§. III. Diem decimum octauum Lucae, (a) euangelistae in ordine tertio, (b) fasti nostri sacrum habent.

(a) Antiochiae natus studio medico operam dedisse dicitur, quemadmodum & arti pictoriae, vide NICEPHORVM. (1) Ex gentilismo ad iudaismum transiit. EPIPHANIVS putat ipsum fuisse ex numero septuaginta discipulorum, & quidem eorum, qui a Christo secessionem fecerunt, id quod tamen veritati minus conueniens est. Neque fuit vnus discipulorum cum Christo Emauntem euntium, cum ipse capite I. versu 2. fateatur, se non esse ex serie illorum, qui facta Christi viderunt. Probabile potius est, eum Antiochiae a Paulo fuisse conuersum, cuius postea indiuiduus comes fuit. Postea ipse quoque euangelium praedicauit in Graecia, Aegypto & Lybia. De tempore, genere & loco mortis autores non conueniunt, aliis istam ante Pauli martyrium, aliis post hoc ponentibus, aliis mortem naturalem, aliis violentam ei adiudicantibus, vel in Aegypto, vel in Graecia, vel Romae. Ossa eius vel Constantini, vel Constantii iussu Constantinopolin fuisse delata tradunt. Reliquit nobis euangelium, quod post Matthaeum & Marcum scripsit, plenius & variis additis circumstantiis, vt obuiam iret fabulis. Acta quoque Apostolorum concinnauit Romae, & vt apparet sub finem biennii capti-

(1) *Hist. Eccl. Lib. II. cap. 43.*

captiuitatis Pauli, in quibus praecipua acta & miracula apoſtolorum recenſet. Ob eam quoque cauſam in primitiua eccleſia ſtatim poſt paſchatos feſtum in conuentibus publicis acta illa legi coeperunt, cum miracula illa Chriſti reſurrectionem quam maxime confirment.

(*b*) Iuxta ordinem Ezechielis Lucas ab HIERONYMO, AVGVSTINO & IRENAEO tertio loco ponitur. Iuxta ordinem vero apocalypſeos ab iisdem ſecundo loco ponitur. Tribuitur Lucae loco inſignis taurus, quia, vt HIERONYMVS vult ad initia euangeliorum reſpiciens, Lucas initium ſumſit a Zacharia ſacerdote, vel, vt alii, quia Lucas vbique ad Chriſti munus ſacerdotale reſpexit. (1)

§. IV. Die vigeſimo eſt dominica vigeſima prima (*a*) poſt feſtum Trinitatis, in qua legitur euangelium de reguli filio.

(*a*) In eccleſia latina eſt dominica vigeſima ſecunda poſt pentecoſten, in qua legitur euangelium de cenſu Caeſari dando; ſecundum Tuitienſem vero de magno & ingrato debitore: in eccleſia graeca eſt dominica quinta Lucae. In noſtra eccleſia legitur euangelium petitum ex Ioannis capite IV. verſu 47-54. id quod illuſtrat AVGVSTINVS. (2)

§. V. Die vigeſimo ſeptimo eſt dominica vigeſima ſecunda (*a*) poſt feſtum Trinitatis, in qua legitur euangelium de magno & ingrato debitore.

 (*a*) In

(1) conf. Thomaſii diſſert. de inſignibus euangeliſtarum.

(2) Tom. X. ſerm. 24. de verbo apoſtolico.

(a) In ecclesia latina est dominica vigesima tertia post pentecosten, in qua legitur euangelium de sanata haemorrhousa & suscitata Iairi filia. In ecclesia Graeca est dominica sexta Lucae. In nostra ecclesia legitur euangelium ex Matthaei capite XVIII. versu 23-35. cuius illustrationi inseruit CHRYSOSTOMVS. (1)

§. VI. Die vigesimo octauo Simonis (a) & Iudae (b) apostolorum memoria simul in ecclesia celebratur.

(a) Quem Matthaeus capite X. versu 4. & Marcus capite III. versu 18. Cananitem vocat, Lucas capite VI. versu 15. Zeloten. Fuit enim factio quaedam Iudaeorum, quae sibi imposuit Zelotarum nomen, tanquam acerrimis assertoribus & defensoribus legitimarum obseruationum, & hoc nomen interpretari hebraicum Cananitae, idem significantis, plerique tradunt. De huius genere nihil certi est proditum. Hunc Simonem quidam confundunt cum Simeone, filio Cleopae episcopi Hierosolymitani, cum tamen ex variis capitibus, nempe ratione personarum, actorum & mortis generis, inter se differant. Post vocationem ad apostolatum, historia euangelistarum nihil de eo refert. Post ascensionem Christi abiisse creditur in Aegyptum, Mauritaniam, Lybiam & tandem in Britanniam, testibus quoque

(1) Tom. de diuers. N. T. loc. serm. I.

que Graecorum menologiis, atque ibi martyrium ſubiiſſe fertur. (1)

(b) Quem Matthaeus Lebbaeum nominat, & cognomentum addit Thaddaei, (quaſi vir cordatus) meminit huius apoſtoli Ioannes euangeliſta non aliter eum denotans, quam diſtinctione ab Iſchariota. EVSEBIVS Iudam inter eos fuiſſe, qui fratres domini vocantur, ex HEGESIPPO indicat. Idem narrat (2) Thaddaeum fuiſſe miſſum ad Abgarum, quem HIERONYMVS fuiſſe putat Iudam apoſtolum, licet nos dubios adhuc relinquat Euſebius, illum & diſcipulum & apoſtolum appellans. Eundem fuiſſe ex numero apoſtolorum vxoratorum conſtat ex eodem, (3) quia mentionem facit nepotum eius, quos Domitianus imperator inquiri curauerat, ſed poſtea tanquam homines ſimplices iterum dimiſerat. Plerique latinae eccleſiae ſcriptores volunt eum abiiſſe in Perſiam, atque ibi poſt peractum apoſtolicum munus martyrem fuiſſe factum ob magorum ceremonias reprehenſas. Vnicam ſcripſit epiſtolam, quae ab initio libris canonicis annumerata non fuit, quamuis in eccleſia publice legeretur, poſtea tamen vbiuis recepta fuit. Habet haec epiſtola cum poſteriori Petri tantam ſimilitudinem, vt altera ex altera excerpta & expreſſa videatur. (4)

(1) vid. Caue l. c. p. 594. ſqq. (2) in Hiſt. Eccl. Lib. I. cap. 13. (3) l. c. Lib. III. cap. 20. (4) vid. Camerarius l. c. p. 154. ſqq. & Caue l. c. pag. 600. ſqq.

NOVEMBRIS.

§. I. Die primo in ecclesia pontificia est festum omnibus sanctis (*a*) dicatum.

(*a*) Per annum quidem ecclesiasticum diuersis sanctis diuersa olim assignata fuerunt festa, vt autem omnium simul martyrum vna eademque celebritas ageretur, ex Bonifacii IV. papae institutione Romae est sumtum exordium, cum antea ea die calend. Nouembris vniuersale esset ieiunium, de quo ISIDORUS (1) agit. Postmodum vero, quod Romae tantum peculiariter agebatur, Gregorius IV. Papa caeteris occidentalis orbis ecclesiis faciendum praecepit. Non igitur dici potest, quod in hanc festiuitatem aliquot sermones ab Augustino longe antiquiori fuerint habiti, notante id ipso BARONIO in *martyrologio ad hunc diem.* Graeci etiam festum omnium sanctorum celebrant, sed in octaua pentecostes, quando Latini festum trinitatis colunt, vt constat ex ritualibus Graecorum libris, nominatim *pentecostario.* (2)

§. II. Die secundo in eadem ecclesia peculiare festum omnium animarum (*a*) celebratur.

(*a*) Quemadmodum olim commemorationes anniuersariae defunctorum in ecclesia agebantur,

(1) de ecclesiast. offic. Lib. I. cap. 39. (2) vid. Gretserus de fest. Lib. II. cap. 5. p. 286. Baron. in martyrolog. *ad diem* I. Nou.

tur, ſic poſtea quoque vt in priori feſto obſeruauimus, vt vna eademque die vniuerſalis celebraretur memoria omnium fidelium defunctorum inſtitutum communiter referunt ab Odilone abbate Cluniacenſi, teſte SIGEBERTO ad annum CMIIC: Quod vero ille in ſuis monaſteriis faciendum curauit, id poſtmodum Romani pontifices vbique locorum ſeruandum conſtituerunt. Quod vero hoc praecipue die poſt ſolennitatem omnium ſanctorum feſtum id agatur, videtur deſumtum eſſe ex ordine officii eccleſiaſtici, quemadmodum obſeruamus apud AMALARIVM. (1)

§. III. Die tertio eſt dominica vigeſima tertia (*a*) poſt feſtum trinitatis, in qua explicatur euangelium de numiſmate cenſus.

(*a*) In eccleſia latina haec eſt dominica vigeſima quarta ſiue vltima poſt pentecoſten, & in ea legitur euangelium de abominatione deſolationis. In eccleſia Graeca haec dominica eſt ſexta Lucae. In noſtra eccleſia legitur euangelium ex Matthaei capite XXII. verſu 15-22. id quod illuſtrant AMBROSIVS, (2) AVGVSTINVS, (3) CAESARIVS ARELATENSIS, (4) BEDA. (5)

(1) in lib. de ordine antiphonarum cap. 65. (2) Serm. in hoc euangel. Tom. V. ferm. 66. de temp. (3) Tom. X. ferm. 19. de verb. domin. (4) Tom. II. biblioth. patr. homil. 66. (5) l. c. col. 80. ſq.

§. IV. Die decimo est dominica vigesima quarta (*a*) post festum trinitatis, in qua explanatur euangelium de Iairi filia.

(*a*) In ecclesia Graeca haec est dominica vigesima quinta post pentecosten, siue dominica octaua Lucae. In Latina autem ecclesia haec dominica est vigesima quinta post pentecosten, cui, vt & reliquis dominicis post trinitatis festum, peculiaria euangelia non sunt dicata, quid vero in iisdem legatur, nos docet *missale Romanum* (1) in sequentibus verbis: *Si dominicae fuerint XXV. in dominica XXIV. dicitur missa dominicae sextae post epiphaniam. Si fuerint XXVI. in dominica XXIV. dicitur missa dominicae quintae post epiphaniam, & in vigesima quinta missa dominicae sextae. Si fuerint XXVII. in dominica XXIV. dicitur missa dominicae IV. post epiphaniam: in vigesima quinta, dominicae quintae; & in vigesima sexta, dominicae sextae. Si fuerint XXVIII. in dominica XXIV. dicitur missa dominicae tertiae post epiphaniam: in vigesima quinta, dominicae quartae: in vigesima sexta, dominicae quintae; in dominica vigesima septima, dominicae sextae. Et vltimo loco semper dicitur missa dominicae XXIV. post pentecosten. Introitus autem, graduale, offertorium & communio in praedictis dominicis semper dicuntur vt in dominica vigesima tertia.* In nostra ecclesia occupati sumus circa explanationem euangelii desumti ex Matthaei capite XI. v. 18-26. cuius illustrationi inseruire poterunt

CHRY-

(1) *p. m. 164.*

CHRYSOSTOMVS, (1) PETRVS CHRYSOLOGVS, (2) BEDA, (3) & alii.

§. V. Diem decimum & vndecimum, vel alias vndecimum & duodecimum, duobus Martinis, papae, (*a*) & episcopo, (*b*) sacros faciunt.

(*a*) Qui, vt martyrologium Romanum habet, Romae coacta synodo cum Sergium Paulum, & Pyrrhum damnasset, iussu Constantis imperatoris captus & Constantinopolin deductus, in Chersonesum relegatus est, vbi, propter catholicam fidem aerumnis confectus, vitam finiisse, multisque miraculis claruisse dicitur. Corpus eius postea Romam translatum in ecclesia Sylvestri & Martini conditum fuit. Loco Martini Papae plerumque protestantium calendariographi ponunt Martinum Lutherum, cuius vitam descripserunt MELCHIOR ADAMI, (4) & FREHERVS. (5) Adde SECKENDORFII *historiam Lutheranismi*; DANNHAVERI *memoriam thaumasandri Lutheri*; *vitam Lutheri* a NICOLAO SELNECCERO scriptam & a B. D. MAIERO Wittebergensi denuo editam ac commentationibus auctam; Io. GOTTLIEB MÖLLERI Gedanensis sequentia scripta: *grata nominis Martini Lutheri memoria*, *Gryphiswaldae anno 1693. Martinalia sacra, siue vitam Martini Lutheri, Rostochii. Lutherum Lutheranum ante Lutheranismum*, ibidem. *Lutherum vt confessorem martyri contradistinctum*

(1) Tom. VI. pag. 533. sqq. (2) Serm. 34-36. (3) l. c. col. 81. sqq. (4) in vitis theol. p. m. 101. sq. (5) in theatro parte I. Sect. 2. p. 118. sq.

stinctum. ibidem. *Lutherum vt martyrem confessori contradistinctum.* *ibidem*

(*b*) Turonensi in Gallia, de quo videri potest SVLPICIVS SEVERVS in libro de *vita sancti Martini, in epistola contra aemulos virtutum B. Martini, in duabus aliis epistolis de obitu & apparitione illius*; & denique *in duobus dialogis de virtutibus Martini.* PAVLINVS PETRICOVIVS libros sex de vita sancti Martini carmine heroico scripsit. VENANTIVS FORTVNATVS de vita Martini libros quatuor carmine heroico ad Gregorium Turonensem concinnauit. GREGORIVS TVRONENSIS ipse de virtutibus & miraculis sancti Martini quatuor libros nobis reliquit. Odo abbas Cluniacensis dedit tractatum de reuersione Martini Turonensis in Burgundiam & alium, quod Martinus par dicatur apostolis, nec non antiphonas duodecim & versus hymnosque de illo. Nec minus habemus orationem inauguralem D. GOEZII Halberstadiensis Ienae habitam de Martino episcopo Turonensi.

§. VI. Die decimo septimo est dominica vigesima quinta (*a*) post festum trinitatis, in qua illustratur euangelium de abominatione desolationis.

(*a*) In ecclesia Graeca haec est dominica vigesima sexta & vltima post pentecosten, siue dominica nona Lucae. In nostra autem ecclesia interpretatur euangelium, quod suppeditat Matthaeus capite XXIV. versu 15-28. ad cuius

ius illustrationem facit BERNHARDINVS SENENSIS. (1)

§. VII. Die vigesimo sexto celebramus dominicam vigesimam sextam post trinitatis festum, in qua exponitur euangelium de iudicio extremo. (*a*)

(*a*) Id quod petitum est ex Matthaei capite XXV. versu 31-46. in ecclesia Latina haec est dominica vigesima septima post pentecosten.

§. VIII. Quod si adhuc citius quam anno MDCCXX. celebretur paschatos festum, adhuc unica dominica post festum trinitatis occurrit, nempe dominica vigesima septima siue vltima, (*a*) in qua euangelium proponitur de decem virginibus sponso obuiam euntibus.

(*a*) In ecclesia latina haec dominica est vigesima octaua post pentecosten. In nostra ecclesia in hac dominica explicatur euangelium vel desumtum ex Matthaei capite XXV. versu 31-46. vel ex eiusdem capite v. versu 1-12. vel ex eiusdem capite XXIV. versu 36-51.

§. IX. Die trigesimo Nouembris incidit Andreae (*a*) apostoli festum, quod probabiliter seculo quarto (*b*) celebrari (*c*) coepit, licet postea multis in locis foedatum fuerit variis superstitionibus. (*d*)

(*a*) Hu-

(1) in sermonib. de temp. tom. IV. p. 291. sqq.

(a) Huius nomen significationem habet virtutis siue fortitudinis, ab eo ductum quo vir significatur. Patria erat Galilaeus, parente Iona & fratre Simone Petro clarus, professione piscator, vnus ex duobus discipulis Ioannis Baptistae, qui, audito testimonio magistri sui de Iesu praetereunte, illum secuti fuerunt vel domum, vel ad hospitium eius. Post Pentecosten in Scythia docuit & aliis quoque in locis euangelium propagauit, testibus EVSEBIO, (1) NAZIANZENO, (2) CHRYSOSTOMO. (3) Martyr factus fuit apud Patras, vbi cruci non affixus, sed alligatus, vt plurimi volunt, in tertium vsque diem inter conciones & orationes die trigesimo Nouembris animam exhalauit. Erat autem crux illa decussata in forma X. quae hinc dicitur Andreana. (4) Per Maximillam quandam, vt vult Nicephorus, balsamo & aromatibus cadauer illius inunctum sepultum fuit. Et, si GREGORIO TVRONENSI (5) credimus, quotannis ex illius sepulchro profluxit oleum pretiosum, quod pro abundantia sua, vel defectu aut paucitate, signum fuit futurae fertilitatis totius anni. (6) Prolixius huius apostoli vitam descriptam offendimus apud CAVEVM in *antiquitatibus apostolicis* (7) & IOACHIMVM CAMERARIVM in *historia Christi & Apostolorum*. (8) Extat

---

(1) Hist. eccl. Lib. III. cap. I. (2) orat. 25. (3) in orat. in duodec. apost. (4) vid. Faber auctar. in fest. p. 8. (5) de glor. martyr. Lib. I. cap. 31. (6) vid. Baron. *martyrolog.* ad diem 30. Nou. (7) p. m. 478. sqq. (8) p. 107. sqq.

Extat quidem passio sancti Andreae, quae per presbyteros & diaconos ecclesiarum Achaiae scripta dicitur, sed supposititiam illam esse, dudum obseruauerunt viri docti, vel ex eo, quod in illa Spiritus Sanctus dicatur procedere ex patre, in filio vero permanere, hoc autem primo seculo minime conforme est. Ipsi quoque Andreae varia legimus scripta tributa, pari cum illo habenda loco, vt sunt *actus Andreae*, quos fecit veniens e Ponto in Graeciam, quorum mentio fit apud EVSEBIVM, (1) sed merito refertur inter acta pseudoapostolica, vti id luculentissime demonstrauit ITTIGIVS libro de *pseudepigraphis Christi, Mariae & apostolorum*. (2) Similiter ei tribuitur euangelium conscriptum, quod tamen ex numero pseudoeuangeliorum est, vti iterum docet ITTIGIVS. (3) Denique in symbolo apostolico eidem certam adscribunt symbolam, nimirum *qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine*, teste autore sermonis CXV. de tempore apud Augustinum, qui existimat vnumquemque apostolum suum articulum pronunciasse & symbolae ad instar contulisse, quae tamen assertio iamdudum est reiecta. (4)

(*b*) Postquam scilicet reliquiae eius, vel sub Constantino imperatore, vel Constantio (variant enim autores, & ipse HIERONYMVS diuer-

(1) hist. eccl. Lib. III. c. 25. (2) cap. V. §. 4. p. 130. (3) l. c. cap. IV. §. 13. p. 125. (4) Vid. Ittig. l. c. cap. VIII. pag. 144. sq.

diuerſis in locis nunc huic, nunc illi id tribuit) Conſtantinopolin fuere translatae, vbi teſte EVSEBIO (1) Conſtantinus templum magnum apoſtolo dicauerat. Refert etiam BARONIVS in *martyrologio ad diem nonum Maii*, (2) quod Gregorius Magnus adhuc diaconus e legatione Conſtantinopolitana redux Romam detulerit brachium Andreae, quod aſſeruatur in eccleſia, quam idem Gregorius poſtea pontifex ei dedicauerat; caput autem eiusdem per Pium ſecundum ad aedes ſacras Petri in Vaticanum poſtea fuit delatum.

(*c*) Praemiſſa etiam vigilia de qua BERNHARDVS. (3) ſermonem habuit.

(*d*) De quibus NAOGEORGVS libro quarto regiminis papiſtici ſcribit:

Andreae amatores vulgo turbaeque procorum
Dona ferunt creduntque illius numine dextro,
Praeſtigiisque aliis tacita ſub nocte peractis,
Spem rectam fore, ſe frui re poſſe cupita.

---

(1) de vit. Conſtant. Lib. IV. cap. 50. & 60. (2) p. 180.
(3) p. m. 322. edit. Paris.

S. D. G.

